

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
TEISĖS FAKULTETAS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS KATEDRA

INDRĖ GAUBAITĖ

Baudžiamosios teisės ir kriminologijos nuolatinės magistrantūros studijos
Studijų programa 62401S111

BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ UŽ PARENGTINĘ
NUSIKALSTAMĄ VEIKĄ: TEORINĖS IR
PRAKTINĖS PROBLEMOS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Lekt. Tomas Girdenis

Konsultantas –
Doc.dr. Laurynas Pakštaitis

Vilnius, 2010

Turinys

Anotacija	3
Įvadas.....	3
1. Parengtinės nusikalstamos veikos bendroji samprata.....	6
1.1. Rengimosi padaryti nusikalstamą veiką samprata.....	7
1.1.1. Rengimosi objektyvieji požymiai.	15
1.1.2. Rengimosi subjektyvieji požymiai	22
1.2. Pasikėsinimo padaryti nusikalstamą veiką samprata.....	23
1.2.1. Pasikėsinimo objektyvieji požymiai.	28
1.2.2. Pasikėsinimo subjektyvieji požymiai.....	30
2. Parengtinės nusikalstamos veikos stadijų atribojimo problematika.	31
2.1. Rengimosi ir pasikėsinimo stadijų atribojimas.....	32
2.2. Pasikėsinimo ir baigtos nusikalstamos veikos stadijų atribojimas.....	36
2.3. Nusikalstamos veikos imitacijos modelis.....	45
3. Atvejai, kada baudžiamoji atsakomybė nekyla.....	47
3.1. Tyčios iškėlimas aikštėn.	48
3.2. Savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką.....	50
4. Bausmės skyrimas už parengtinę nusikalstamą veiką.....	55
4.1. Bausmės skyrimas už rengimąsi padaryti nusikalstamą veiką.....	56
4.2. Bausmės skyrimas už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką.....	58
Išvados ir pasiūlymai.....	61
Santrauka.....	63
Summary	70
Literatūros sąrašas.....	64

Indrė Gaubaitė

Mykolo Romerio universitetas

**BAUDŽIAMOJI ATSAKOMYBĖ UŽ PARENGTINĘ NUSIKALSTAMĄ VEIKĄ:
TEORINĖS IR PRAKTINĖS PROBLEMOS**

ANOTACIJA

Magistro baigiamojo darbo tikslas - aptarti galimas teorines ir praktines problemas, kylančias taikant baudžiamąją atsakomybę už parengtinę nusikalstamą veiką Lietuvoje. Pirmame skyriuje nagrinėjama rengimosi ir pasikėsimo stadijų samprata, jų požymiai. Antrame skyriuje aptariami šių stadijų atribojimo klausimai. Trečiasis skyrius skiriamas tyčios iškėlimo aikštėn bei savanoriško atsisakymo instituto sampratai. Ketvirtame skyriuje nagrinėjamas bausmės skyrimas už rengimąsi ir pasikėsimą. Darbe lyginamos Lietuvos Respublikos baudžiamojo įstatymo normos, reglamentuojančios parengtinę nusikalstamą veiką, su normomis, įtvirtintomis užsienio baudžiamuosiuose kodeksuose. Taip pat analizuojama Lietuvos teismų praktika.

PAGRINDINĖS SĄVOKOS: parengtinė nusikalstama veika, rengimasis, pasikėsinimas, savanoriškas atsisakymas, tyčios iškėlimas aikštėn, baudžiamoji atsakomybė.

Indrė Gaubaitė

Mykolas Romeris university

**CRIMINAL LIABILITY FOR PRELIMINARY CRIMINAL ACTS: PROBLEMS IN
THEORY AND PRACTISE**

ANNOTATION

The aim of scientific work is to discuss possible problems in theory and practise, that reveal in application of criminal liability for preliminary criminal acts in Lithuania. The first chapter is dedicated to the concept of preparation for crime and attempted crimes, their attributes. The second one deals with issues of separation these two preliminary criminal acts. The third chapter concerns with explanation of unveiling the intent to other persons and voluntary refusal to commit a crime. The fourth chapter is dedicated to specific question in determination of sentence for preparation for a crime and for an attempted crime. Author compares Lithuanian criminal code rules of preliminary criminal acts with foreign countries' rules of same subject. Also deals with the practice of Lithuanian courts.

KEY WORDS: preliminary criminal acts, preparation, attempt, voluntary refusal to commit a crime.

Įvadas

Temos aktualumas ir tyrimo problema. Jau nuo seno visuomenė suvokė, kad nepakanka asmenis bausti tik už baigtas nusikalstamas veikas. Ruošimasis joms, kėsinimasis į visuomenines vertybes taip pat gali būti laikomi pavojingais veiksmais, už kuriuos turi kilti baudžiamoji atsakomybė. Laikui bėgant susiformavo požiūris, kad objektyvioji nusikalstamos veikos pusė nėra vienintelis pagrindas bausti asmenis. Subjektyvusis asmens daromos veikos suvokimas taip pat turi didelę reikšmę sprendžiant, ko asmuo savo veiksmais siekė ir kokia veika būtų įvykdyta, jei jam nesutrukdytų tam tikros nepalankios aplinkybės. Taigi, atsirado parengtinės nusikalstamos veikos samprata. Kiekviena šalis pasirenka, koku baudžiamosios atsakomybės modeliu vadovaudamasi baus už šiuos, baigto nusikaltimo stadijos nepasiekusius veiksmus. Atsižvelgiant į šalyje vyraujančias ideologines pažiūras, nusikalstamumo tendencijas, visuomenės poreikius, valstybė nusprendžia, kur yra tas taškas, nuo kurio asmens veiksmai jau perauga į nusikalstamus. Juk nusikalstamas ketinimas pirmiausia susiformuoja žmogaus sąmonėje, tik po to pereinama į konkrečius veiksmus. Tad nuo kada turi kilti baudžiamoji atsakomybė? Kokie veiksmai laikomi rengimusi, kokie pasikėsinimu? Nuo kurio momento asmeniui nebėra galimybės savanoriškai atsisakyti tęsti veiką? Kokia bausmė yra teisinga ir proporcinga už parengtinę nusikalstamą veiką? Lietuvos baudžiamasis įstatymas lakoniškai šiuos klausimus sureglamentavo trijuose straipsniuose (BK 21, 22 ir 23 straipsniai). Bausmės skyrimo klausimai taip pat aptariami kodekso VIII skyriuje. Todėl tinkamai kvalifikuoti parengtines nusikalstamas veikas padeda doktrininis išaiškinimas. Klausimus, susijusius su rengimosi ir pasikėsinimo stadijomis, nagrinėjo daug Lietuvos (V. Piesliakas, V. Stankevičius, A. Klimka, A. Nevera, S. Bikelis, D. Pranka ir kiti) ir užsienio valstybių (J. Pradel, J. Wessels, G. Werle ir kiti) baudžiamosios teisės specialistų. Parengiamųjų veiksmų kvalifikaciją darant konkrečias nusikalstamų veikas formuoja Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas. Tačiau teorinis šių stadijų išnagrinėjimas dar nereiškia, kad visa tai sklandžiai pavyksta pritaikyti praktikoje. Be to, galime rasti įvairių nesutarimų vienu ar kitu klausimu ir doktrinoje. Tai parodo, kad tema yra verta tolimesnių tyrinėjimų bei atskirų klausimų analizės. Darbe bandyta susisteminti teorinę, įstatyminę, praktinę informacijos bazę, kuri padeda tinkamai taikyti baudžiamąją atsakomybę už parengtinę nusikalstamą veiką.

Tyrimo objektas. Šio darbo objektas – parengtinės nusikalstamos veikos samprata Lietuvoje.

Tyrimo dalykas. Tiriamos Lietuvos, užsienio šalių bei tarptautinės teisės normos, reglamentuojančios parengtinę nusikalstamą veiką, teisės aktų komentarai, teismų praktika bei Lietuvos ir užsienio autorių mokslinė – teisinė literatūra, susijusi su nagrinėjama tema.

Tyrimo tikslas ir uždaviniai. Šio darbo tikslas – aptarti galimas teorines ir praktines problemas, kylančias taikant baudžiamąją atsakomybę už parengtinę nusikalstamą veiką Lietuvoje. Tyrimo tikslui pasiekti keliami tokie **uždaviniai**:

1. Atskleisti parengtinės nusikalstamos veikos sampratą, parengtines stadijas, jų objektyviuosius ir subjektyviuosius požymius, stadijų atskyrimo kriterijus, atsakomybės už šiuos veiksmus kilimo, bausmės parinkimo kriterijus bei atvejus, kada atsakomybė vis dėl to nekyla.
2. Pasitelkiant pasirinktų užsienio šalių teisės normas bei doktriną, palyginti šių stadijų reglamentavimą su Lietuvos Baudžiamojo kodekso 21, 22, 23 straipsniuose numatytoju, išsiaiškinti galimas šių normų spragas bei pateikti siūlymus.
3. Išanalizuoti Lietuvos teismų praktikoje pasitaikančias problemas, susijusias su baudžiamosios atsakomybės pritaikymu už parengtinę nusikalstamą veiką.

Tyrimo metodologija. Iškeltiems magistro baigiamojo darbo uždaviniams įgyvendinti pasitelkiami šie teisės doktrinoje suformuluoti metodai: istorinis, analogijos bei lyginimo, apibendrinimo, loginis - dogmatinis, dokumentų analizės.

Darbo struktūra ir apimtis. Darbą sudaro anotacija, įvadas, keturios pagrindinės dalys, devyni skyriai, keturi poskyriai, išvados, santrauka lietuvių bei anglų kalbomis, literatūros sąrašas. Darbo apimtis - 70 lapų.

1. Parengtinės nusikalstamos veikos bendroji samprata

Tarp kaltininko apsisprendimo daryti nusikalstamą veiką ir jos užbaigimo yra tam tikros stadijos: rengimasis padaryti veiką, veikos darymo pradžia, veikos sudėtyje numatyto poelgio pabaiga ir padarinių atsiradimas.¹ Baudžiamojoje teisėje galime rasti terminus „baigta nusikalstama veika“ ir „parengtinė nusikalstama veika“. Parengtinės nusikalstamos veikos sąvoka apima rengimosi ir pasikėsینimo stadijas. Į klausimą, nuo kurios stadijos atskirose šalyse kyla baudžiamoji atsakomybė, galimi įvairūs atsakymai, kurie priklauso tiek nuo įstatymų leidėjo, tiek nuo teisėjo ideologijos. Doktrinoje išskiriami trys modeliai - liberalusis, autoritarinis ir socialinis - nuo kurių priklauso šalies apsisprendimas, kuri stadija asmeniui jau užtraukia baudžiamąją atsakomybę. „Liberalusis modelis ne vien nepripažįsta rengimosi daryti nusikalstamus veiksmus, bet ir baudžia tik už tokį darymo pradėjimą, kuris reiškiasi veiksmais, atliktais tiesiog prieš pat visą nusikaltimo padarymą (ir jeigu taip pradėjus daryti nusikaltimą nebuvo spontaniškai jo atsisakyta)“.² Galime iš to suprasti, kad liberaliąją ideologiją įtvirtinantys baudžiamieji kodeksai praktiškai nepripažįsta atsakomybės už parengtinę nusikalstamą veiką. Kadangi parengtinė nusikalstama veika tokiuose kodeksuose išreiškiama žodžiais „darymo pradėjimu“ ar labai panašiai, baudžiamas tik pasikėsینimas ir tik toks, kuriuo pradedama konkrečiai realizuoti objektyviusius nusikalstamos veikos požymius, nepaliekant galimybės bausti už veikas, teoriškai atitinkančias rengimąsi. „Pagal autoritarinį modelį darymo pradėjimas suprantamas subjektyviai ir net yra baudžiama už veiksmus iki rengimosi daryti nusikaltimą“.³ Vadinasi, tose valstybėse baudžiamoji atsakomybė suprantama plačiausiai, nes baudžiama tiek už rengimąsi padaryti nusikaltimą, tiek už pasikėsینimą. „Pagaliau socialinės gynos šalininkai nori suderinti asmenines laisves su būtinybe persekioti kad ir menkiausias pavojingas apraiškas: iš čia tas abejingumas rengimuisi daryti nusikaltimą ir atsakomybės taikymas už nusikaltimo darymo pradėjimą, kuris suprantamas subjektyviai“.⁴ Šio modelio šalininkai baudžia tik už vieną iš parengtinės veikos stadijų – pasikėsینimą.

Taigi, valstybėje vyraujantis modelis įtakoja asmens atsakomybės ribas už parengtinę nusikalstamą veiką. Užsienio šalių teisės aktų analizė leidžia teigti, kad dauguma valstybių pripažįsta tik vieną parengtinės nusikalstamos veikos stadiją – pasikėsینimą padaryti nusikalstamą veiką. Vadinasi, dauguma šalių yra pasirinkusios socialinį baudžiamosios atsakomybės modelį. Rengimasis padaryti nusikaltimą, taip kaip jis traktuojamas Lietuvos Respublikos Baudžiamajame kodekse (toliau BK), daugelyje šalių nusikaltimo stadija

¹ Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P.187.

² Jean Pradel. Lyginamoji baudžiamoji teisė. – Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 231.

³ Ten pat.

⁴ Ten pat.

nelaikomas ir baudžiamosios atsakomybės neužtraukia. Visgi, kai kurios rengimosi formos užsienio šalių teisėje yra prilyginamos pasikėsinimui padaryti nusikaltimą, o kai kurie pasirengimo padaryti nusikaltimą atvejai, numatyti BK specialiojoje dalyje, traktuojami kaip baigti nusikaltimai.⁵ Žvelgiant į šalis pagal teisinės sistemos pasirinkimą, galime pastebėti, kad anglosaksų teisinės sistemos šalyse išskiriamos trys parengtinės veikos formos: pasikėsinimas, suokalbis, kurstymas (jas aptarsime vėliau), o kontinentinės teisinės sistemos valstybių baudžiamojoje teisėje dažnai išskiriamas tik pasikėsinimas, tačiau kaip parengtinės veikos forma gali būti įtvirtinamas ir rengimasis, kurstymas, ir/ar suokalbis. Iš to galime daryti išvadą, kad rengimosi veiksmai dažnai vienaip ar kitaip įtraukiami į baudžiamąją atsakomybę, tik kiekvienoje šalyje skirtinga apimtimi. Savo darbe autorė daugiausia remiasi liberalųjų ir socialinių modelių pasirinkusių šalių baudžiamaisiais įstatymais, tačiau nevengiama analizuoti ir autoritarinio modelio valstybių teisės normų.

Baudžiamosios atsakomybės už parengtinę nusikalstamą veiką sampratą, požymius Lietuvoje reglamentuoja BK 21, 22 ir 23 straipsniai. Tinkamas šių rengimosi ir pasikėsinimo stadijų suvokimas, gebėjimas jas atskirti viena nuo kitos bei nuo baigtos nusikalstamos veikos, turi lemiamą reikšmę teisiniam padarytos nusikalstamos veikos įvertinimui - kvalifikacijai, kaltininko atsakomybės diferencijavimui ir bausmės individualizavimui.⁶ Todėl toliau darbe bus nagrinėjama šių atskirų parengtinių nusikalstamos veikos stadijų samprata Lietuvoje bei užsienio valstybėse, požymiai, pokyčiai laiko atžvilgiu, analizuojama teismų praktika.

1.1. Rengimosi padaryti nusikalstamą veiką samprata

Asmuo, apsisprendęs daryti nusikalstamą veiką, prieš tai jai gali pasirengti. Rengtis asmuo gali tiek veiksmais, tiek neveikimu. Remiantis LR BK 21 straipsnio 1 dalimi, rengimasis padaryti nusikalstamą veiką yra priemonių ir įrankių suieškojimas ar pritaikymas, veikimo plano sudarymas, bendrininkų telkimas arba kitoks tyčinis nusikaltimo padarymą lengvinančių sąlygų sudarymas. Galime pastebėti, kaip su laiku ši samprata kinta. 1903 m. Baudžiamojo Statuto 50 straipsnyje buvo teigiama, kad rengimasis yra „įsigijimas arba tinkinimas priemonės nusikalstamam tyčios darbui vykdyti“.⁷ Taigi, rengimusi buvo laikomi tik veiksmai, susiję su priemonių (ir įrankių) įsigijimu arba pritaikymu. Tuo tarpu 1961 m. Baudžiamojo kodekso 16 straipsnyje jau buvo nustatyta, kad „rengimusi padaryti nusikaltimą laikomas priemonių arba

⁵ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. Ir kt. Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003. P.261.

⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 128.

⁷ Stankevičius V. Baudžiamoji teisė: paskaitos. – Kaunas, 1925. P. 63.

įrankių suieškojimas ar pritaikymas arba kitos tyčinis sudarymas sąlygų nusikaltimui daryti“.⁸ Kaip matome, sąvoka buvo išplėsta ir bet kokie tyčiniai veiksmai, jei teismas nuspręstų, kad jie palengvina nusikalstamos veikos darymą, galėjo būti laikomi rengimusi. Tuo tarpu dabartinis kodeksas paaiškina, kokie veiksmai laikomi rengimusi padaryti nusikalstamą veiką, dar išsamiau – įtraukiamas veikimo plano sudarymas ir bendrininkų telkimas, kaip alternatyvios veikos, kuriomis pasireiškia rengimasis. Taigi, galime daryti išvadą, kad su laiku rengimosi veiksmy samprata vis plečiama, taip pat ir konkrečiau reglamentuojama, kokie veiksmai priskiriami šiai stadijai. Šiuos pokyčius lemia nusikalstamų veikų rato didėjimas, technologinės naujovės bei apsaugos sistemų tobulėjimas, žmogaus galimybių ir žinių įvairiose srityse plėtimasis ir kt.

Autorė, apžvelgusi užsienio šalių kodeksus, pagal rengimosi stadijos baudžiamumą nagrinėtas valstybes suskirstė taip:

- 1) Šalys, kuriose už rengimąsi kyla baudžiamoji atsakomybė – autoritarinis modelis (pavyzdžiui, Lietuva, Rusija, Estija, Švedija, Lenkija, Latvija);
- 2) Šalys, kuriose rengimosi veiksmai tiesiogiai ar netiesiogiai priskiriami prie pasikėsimo arba baigto nusikaltimo stadijos, ir už juos taip tada kyla baudžiamoji atsakomybė - socialinis modelis (pavyzdžiui, Vokietija, JAV), bei
- 3) Šalys, kuriose už rengimąsi nebaudžiama – liberalusis modelis (pavyzdžiui, Anglija, Prancūzija).

Valstybės pasirinkimas, bausti ar nebausti už rengimąsi nusikalstamai veikai, kokius konkrečius pasirengimo veiksmus kriminalizuoti, priklauso nuo toje šalyje vykdomų nusikalstamų veikų pobūdžio, tendencingumo ir pan. Analizuojant įvairių šalių baudžiamąsias teisės normas pastebime, kad daugelyje valstybių reglamentuojami tapatūs rengimosi veiksmai arba panašūs į Lietuvos BK numatytuosius. Pavyzdžiui, Latvijos BK 15 straipsnio 3 dalyje nustatyta – rengimusi laikoma priemonių ar įrankių nusikaltimo padarymui suieškojimas ar pritaikymas bei kitos tyčinis sąlygų sudarymas.⁹ Rusijos BK 30 straipsnio 1 dalis - įrankių ar priemonių suieškojimas, pagaminimas ar pritaikymas, bendrininkų telkimas, nusikaltimo planavimas bei bet koks tyčinis sąlygų nusikaltimui įvykdyti sudarymas laikomas rengimusi.¹⁰ Lenkijos baudžiamojoje teisėje rengimasis skirstomas į dvi rūšis - rengimasis siaurąją prasme, kuris suprantamas kaip priemonių, įrankių suieškojimas ar pritaikymas nusikaltimui padaryti, kitoks sąlygų nusikaltimui padaryti sudarymas. O antroji rengimosi rūšis – susitarimas daryti

⁸ 1961 m. Baudžiamasis kodeksas, <http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?tekstas=1&id=2&mt=2002&mn=7&dn=11>; prisijungimo laikas: 2010-10-02

⁹ Latvijos Baudžiamasis kodeksas, <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1683/file/4b5d86c3826746957aa400893abc.htm/preview>; prisijungimo laikas: 2010-09-01.

¹⁰ Rusijos Baudžiamasis kodeksas, <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1697/file/0cc1acff8241216090943e97d5b4.htm/preview>; prisijungimo laikas: 2010-09-01.

nusikalstamą veiką.¹¹ Kaip matome, abi šios rūšys atitinka Lietuvos BK numatytus rengimosi veiksmus. Vokietijos baudžiamosios teisės teorijoje teigiama, kad parengtinę stadiją sudaro tik pasikėsinimas ir baudžiamoji atsakomybė kyla tik nuo šios stadijos.¹² Tačiau teorijoje taip pat galime sutikti ir rengimosi apibrėžimą: „paprastas rengimosi poelgis yra toks, kuris turi tik sudaryti sąlygas ar palengvinti (vėlesniam laikui suplanuotos) veikos įvykdymą, pavyzdžiui, susirasti ginklą, paruošti veikos priemones, rinkti informaciją apie numatytą įvykio vietą, iširti šią vietą ir į tą vietą nugabenti veikos įrankius“.¹³ Vadinasi, šie veiksmai taip pat užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Kaip matome, visose šiose šalyse rengimosi veiksmai daugiau ar mažiau atitinka Lietuvos baudžiamosioje teisėje nustatytus veiksmus.

Tačiau yra šalių, kuriose rengimosi veiksmai apibūdinami kiek kitaip. Pavyzdžiui, Švedijos baudžiamajame kodekse numatytos dvi rengimosi formos (BK 23 skyrius): už rengimąsi baudžiamas asmuo, kuris turėdamas ketinimą įvykdyti nusikaltimą, perduoda ar gauna pinigus, ar kitą išankstinį apmokėjimą (kas gali būti naudojama padengiant nusikaltimo padarymo išlaidas), ar užmokestį už nusikaltimą; arba tas, kuris nuperka, gamina, gauna, duoda, gabena ir kt. nusikaltimo padarymui reikalingas priemones: nuodai, sprogstamosios medžiagos, ginklai, visrakčiai, falsifikavimo įrankiai.¹⁴ Tai labiau panašu į bendrininkavimo instituto normas Lietuvos baudžiamajame kodekse. Jungtinių Amerikos valstijų baudžiamieji įstatymai, nors įvairių valstijų ir ne vienodai tai įvardina, numato iš esmės tris parengtines nusikalstamos veiklos formas: susitarimą (suokalbį), kurstymą ir pasikėsinimą. Susitarimu (suokalbiu) suprantamas dviejų ar daugiau asmenų susitarimas padaryti nusikaltimą. Kurstymu laikomas žodžiu ar raštu kitam asmeniui išreikštas pasiūlymas, prašymas, lenkimas ar vertimas padaryti nusikaltimą.¹⁵ Susitarimo (suokalbio) ir kurstymo analogija pagal Lietuvos baudžiamąją teisę tam tikra dalimi galėtų būti laikomas bendrininkų telkimas. Tuo tarpu tarptautinėje baudžiamosioje teisėje randamas toks planavimo ir rengimosi apibūdinamas - projektavimas, modeliavimas konkretaus nusikaltimo įvykdymo. Ruošimusi laikomas bet koks pavojingas elgesys, kuris vėliau veda į nusikaltimo padarymą.¹⁶

Iš pateiktos informacijos galime daryti išvadą, kad nors įtvirtinti rengimosi veiksmai įvairiuose baudžiamuosiuose įstatymuose gali skirtis, šios stadijos reglamentavimo esmė visose

¹¹ Nevera A. Lenkijos Respublikos baudžiamoji teisė ir procesas.

http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/baudziamosios_teises_ir_kriminologijos_katedra/studijos/paskaitos/; prisijungimo laikas: 2010-09-01. P.4.

¹² Nevera A. Vokietijos baudžiamoji teisė ir procesas.

http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/baudziamosios_teises_ir_kriminologijos_katedra/studijos/paskaitos/; prisijungimo laikas: 2010-09-01. P.5.

¹³ Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P.191.

¹⁴ Švedijos Baudžiamasis kodeksas, <http://wings.buffalo.edu/law/bclc/sweden.pdf>; prisijungimo laikas: 2010-09-03.

¹⁵ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. Ir kt. Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003. P.261-262.

¹⁶ Werle G. Principles of International Criminal Law. - The Hague: TMC Asser Press, 2005. P. 167.

valstybėse išlieka ta pati – bausti veiksmus, kuriais palengvina padaryti nusikalstamą veiką ateityje.

LR BK (21 straipsnio 1 dalyje) nustatyta, kad baudžiama tik už rengimąsi padaryti sunkų ir labai sunkų nusikaltimą. Vadinasi, baudžiamoji atsakomybė už rengimąsi padaryti nusižengimą, nesunkų arba apysunkį nusikaltimą pagal Lietuvos baudžiamąjį įstatymą nekyla. „Dėl to teisiškai vertinant asmens veikas labai svarbu tinkamai ir preciziškai nustatyti, kokį nusikaltimą asmuo rengėsi daryti, t.y. kreipiant dėmesį ir į BK straipsnio atitinkamą dalį.“¹⁷ Su laiku veikos, kurioms rengiantis kildavo baudžiamoji atsakomybė kito. 1903 m. Baudžiamasis Statute buvo numatytos keturios konkrečios veikos, kurioms rengiantis kildavo baudžiamoji atsakomybė - už „kėsiniimąsi viešpataujančiai šeimynai, sukilimą prieš aukščiausiąją valdžią, nužudymą ir pinigų padirbimą“.¹⁸ Tuo tarpu 1961 m. Baudžiamasis kodeksas buvo nustatęs, kad baustinas rengimasis bet kokiais nusikalstamais veikai. Vadinasi, veikų ratas, už kurių rengimąsi kyla baudžiamoji atsakomybė tam tikru laikotarpiu plėtėjo, po to siaurėjo. Galime kelti klausimą, už kokių nusikalstamų veikų rengimąsi baudžiamoji atsakomybė iš tikrųjų yra pagrįsta? Visų pirma, reiktų apžvelgti kitų valstybių reglamentaciją šioje srityje.

Analizuojant užsienio šalių teisės normas galime pastebėti, kaip skiriasi rengimosi baudžiamumas. Sovietinė baudžiamoji teisė laikėsi nuostatos, kad bet kurie veiksmai rengiantis daryti bet kurį nusikaltimą, turi būti baudžiami. Vėliau Rusijos Federacijos BK buvo pakeistas, apribojant rengimosi baudžiamumą tik atvejais, kai rengiamas sunkus ar labai sunkus nusikaltimas (BK 30 str. 2 d.).¹⁹ Švedijos, Lenkijos ir Suomijos baudžiamuosiuose kodeksuose nustatyta, kad rengimasis baudžiamas tik tuomet, kai tai betarpiškai nurodyta Specialiosios dalies straipsnyje. Dažniausiai tuose straipsniuose įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už rengimąsi labai sunkiems nusikaltimams. Jungtinėse Amerikos valstijose baudžiamas susitarimas (suokalbis) padaryti ne bet kuriuos, o tik įstatyme nurodytus nusikaltimus, ir tik tais atvejais, kai bent vienas iš suokalbio dalyvių atliko esminio pobūdžio ir aiškų veiksmą, kuriuo buvo siekiama realizuoti suokalbį.²⁰ Vadinasi, tai veikos, kurios kelia didesnę pavojų visuomenės saugumui. Tuo tarpu Estijoje galime rasti išvardintas konkrečias veikas, kurios yra baudžiamos - rengimasis karui ar agresijai (BK 91str.), rengimasis platinti narkotines ar psichotropines medžiagas (BK 189str.), rengimasis ir kurstymas atlikti teroristinį aktą (BK 232²), rengimasis perimti valdžią gynybos pajėgose (251str. 2d.), rengimasis pinigų, mokėjimo kortelių, kitokių apmokėjimo priemonių,

¹⁷ V.Piesliakas. Lietuvos baudžiamoji teisė. II knyga. – Vilnius: Justitia, 2008. P. 63-68.

¹⁸ Stankevičius V. Baudžiamoji teisė: paskaitos. – Kaunas, 1925. P. 63.

¹⁹ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. Ir kt. Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003. P.261-262.

²⁰ Nevera A. JAV baudžiamoji teisė ir procesas.

http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/naudziamosios_teises_ir_kriminologijos_katedra/studijos/paskaitos/; prisijungimo laikas: 2010-09-01. P.2.

apsaugos, pajamų apmokėjimo, pašto perlaidų, antspaudų ar valstybinių ženklų klastojimui (BK 340 str.).²¹ Vokietijoje, kaip ir minėjome anksčiau, teigiama, kad už rengimąsi baudžiamoji atsakomybė nekyla, tačiau BK specialiojoje dalyje yra tokių nusikalstamų veikų sudėčių, kurios savo esme atitinka rengimosi padaryti nusikaltimą veiksmus: ruošimasis karinei agresijai (BK 80str.), rengimasis valstybės išdavimui (BK 83str.), rengimasis padirbti pinigus ar atsiskaitymo ženklus (BK 149str.), rengimasis pagrobimui (BK 234a.), rengimasis klastoti identifikacinius dokumentus (BK 275str.), rengimasis nusikaltimams susijusiems su sprogdinimu ir radiacinėmis medžiagomis (BK 310str.).²² Taigi, dauguma šalių yra įvedę tam tikrus ribojimus, kurioms nusikalstamoms veikoms rengiantis kyla baudžiamoji atsakomybė ir tai, vienaip ar kitaip, susiję su nusikalstamų veikų pavojingumo laipsniu ir pobūdžiu. Tai gali būti nustatyta baudžiamojo kodekso Bendrojoje dalyje, arba išvardinti konkretūs straipsniai Specialiojoje dalyje. Bet kokių atveju, baudžiamas rengimasis didesnę pavojų visuomenei keliančioms nusikalstamoms veikoms.

Rengimosi stadijos pavojingumą patvirtina ir kai kurie tarptautiniai teisės aktai, nustatantys parengiamųjų veiksmų baudžiamumą. Rengimasis ir planavimas visada baudžiamas nusikaltimuose, susijusiuose su valstybine agresija. Ruošimasis genocidui, nusikaltimui žmoniškumui bei karo nusikaltimui taip pat gali būti baudžiami. Pavyzdžiu galime imti Tarptautinio Baudžiamojo Teismo Statuto 25 straipsnio 3 dalies e punktą, kuriame nurodoma, kad baudžiamas asmuo, kuris „genocido atveju, tiesiogiai ir viešai kitus kursto padaryti šį nusikaltimą“.²³ Galime rasti ir kitų tarptautinių teisės aktų, kurie nustato baudžiamumą už rengimąsi atlikti tam tikras nusikalstamas veikas: pavyzdžiui, ES Tarybos pagrindų sprendimo, skirto kovai su sukčiavimu negrynosiomis mokėjimo priemonėmis ir jų klastojimu (2001/413/TVR) 4 straipsnis reikalauja, kad nusikalstama veika būtų pripažinta „tyčinis neteisėtas kompiuterinių programų, kurių paskirtis – padaryti sprendimo 3 straipsnyje nurodytą nusikaltimą, gaminimas, gavimas, įsigijimas, pardavimas ar perleidimas kitam asmeniui arba turėjimas“.²⁴ 1971m. Konvencija dėl kovos su smurtu prieš civilinės aviacijos saugumą - 1 straipsnis numato, kad „bet kuris asmuo įvykdo nusikaltimą, jei jis <...> bet kokių būdu įdeda

²¹ Estijos baudžiamasis kodeksas,

<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1280/file/4d16963509db70c09d23e52cb8df.htm/preview>; prisijungimo laikas: 2010-09-01.

²² Vokietijos baudžiamasis kodeksas, <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>; prisijungimo laikas: 2010-09-02.

²³ Tarptautinio Baudžiamojo Teismo Statutas, http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=211305; prisijungimo laikas: 2010-09-03.

²⁴ ES Tarybos pagrindų sprendimo, skirto kovai su sukčiavimu negrynosiomis mokėjimo priemonėmis ir jų klastojimu (2001/413/TVR); <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32001F0413:LT:HTM>; prisijungimo laikas: 2010-10-05.

arba atlieka veiksmus, įgalinančius įdėti eksploatuojamame orlaivyje įtaisą arba medžiagą, galinčią sunaikinti šį orlaivį <...> sukeliant pavojų jo saugiam skrydžiui“.²⁵

Taigi, didžiojoje dalyje iš išnagrinėtų užsienio šalių, baudžiama tik už rengimąsi tam tikroms nusikalstamoms veikoms. Taip ir dabartinėje Lietuvos baudžiamojoje teisėje įtvirtintas baudžiamumas tik už rengimąsi sunkiems ir labai sunkiems nusikaltimams. 1961 m. Baudžiamojo kodekso nuostata, įtvirtinanti baudžiamumą už rengimąsi bet kokiai nusikalstamai veikai, buvo labai kritikuojama: „LR BK Bendrojoje dalyje nustatyta taisyklė, paveldėta iš sovietinių įstatymų, kad bet koks rengimasis padaryti bet kurią nusikaltimą yra baustinas, - nereali, nėra ir negali būti įgyvendinta. Todėl šios taisyklės įstatymų leidėjui reikėtų atsisakyti.“²⁶ Tačiau, autorės nuomone, toks išskyrimas veikų, kurioms rengiantis kyla baudžiamoji atsakomybė yra nepagrįstas. Rengimosi veiksmų baudžiamumą vertėtų vertinti ne pagal nusikalstamos veikos, kuriai asmuo ruošiasi, sunkumą, o pagal tai, kaip intensyviai tam nusikaltimui ruošiasi ir pasiruošimo baigtumą. Autorė siūlytų atsisakyti BK 21 straipsnio 1 dalies nuostatos, kad baudžiama tik už rengimąsi sunkiam ar labai sunkiam nusikaltimui bei įtvirtinti atsakomybę, priklausančią nuo to, kaip kokybiškai tam nusikaltimui jau pasirengta. Tai turėtų priklausyti nuo to, kokie rengimosi veiksmai atlikti, jų kiekį. Kitu atveju, tai lemia nebaudžiamumą veiksmų, kurie kelia pakankamai didelį pavojų visuomenei, tačiau dėl nusikaltimo sunkumo laipsnio nėra baudžiami. Tokiu pavyzdžiu galime laikyti nuosprendį byloje, kur nusikalstamai veikai (vagystei) buvo visiškai pasiruošta (pasisamdytas vairuotojas, kuris vežė iki sodybos, iš kurios žadėta vogti metalą, atvykta prie jos, surasti žmonės, su kuriais susitarta, kad jie paims pavogtą turtą, taip pat susitarta dėl pinigų sumos ir t.t.), tačiau nuosprendis buvo toks: „Pagal BK 21 straipsnio 1 dalį baudžiamoji atsakomybė už rengimąsi padaryti nusikaltimą kyla tik dėl rengimosi padaryti sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Nusikaltimas numatytas BK 178 straipsnio 1 dalyje priskiriamas nesunkių nusikaltimų kategorijai. Už rengimąsi padaryti nesunkių nusikaltimą baudžiamoji atsakomybė nenumatyta. Taigi dėl Č. P. ir D. J. inkriminuotų veiksmų, padarytų 2004 m. vasario 24 d., nėra nusikaltimo sudėties.“²⁷ Autorės nuomone, jei yra pakankamai duomenų, kad asmuo rengiasi daryti nusikalstamą veiką, jai intensyviai ruošiasi, o nusikaltimo nepavyksta padaryti dėl ne nuo jo valios priklausančių aplinkybių, nėra pagrindo jo netraukti baudžiamajon atsakomybėn. Be abejo, asmuo iki nusikaltimo darymo stadijos turi teisę persigalvoti ir nebedaryti nusikaltimo, tačiau aplinkybės, kad asmuo įdeda daug pastangų nusikalstamos veikos rengimuisi, rodo, kad

²⁵ 1971m. Konvencija dėl kovos su smurtu prieš civilinės aviacijos saugumą;

http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=36762&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas: 2010-09-03.

²⁶ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. Ir kt. Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 249.

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 30 d. nutartis Nr. 2A-7-75/2006.

pas jį jau yra susiformavęs neteisėtų veiksmų sumanymas ir kad jis nori juos atlikti. Jei neatsirastų ne nuo jo valios priklausančių aplinkybių, asmuo įvykdytų savo nusikalstamą ketinimą. Tai nereiškia, kad privaloma bausti bet kokį rengimąsi, tačiau baudžiamasis įstatymas neturėtų užkirsti kelio kilti atsakomybei už tokį rengimąsi, kada nustatytas labai stiprus (intensyvus) pasiruošimas nusikalstamai veikai (kuris galėtų priklausyti nuo to, kokie ir kiek veiksmų, numatytų BK 21 straipsnio 1 dalyje, imtasi). Baudžiamajame kodekse galime rasti daug nusikalstamų veikų pavyzdžių, kurios nėra sunkaus ar labai sunkaus nusikalstamo laipsnio ir už jų rengimąsi nėra numatyta baudžiamoji atsakomybė: neteisėtas abortas (BK 142 str.), neteisėtas laisvės atėmimas (BK 146 str.), vaiko išnaudojimas pornografijai (BK 162 str.), vagystė be kvalifikuojančių požymių (BK 178 str. 1 d. ir 2 d.), plėšimas (BK 180 str. 1 d.) sukčiavimas be kvalifikuojančių požymių (BK 182 str. 1 d.), kyšininkavimas (BK 225 str. 1 d.), papirkimas (BK 227 str.), savavaldžiavimas (BK 294 str.) ir kt. Autorė mano, kad tokia nebaudžiamumo praktika yra netinkama, kadangi visos šios ir kitos nusikalstamos veikos yra pavojingos visuomenei, galima nustatyti rengimąsi joms, tačiau baudžiamoji atsakomybė už tai nekyla vien dėl to, kad asmuo nespėjo pradėti nusikalstamos veikos darymo. Taip pat reikia atsižvelgti ir į tai, kad sunku nustatyti, kokio laipsnio nusikalstamai veikai asmuo rengiasi. Gali atrodyti, kad asmuo rengiasi nesunkiam ar apysunkiam nusikaltimui, o iš tikrųjų jo sąmonėje susiformavęs žymiai sunkesnis nusikalstamos veikos padarymo modelis. Vien dėl to, kad nenustatoma tam tikrų kvalifikuojančių aplinkybių, kurios reikštų rengimąsi sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo padarymui, asmuo negauna tinkamo atpildo už savo nusikalstamus ketinimus. Tai suformuoja asmenų požiūrį, kad, kol nepradedama tiesiogiai kėsintis į nusikaltimo vertybę, galima be baimės ilgai ir intensyviai ruoštis, žinant, kad tokie veiksmai neužtrauks baudžiamosios atsakomybės. O tai lemia geresnį pasiruošimą savo ketinimams ir sunkesnį nusikalstamų veikų išaiškinamumą. Taigi, autorė siūlytų LR BK 21 straipsnio 1 dalyje esantį žodį „nusikaltimas“ pakeisti žodžiu „nusikalstama veika“, atsisakyti nuostatos, kad „asmuo atsako tik už rengimąsi padaryti sunkų ir labai sunkų nusikaltimą“ ir normą išdėstyti taip: Rengimasis padaryti nusikalstamą veiką yra priemonių ir įrankių suieškojimas ar pritaikymas, veikimo plano sudarymas, bendrininkų telkimas arba kitoks tyčinis nusikalstamos veikos padarymą lengvinančių sąlygų sudarymas.

Tačiau „senovės žmogus, žinodamas tik objektinį pakaltinamumą, sugebėdavo vertinti tik rezultata, o į priruošiamuosius darbus visiškai nekreipdavo dėmesio. Bet juo daugiau išmoko žmogus suprast kito žmogaus sielos mechanizmą, juo daugiau įgijo reikšmės išvidinė darbo pusė“.²⁸ Baudžiamoji atsakomybė už rengimąsi Lietuvos baudžiamojoje teisėje buvo įtvirtinta gana seniai. Jau 1903 m. Baudžiamajame Statute buvo numatyta atsakomybė už

²⁸ Stankevičius V. Baudžiamoji teisė: paskaitos. – Kaunas, 1925. P. 62.

parengiamuosius veiksmus. Tačiau yra šalių, kurios ir dabar rengimosi veiksmy nebaudžia, pavyzdžiui, Prancūzija. Nors doktrinoje galime rasti daug ginčų šia tema, visgi Prancūzijos baudžiamasis kodeksas įtvirtina realaus kėsanimosi pradžios privalomumą baudžiamajai atsakomybei kilti. Tai argumentuojama tuo, kad atsakomybė yra pagrįsta tik tuo atveju, kai nėra jokios abejonės dėl asmens ketinimų daryti nusikalstamą veiką. Kol asmuo realiai nesikėsina į nusikaltimo objektą, tol jis vis dar turi galimybę savo veiksmų atsisakyti.²⁹ Taip pat ir Anglijos 1981 metų Nusikaltimų prevencijos akto 1 straipsnyje nurodyta, kad baudžiamas tik toks ketinimas, kuris yra daugiau nei parengiamojo pobūdžio veiksmas.³⁰ Taigi, liberalaus modelio šalininkai linkę į požiūrį, kad, kol asmuo žino, jog vis dar gali atsisakyti pradėti nusikalstamą veiką ir už savo pasirengimą likti nenubaustas, jis gali pasinaudoti šia galimybe ir veikos nebepradėti.³¹ Vadinasi, galime kelti klausimą, gal išvis neverta bausti už rengimosi veiksmus, ar tokie veiksmai yra pakankamai pavojingi visuomenei? Be abejo, rengimosi pavojingumas priklauso nuo kiekvienos situacijos aplinkybių, tačiau, autorė išsako nuomonę, kad už rengimąsi padaryti nusikalstamą veiką baudžiamoji atsakomybė privalo kilti. Rengimosi pavojingumą galima grįsti tuo, kad asmuo sąmoningai sudaro ar bent siekia sudaryti sąlygas, kad vėliau galėtų įvykdyti savo nusikalstamą sumanymą ir padaryti tą nusikaltimą, kuriam rengiasi. „Nors rengimosi padaryti nusikaltimą jis faktiškai dar nepradedamas daryti, juridiskai konkretūs veiksmai ar susilaikymas nuo veiksmų, kuriuos asmuo privalėjo ir galėjo atlikti, jeigu tais veiksmais ar neveikimu apgalvotai buvo siekiama sudaryti sąlygas, kad galima būtų realizuoti ar palengvinti nusikalstamą sumanymą, kurį asmuo jau turi, laikomi pavojingais ir baustiniais“.³²

Skirtingai nei kai kuriose užsienio šalyse (pavyzdžiui, Estija, Vokietija), Lietuvoje rengimosi veikos nėra numatytos BK specialiosios dalies straipsnių dispozicijose. Jų požymiai jose neaprašomi. Jei padarytų veikų požymiai aprašyti BK specialiosios dalies straipsniuose, jie vertinami kaip baigta nusikalstama veika ar pasikėsinimas ją daryti. Taigi atrodytų, kad rengimosi veikų, kurias padarė kaltininkas, atitiktų BK nėra, kadangi jos lyg ir nenusikalstamos pagal BK specialiąją dalį. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad jos tampa nusikalstamos esant specialiai nuorodai į BK bendrąją dalį – būtent į 21 straipsnio 1 dalį.³³

Taip pat reikėtų paminėti, kad, pagal komentuojamą BK straipsnį, rengimosi padaryti nusikalstamą veiką pripažįstami tik konkretūs veiksmai (neveikimas), siekiant pasirengti konkrečiam pobūdžio, sunkumo nusikaltimui. Nėra rengimosi apskritai - dėl nekonkrečių veikų,

²⁹ <http://site.juristudiant.com/La-tentative-en-droit-penal.html?lang=en>; prisijungimo laikas: 2010-12-06.

³⁰ Anglijos 1981 metų Nusikaltimų prevencijos aktas, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/47>; prisijungimo laikas: 2010-10-02.

³¹ Jean Pradel. Lyginamoji baudžiamoji teisė. – Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 231.

³² Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. Ir kt. Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. - Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 246.

³³ V. Piesliakas. Lietuvos baudžiamoji teisė. II knyga. – Vilnius: Justitia, 2008. P. 63.

neturint konkretaus tikslo dėl jų panaudojimo. Tuo tarpu, pavyzdžiui, Anglijos 1981 m. Nusikaltimų prevencijos akto 14 straipsnis numato atsakomybę už puolamųjų ginklų nešiojimą, nors nebuvo padaryta jokios žalos nei svetimai nuosavybei, nei asmeniui.³⁴ Tokia veika Lietuvoje nebūtų laikoma rengimusi, kadangi baudžiama už rengimąsi konkrečiai nusikalstamai veikai, tačiau ji gali būti laikoma kaip baigta nusikalstama veika pagal BK 253 straipsnio 1 dalį (šaunamojo ginklo laikymas, nešiojimas, gabenimas, neturint leidimo).³⁵

Pagal LR BK 1, 2, 10, 11, 12 ir kitus straipsnius nusikalstamomis ir baudžiamomis veikomis pripažįstami tik konkretūs veiksmai ar neveikimas, kuriais objektyviai (išorėje) realizuojamas nusikalstamas kaltininko motyvas, tikslas, kaltė. Taigi, baudžiamąją atsakomybę gali užtraukti tik toks rengimasis, kai kartu neatskiriamai realizuojami tiek objektyvieji, tiek subjektyvieji tokios parengtinės nusikalstamos veikos sudėties požymiai.³⁶ Toliau juos paanalizuosime plačiau.

1.1.1. Rengimosi objektyvieji požymiai

Visų pirma, rengimasis padaryti nusikaltimą teisinę reikšmę turi tuomet, kai kaltininko veika nutrūksta nepasiekusi kitos nusikalstamos veikos stadijos – pasikėsinimo, bei kaltininko veika nepabaigiama dėl aplinkybių, kurios nepriklauso nuo kaltininko valios - jam to nenorint, priverstinai. Tai gali būti dėl kaltininko nesugebėjimo, nepatyrimo, ligos, arba dėl teisėsaugos institucijų, kitų asmenų įsikišimo ir pan. LR BK 21 straipsnio 1 dalyje nurodyti šie objektyvieji rengimosi padaryti nusikalstamą veiką požymiai:

- 1) priemonių ir įrankių suieškojimas ar pritaikymas,
- 2) veikimo plano sudarymas,
- 3) bendrininkų telkimas,
- 4) kitoks tyčinis nusikaltimo darymą lengvinančių sąlygų sudarymas.

Veikos, kurios neatitinka nei vieno šių išvardytų požymių, negali būti laikomos rengimusi daryti nusikaltimą ir negali užtraukti baudžiamosios atsakomybės. Rengimosi veikos gali būti daromos tiek veikimu, tiek neveikimu. Rengimasis gali pasireikšti fiziniais kūno judesiais ir (arba) žodžiais. Rengimosi veikslių pobūdį, sudėtingumą, trukmę bei kitas aplinkybes lemia nusikaltimo, numatyto padaryti ir kuriam pradėta rengtis, sudėtingumas.³⁷

³⁴ Anglijos 1981 metų Nusikaltimų prevencijos aktas,

http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1953/14/pdfs/ukpga_19530014_en.pdf; prisijungimo laikas: 2010-10-02.

³⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 135.

³⁶ Ten pat. P. 137.

³⁷ V.Piesliakas. Lietuvos baudžiamoji teisė. II knyga. – Vilnius: Justitia, 2008. P. 64.

Kiekvienas nurodytas rengimosi požymis turi alternatyvią savarankišką reikšmę, t.y. bet kurio iš jų nustatymas kaltininko (suprantama, esant ir kitiems įstatyme numatytiems rengimosi požymiams) veikoje gali būti vertinamas kaip rengimasis padaryti nusikaltimą. Konkretus rengimasis objektyviai gali pasireikšti įvairiais minėtais požymiais ar jų visuma.³⁸ Išsiaiškinimas, kokie rengimosi veiksmai yra baustini, turi lemiamą reikšmę sprendžiant, ar asmuo bus baudžiamas pagal BK 21 straipsnio 1 dalį, ar ne. Pavyzdžiui: „*E. K. yra inkriminuojama, kad ji interneto ir telekomunikacijų pagalba bendravo su bendrininkais, ketindama įvykdyti teroro aktą, iš internetinio tinklapio atsisiuntė į naudojamą kompiuterį internetines knygas apie sprogmenis ir šaudmenis, mokėsi pasigaminti sprogstamąjį įrenginį, suderino planą su bendrininkais A. M. bei A. M., kaip šie perveš E. K. į Rusijos Federacijos Čėčėnijos Respubliką ir ten perduos ją apmokymams teroro aktui susisprogdinant teroristinės grupuotės nariams, atvykimui į Rusijos Federaciją E. K. iš A. M. gavo 500 JAV dolerių perlaidą, įsigijo Lietuvos Respublikos piliečio pasą, gavo Rusijos Federacijos vizą, įsigijo autobuso bilietą į Maskvą ir 2009 m. spalio 24 d. iš Klaipėdos išvyko į Rusijos Federaciją teroro akto susisprogdinant strateginės reikšmės objekte – Rusijos Federacijos karinėje bazėje – vykdymui, tačiau nusikaltimo nebaigė dėl nuo jos valios nepriklausančių aplinkybių, nes Lietuvos Respublikos Valstybės saugumo departamento pareigūnų buvo sulaukyta.*“³⁹ Kaip matome, atlikta daug įvairių veiksmų, tačiau tik tinkamai suvokiant, kokie konkrečiai veiksmai pagal LR BK yra baustini kaip rengimasis, teismas gali patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn. Nors kodekse yra išvardinti atskiri rengimosi veiksmai, visgi be doktrininio išaiškinimo būtų sunku nuspręsti, ar vienas ir kitas veiksmas atitinka šios stadijos objektyviuosius kriterijus. Pasitelkiant tam tikrus šaltinius (Baudžiamojo kodekso komentarą, baudžiamosios teisės vadovėlį, autorių V. Stankevičiaus ir A. Klimkos darbus ir kt.), detaliau panagrinėsime kiekvieną iš šių požymių bei aptarsime, kokios problemos šiuo klausimu pasitaiko teismų praktikoje.

- **Priemonių ir įrankių suieškojimas ar pritaikymas**

Nusikaltimo padarymo įrankiais ir priemonėmis laikomi tie daiktai, kuriuos nusikaltimo vykdytojas betarpiškai panaudoja atlikti veiksams, sudarantiems baigtinį nusikaltimą, arba kurie palengvina nusikaltimo padarymą.⁴⁰ Pavyzdžiui: „*D. G. ir A. T., įgyvendinami Ž. G. planą, su savimi turėdami dvi poras pirštinių, lipnią juostą, iš megztų kepurų padarytas dvi kaukes bei panašų į kovinį orinį pistoletą “Walther”*“⁴¹ rengėsi apiplėšti butą, pasinaudodami šiais daiktais.

³⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 132.

³⁹ Lietuvos Apeliacinio Teismo 2010 m. rugpjūčio 5 d. nutartis Nr. 1S-145/2010.

⁴⁰ Klimka A. Nusikaltimo padarymos stadijos. – Vilnius, 1968. P. 11.

⁴¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 30 d. nutartis Nr. 2K-203/2004.

Atrodo paprasta suvokti, kokius daiktus naudojant galima padaryti nusikaltimą. Tačiau norint konkrečiai atskirti, kas laikoma įrankiu, o kas priemone, gali atsirasti keblumų. Tad pateiksime šio rengimosi požymio išsamesnę sampratą. Taip pat galima paminėti, kad 1903 m. Baudžiamajame Statute tik „priemonių įsigijimas ir tinkinimas“ buvo laikomi rengimusi. Vėliau rengimosi samprata, kaip minėjome anksčiau, buvo praplėsta įtraukiant daugiau alternatyvių veiksmų.

Priemonėmis laikomi įvairūs įtaisai, įrenginiai, mechanizmai, prietaisai ir kiti materialūs daiktai, kurie, darant nusikalstamą veiką ir kėsinantį į nusikaltimo objektą, tiesiogiai pastarųjų neveikia, nekeičia, nežaloja ir pan., tačiau jais sudaromos sąlygos, būtinos nusikaltimo padarymui ar lengvinančios jo padarymą. Nusikaltimo padarymo priemonėmis gali būti: įvairios transporto priemonės, kuriomis atvykstama į padarymo vietą ir (arba) išvežamas turtas, pasisavintas vagystės ar plėšimo būdu, ryšių priemonės ir kompiuterinė technika, kurių pagalba sekami nukentėjusiojo veiksmai, vaistai, narkotinės ir psichotropinės medžiagos, kuriomis siekiama sukurti bejėgišką būklę, įvairios kitos priemonės (kopėčios, virvės ir t.t), kuriomis galima patekti į saugomą teritoriją, taip pat įvairių sričių žinios bei informacija, būtina darant konkretų nusikaltimą ir kt.⁴²

Tuo tarpu įrankiais laikomi bet kurie daiktai, kurie panaudojami atliekant veiksmus (neveikimą), numatytus nusikaltimo sudėtyje, ir kuriais tiesiogiai kėsinamasi į nusikaltimo dalyką, objektą. Įrankiais laikomi ginklai (šaunamieji, nešaunamieji), sprogmenys, įvairios cheminės medžiagos, įsilaužimo įrankiai – laužtuvas, atsuktuvai ir kt., ūkio bei buities įrankiai, kuriais sužalojami nukentėjusieji ir pan. Beje, nusikalstamai veikai atlikti taip pat gali būti pasitelkti asmenys, kurie negali būti pripažinti nusikalstamos veikos subjektais dėl savo amžiaus ar psichikos sutrikimų, gyvūnai.⁴³

Lietuvių kalbos žodyne žodis „sueškoti“ reiškia „rasti“.⁴⁴ Nusikaltimo priemonių ir įrankių sueškojimas galimas dviem būdais: teisėtas (pirkimas, dovanos priėmimas, skolinimasis, radimas ir kt.) arba neteisėtas (pavagiant, neteisėtai pasisavinant ir kt.) būdas, kuriuo siekiama gauti nusikaltimo priemones ar (ir) įrankius. Reikia atkreipti dėmesį, kad kai kuriais atvejais neteisėtas priemonių ir įrankių sueškojimas gali sudaryti ir savarankišką nusikalstamos veikos sudėtį – pavyzdžiui, BK 215 straipsnyje numatyta atsakomybė už neteisėtą elektroninės mokėjimo priemonės panaudojimą, BK 253 straipsnyje numatyta atsakomybė už šaunamąjį ginklo, šaudmenų, sprogmenų ir sprogstamųjų medžiagų įgijimą neturint leidimo. Tokiais atvejais veika kvalifikuojama pagal sutapties taisykles.

⁴² Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 132-133.

⁴³ Ten pat.

⁴⁴ Lietuvių kalbos žodynas, <http://www.lkz.lt/startas.htm>; prisijungimo laikas: 2010-11-06.

Tame pačiame žodyne „pritaikymas“ apibūdinamas žodžiais „padaryti tinkamu, priderinti.“⁴⁵ Pritaikymu laikomi tokie veiksmai, kai priemonėms ir įrankiams suteikiamos savybės, kurios juos paverčia tinkamais realizuoti nusikalstamą ketinimą. Tai gali būti daikto perdirbimas (pavyzdžiui, mobilaus telefono aparato vidaus pakeitimai, kad būtų galima naudoti kaip narkotinių medžiagų slėptuvę), jo formos pakeitimas (pavyzdžiui, rakto perdirbimas, kad tiktų atitinkamai spynai), patobulinimas (pavyzdžiui, vaizdo kameros įmontavimas į daikto vidų), dydžių sumažinimas (pavyzdžiui, peilio koto nuėmimas, panaudojant tik geležtę) ir pan. Terminas „pritaikymas“ dabar apima ir nusikaltimo priemonių ar įrankių pagaminimą.⁴⁶ Tačiau ankstesniuose šaltiniuose randama, kad „priemonių arba įrankių suieškojimas reiškia tiek jų įsigijimą bet kuriuo būdu, tiek jų pasigaminimą“.⁴⁷ Autorės pritarę teiginiui, kad pagaminimas turi būti priskiriamas prie įrankio pritaikymo, kadangi priemonių ir įrankių suieškojimo procese asmuo tiesiogiai neveikia daikto, skirtingai nei pritaikyme ir gaminime. Taip pat anksčiau priemonių arba įrankių pritaikymu buvo laikomas tik „daiktų formos pakeitimas, kurio dėka jie tampa tinkami nusikaltimo padarymui“.⁴⁸ Kitokie asmens pritaikymo būdai nebuvo aptarti.

Visgi autorė nerado nei vienos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarties, kurioje būtų nagrinėjama kokia nors problema dėl konkretaus įrankio ar priemonės suieškojimo ir pritaikymo sampratos. Vadinasi, šis požymio problematiką galėtume laikyti tik teorinio pobūdžio.

- **Veikimo plano sudarymas**

Veikimo plano sudarymas – tai asmens protinės veiklos rezultatas, kuriame atsispindi nusikalstamos veikos padarymo mechanizmas: „*Byloje nustatyta, kad sumanymas apiplėšti R. K. įsibraunant į jos butą kilo Ž. G., kad jis surado nusikaltimo vykdytojus, parodė R. K. ir jos nepilnametę dukrą, parodė jų butą ir išaiškino, kur ir kiek pinigų R. K. laiko.*“⁴⁹ Į veikimo planą gali įeiti sprendimai tiek dėl rengimosi, tiek dėl veikos darymo, tiek dėl tolimesnių veiksmų po veikos atlikimo. Sprendžiami klausimai dėl pasiruošimo nusikalstamai veikai: nusikaltimo padarymo priemonių ir įrankių įgijimo, pritaikymo, bendrininkų telkimo būdų ar kitų rengimosi veiksmų numatymas. Plane taip pat gali būti numatomi nusikaltimo padarymo eigos klausimai: laiko, būdų, bendrininkų vaidmenų paskirstymas ir pan. Be to, gali būti aptarti ir veiksmai po nusikalstamos veikos atlikimo: susiplanavimas veiksmų, būtinų likviduojant galimus nusikaltimo pėdsakus, realizuojant nusikalstamai įgytą turtą ir pan. „Konstatuojant objektyvaus rengimosi

⁴⁵ Lietuvių kalbos žodynas, <http://www.lkz.lt/startas.htm>; prisijungimo laikas: 2010-11-06.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 131-132.

⁴⁷ Klimka A. Nusikaltimo padarymos stadijos. – Vilnius, 1968. P 11.

⁴⁸ Ten pat.

⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 30 d. nutartis Nr. 2K-203/2004.

stadijos požymio „veiksmo plano sudarymas“ buvimą, pakanka, kad kaltininkas siekiamo padaryti nusikaltimo eigą numato bendrais, esminiais bruožais.⁵⁰ Taigi, veikimo planas gali būti konkretus arba pakankamai abstraktus, pateikiamas raštu ar žodžiu. Svarbu, jog teismas galėtų nustatyti, jog asmuo (asmenys) planavo nusikalstamą veiką, pavyzdžiui: *„nuteistasis, sumanęs paleisti apyvarton netikrus JAV dolerius, atliko veiksmus, kuriais siekė sudaryti sąlygas šiam nusikaltimui padaryti: susitarė su kitu asmeniu paleisti apyvarton netikrus dolerius, įtikinėjo, kad jie bus geros kokybės, aptarė netikrų pinigų realizavimo kainą bei paleidimo apyvarton vietą, perdavė kitam asmeniui dvi kupiūras netikrų dolerių, kad šis pats įsitikintų ir įtikintų kitus bendrininkus, jog šie netikri pinigai yra geros kokybės.“*⁵¹ Visgi, nustatant šį požymį praktikoje, veiksmų planas turi būti pakankamai konkretus ir akivaizdus, kad būtų įmanoma patraukti asmenį už rengimąsi nusikalstamai: *„Kaltinime esantys L. S. rengimosi pirkti vaikų veiksmai yra nustatyti tik nurodant dvi aplinkybes: L. S. aptarė nukentėjusiosios V. D. pardavimo laiką, t. y. 2006-04-24, ir aptarė jos kainą – 800 Lt. Jeigu šias aplinkybes laikytume veikimo plano sudarymu, tai iš bylos duomenų matyti, kad šis planas labai nekonkretus ir nesiekia parengtinės nusikalstamos veikos stadijos.“*⁵²

- **Bendrininkų telkimas**

Bendrininkų telkimas – asmenų, kurie reikalingi realizuojant kaltininko numatytą nusikaltimą, parinkimas, jų galimybių tokiai veiklai išaiškinimas, patikrinimas, šių asmenų palenkimas bendram nusikaltimo darymui, jų būsimos veiklos suplanavimas, vaidmenų pasiskirstymas, suderinimas ir pan.⁵³ Bendrininkų telkimas gali būti atliekamas panaudojant įvairius būdus – lenkimas padaryti nusikalstamą veiką įmanomas įtikinėjant, ką nors pažadant, paperkant arba netgi grasinant, šantažuojant, naudojant psichinę, fizinę prievartą. Anksčiau minėtoje byloje galime nustatyti ir bendrininkų telkimo požymius: *„O. V. M. sumanymas padaryti nusikaltimą tapo rengimusi padaryti nusikaltimą tuo metu, kai jis su įslaptintu liudytoju „Vitoldu“ susitarė paleisti apyvarton netikrus JAV dolerius. Šio susitarimo metu nuteistasis išreiškė valines pastangas įtikinti liudytoją, kad jam parduodami netikri JAV doleriai bus geros kokybės, aptarė netikrų pinigų realizavimo kainą, paleidimo apyvarton vietą (Lenkijos Respublika), aptarė sąlygas sudarančias nusikaltimo pagal BK 327 str. 2 d. kvalifikuojantį požymį – paleidimą apyvarton netikrų JAV dolerių dideliais kiekiais (50 000 JAV dolerių). Praėjus kuriam laikui, vykdydamas susitarimo sąlygas, nuteistasis O. V. M. perdavė įslaptintam liudytojui dvi kupiūras*

⁵⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 133-134.

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. sausio 29 d. nutartis Nr. 2K-111/2002.

⁵² Lietuvos Apeliacinio teismo 2008 m. gegužės 13 dienos nutartis 1A-11/2008.

⁵³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 134.

netikrų JAV dolerių, kad šis galėtų įsitikinti ir įtikinti liudytojo legendos bendrininkus netikrų pinigų kokybe.⁵⁴ Atrodytų, kad bendrininkų telkimo požymis taip pat nėra problematiškas teismų praktikoje. Tačiau galime iškelti tokį klausimą: ar asmuo, kuris pažada padėti atlikti nusikalstamą veiką, taip pat traukiamas baudžiamojon atsakomybėn? LAT yra išaiškinęs: „Iš pirmosios instancijos teismo nuosprendžiu nustatytų faktinių bylos aplinkybių J. Š. veiksmai – pažadas R. J. pašalinti galimas kliūtis ir užtikrinti netrukdomą privalomų pateikti muitinei daiktų gabenimą per muitinės postą – neatitinka BK 21 straipsnio 1 dalyje, 22 straipsnio 1 dalyje, 24 straipsnio 6 dalyje ir 199 straipsnio 1 dalyje numatytos nusikalstamos veikos sudėties, nes šiuo atveju vien tik pažadas, jei jis nerealizuojamas tolesniais veiksmais, neužtraukia baudžiamosios atsakomybės. <...> Remiantis tuo, kas išdėstyta, teisėjų kolegija konstatuoja, kad apeliacinės instancijos teismas pagal pirmosios instancijos teismo nustatytas faktines bylos aplinkybes padarė pagrįstą išvadą, kad J. Š. pažadas kitiems bendrininkams padaryti nusikalstamą veiką ar padėti ją padaryti, jeigu jis neperėjo į rengimąsi ar pasikėsinimą padaryti nusikaltimą, negali užtraukti baudžiamosios atsakomybės, todėl J. Š. veiksmuose nėra jam inkriminuoto nusikaltimo sudėties.“⁵⁵ Kadangi R. J. prašo pagalbos padarant nusikalstamą veiką, jo veiksmai gali būti kvalifikuojami kaip rengimasis (bendrininkų telkimas). Tuo tarpu J. Š. pažada jam padėti ir tai, remiantis LR BK 21 straipsnio 1 dalimi, neįeina į rengimosi veiksmų sampratą. Tačiau, pavyzdžiui JAV ir Anglijoje, toks susitarimas būtų laikomas suokalbiu ir J. Š. taip pat galėtų būti baudžiamas. Suokalbis - dviejų ar daugiau asmenų slaptas susitarimas daryti nusikalstamą veiką.⁵⁶ Esant tokiam susitarimui, abiem asmenims taikoma baudžiamoji atsakomybė, nepriklausomai nuo to, ar nusikalstama veika pradėta vykdyti. Pateiktoje byloje matome akivaizdų susitarimą tarp R. J. ir J. Š., kad J. Š. užtikrins netrukdomą privalomų pateikti muitinei daiktų gabenimą per muitinės postą – padaryti BK 199 straipsnio 1 dalyje numatytą nusikaltimą, tad anglosaksų sistemos šalyse abu šie asmenys galėtų būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

- **Kitoks tyčinis nusikaltimo padarymą lengvinančių sąlygų sudarymas**

Baudžiamajame kodekse nėra konkrečiai išvardinti visi galimi rengimosi padaryti nusikaltimą būdai. Veiksmai, neatitinkantys aukščiau minėtųjų (priemonių ir įrankių suieškojimas ar pritaikymas, veikimo plano sudarymas, bendrininkų telkimas) gali įeiti į sąvoką „kitoks tyčinis nusikaltimo padarymą lengvinančių sąlygų sudarymas“. Taip paliekama teismui

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. sausio 29 d. nutartis Nr. 2K-111/2002.

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. liepos 15 d. nutartis Nr. 2K-465/2007.

⁵⁶ Elliot C., Quinn F. Criminal law. Sixth Editon. Harlow : Pearson : Longman, 2006. 262.

teisė spręsti, kokie konkretūs veiksmai gali būti laikomi rengimusi bei neapkraunama teisės norma.

Ar konkretūs BK 21 straipsnio 1 dalyje neišvardinti, veiksmai (neveikimas) laikytini rengimusi padaryti nusikaltimą, sprendžiama vertinant pačių veiksmų (neveikimo) svarbą sudarant galimybes palengvinti padaryti nusikaltimą, o taip pat ir visos kitos nusikalstamos veikos aplinkybės. Taigi, kitokiu tyčiniu nusikaltimo padarymą lengvinančių sąlygų sudarymu gali būti laikomi įvairūs veiksmai, pavyzdžiui: „*G. S. su asmeniu, dėl kurio byla neperduota nagrinėti teisiamaajame posėdyje, turėdami išankstinį bendrą tikslą apgaule savo naudai įgyti pridėtinės vertės mokesčio (PVM) skirtumą iš valstybės biudžeto, A. J. sutikus užtikrinti fiktyvaus prekių eksporto procedūros įforminimą muitinės bei pasienio įstaigose, suorganizavo įmonės, kuri būtų naudojama kaip priedanga šiai neteisėtai veiklai, įsteigimą. <...> G. S. kartu su asmeniu, dėl kurio byla neperduota nagrinėti teisiamaajame posėdyje, tęsdami dokumentų parengimą fiktyviam neegzistuojančių prekių eksportui UAB (duomenys neskelbtini) vardu įforminti, suorganizavo itin svarbaus oficialaus dokumento – muitinės deklaracijos bei oficialaus dokumento – muitinės sąskaitos INVOICE suklastojimą. <...> Tokiu būdu G. S. ir A. J., veikdami bendrininkų grupe su asmeniu, dėl kurio byla neperduota nagrinėti teisiamaajame posėdyje, sudarė visišką sąlygą nusikaltimui padaryti, rengėsi apgaule savo naudai įgyti 220 275 Lt didelės vertės svetimo (valstybės) turto, t. y. padarė nusikalstamą veiką, numatytą BK 21 straipsnio 1 dalyje, 182 straipsnio 2 dalyje (2000-09-26 įstatymo Nr. VIII-1968 redakcija).⁵⁷ Kaip matome, fiktyvios įmonės įkūrimas, dokumentų klastojimas gali būti laikomi veiksmais, kurie palengvina daryti nusikalstamą veiką ateityje.*

Reikia atkreipti dėmesį, kad nusikaltimo padarymą lengvinančių sąlygų sudarymas reiškia ne tik sąlygų, reikšmingai lengvinančių sumanyto nusikaltimo padarymą, bet ir sąlygų, be kurių sumanytas nusikaltimas apskritai negalėtų būti padarytas, sudarymą.⁵⁸ Autorės nuomone, remiantis doktrininu aiškinimu, ankstesniame punkte aprašyti veiksmai (*pažadas R. J. pašalinti galimas kliūtis ir užtikrinti netrukdomą privalomų pateikti muitinei daiktų gabenimą per muitinės postą*) taip pat galėtų būti laikomi rengimusi daryti nusikalstamą veiką.

Galime pastebėti, kad įrankių ir priemonių suieškojimas ar pritaikymas, veikimo plano sudarymas, bendrininkų telkimas atliekami tik aktyviais veiksmais, tad tik į sąvoką „kitoks tyčinis nusikaltimo padarymą lengvinančių sąlygų sudarymas“ įeina ir rengimasis neveikimu (pavyzdžiui, neįjungiamo signalizacija saugomoje teritorijoje ruošiantis vėliau įvykdyti vagystę). Taigi, šis objektyvusis požymis leidžia teismams pagal savo vidinį įsitikinimą rengimusi laikyti bet kokius veiksmus ar neveikimą, kurie sudaro sąlygas nusikalstamai veikai padaryti ateityje.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 14 d. nutartis Nr. 2K – 27/2006.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 135.

Apžvelgus teismų praktiką, galime daryti išvadą, kad rengimosi objektyvieji požymiai nesukelia didelių problemų sprendžiant konkrečias bylas, be to, jie pakankamai išsamiai išaiškinti doktrinoje. Pereikime prie subjektyviųjų požymių.

1.1.2. Rengimosi subjektyvieji požymiai

Baudžiamojo kodekso 21 straipsnio 1 dalyje teigiama, kad rengimosi laikomi tik tyčiniai veiksmai (neveikimas). Tyčinės nusikalstamos veikos baudžiamajame įstatyme skirstomos į padarytas tiesiogine ar netiesiogine tyčia. LR BK 15 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas yra padarytas tiesiogine tyčia, jeigu jį darydamas asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį ir norėjo taip veikti (1 punktas), arba jį darydamas asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, numatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti kodekse numatyti padariniai ir jų norėjo (2 punktas). Kaltininko rengimasis sumanytam nusikaltimui, kai jis suvokia rengimosi pavojingumo pobūdį, numato padarinius ir jų siekia, nekelia didelių problemų teismų praktikoje. Tačiau kaip yra su netiesiogine tyčia.

Baudžiamajame kodekse nėra įtvirtinta, kad rengimasis netiesiogine tyčia negalimas. BK 15 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas yra padarytas netiesiogine tyčia, jeigu jį darydamas asmuo suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, numatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti kodekse numatyti padariniai ir jų nenorėjo, bet sąmoningai leido jiems kilti. Teorijoje teigiama, kad rengimasis padaryti nusikaltimą galimas tik tiesiogine tyčia, nes netiesioginės tyčios atveju asmuo nors ir numato pavojingus padarinius, bet jų nenori. O jei asmuo nenori padarinių, vadinasi jis tikisi jų išvengti. Tuo tarpu rengimosi veiksmai yra kaip tik ruošimasis tiems padariniams.⁵⁹ Visgi galima rasti pavyzdžių, kurie patvirtintų rengimosi netiesiogine tyčia galimumą. Pavyzdžiui, asmuo rengiasi medžioti uždraustais būdais – išdėliojant spąstus. Teisėsaugos institucijos randa šiuos įrankius asmens namuose. Spąstų išdėliojimas keltų pavojų tiek gyvūnams, tiek asmenims. Taigi, nors asmuo suvokia, kad rengiasi medžioti neteisėtu būdu, kuris yra pavojingas ir asmenims, numato, kad gali kilti tam tikri padariniai (tam tikro sunkumo sveikatos sutrikdymas), nors jų nenorėtų, sąmoningai leistų jiems atsirasti. Visgi, autorė mano, kad nereiktų išsiplėsti ir įtvirtinti praktikoje rengimąsi netiesiogine tyčia, kadangi teiktų bausti už per daug abstraktaus pobūdžio galimų padarinių suvokimą.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 136.

Tuo tarpu rengtis neatsargiam nusikaltimui neįmanoma. Tai grindžiama tuo, kad neatsargių nusikaltimų padariniai kaltininkui nereikalingi, todėl nelaukiami, neretai nenumatyta net jų tikimybė. O nenumatydamas ir nesiekdamas nusikalstamų padarinių asmuo negali jiems rengtis.⁶⁰ Planavimas yra žmogaus sąmonėje susiformavę ateities vaizdiniai, planuoti neatsargių nusikaltimų neįmanoma, kadangi šiuo atveju asmuo arba padarinių nenumato, arba jei ir numato, tai lengvabūdiškai tikisi jų išvengti.

1.2. Pasikėsینimo padaryti nusikalstamą veiką samprata

Pasikėsینimas padaryti nusikalstamą veiką – nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo, kurį siekiama įvykdyti, sudėties vykdymo pradžia. Tai turbūt problematiškiausia nusikalstamos veikos stadija, kadangi ji yra tarp rengimosi ir baigtos nusikalstamos veikos, todėl ją reikia tinkamai atskirti nuo abiejų iš jų. Be to, tai gana dažnai pasitaikanti stadija teismų praktikoje.⁶¹ Tad labai svarbu tinkamai suvokti šios stadijos požymius. Skirtingai nei esant rengimuisi, šioje stadijoje kaltininkas jau pradeda tiesiogiai kėsintis į įstatymo saugomą vertybę bei sukelia jam realų pavojų arba jau padaro žalą. Nors pasikėsینimas dažniausiai eina po rengimosi nusikalstamai veikai, gali būti ir taip, kad jokių veiksmų, palengvinančių ar sudarančių sąlygas daryti nusikalstamą veiką prieš tai nebuvo imtasi. Daugelio šalių baudžiamieji įstatymai pasikėsینimą laiko vienintele parengtinės veikos stadija. Tai valstybės, pasirinkusios liberalųjį (pavyzdžiui, Anglija, Prancūzija) arba socialinį (pavyzdžiui, Vokietija, JAV) baudžiamosios atsakomybės modelį.

LR BK 22 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad pasikėsینimu padaryti nusikaltimą laikomas tyčinis veikimas ar neveikimas, kuriais tiesiogiai pradedamas daryti nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas, jeigu veika nebuvo baigta dėl nuo kaltininko valios nepriklausančių aplinkybių. To paties straipsnio 2 dalyje papildoma, kad pasikėsینimas padaryti nusikalstamą veiką yra ir tada, kai kaltininkas nesuvokia, jog jis veikos negali pabaigti todėl, kad kėsınasi į netinkamą objektą arba naudoja netinkamas priemones. Analizuojant pasikėsینimo sampratos pokyčius laike pastebime, kad dabar pasikėsینimas suvokiamas plačiausiai. 1961 m. BK 16 straipsnyje buvo reglamentuota, jog pasikėsینimu laikomas tik veikimas – „...tyčinis veikimas, kuriuo tiesiogiai siekiama padaryti nusikaltimą, jeigu nusikaltimas nebuvo pabaigtas dėl priežasčių, nepriklausančių nuo kaltininko valios.“⁶² 1903 m. Baudžiamojo Statuto 49 straipsnyje

⁶⁰ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 137.

⁶¹ Pranka D. Pasikėsینimo padaryti nusikalstamą veiką problematika baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje // Jurisprudencija. 2008, Nr.11(113). P. 34.

⁶² <http://www.litlex.lt/scripts/sarasas2.dll?tekstas=1&id=2&mt=2002&mn=7&dn=11>; prisijungimo laikas: 2010-09-04.

taip pat buvo kalbama tik apie veikimą: „veiksmas, kuriuo pradedama vykdyti nusikalstamasis darbas kaltininko norėtas padaryti ir nepabaigtas dėl aplinkybės, kuri neparėjo nuo kaltininko valios, laikomas pasikėsiniu.“⁶³ Kadangi pasikėsinimas įmanomas ir neveikimu (pavyzdžiui, nemaitinimas kūdikio su tikslu, kad jis mirtų, tačiau jis išgelbėjamas dėl kitų asmenų įsikišimo), normos papildymas buvo labai reikalingas.

Daugumos valstybių kodeksuose pasikėsinimas reglamentuojamas pasitelkiant tuos pačius šios stadijos požymius kaip ir Lietuvoje. Latvijos BK (15 str. 4 d.) pasikėsiniu laiko tyčinį veikimą ar neveikimą, kuriuo kėsiniasi atlikti nusikalstamą veiką, jeigu veika nepabaigta dėl priešasčių, nepriklausančių nuo kaltininko valios.⁶⁴ Rusijos BK (30 str. 3 d.) - tyčiniai veiksmai ar neveikimas, nukreipti į nusikalstamos veikos padarymą turi būti laikomi pasikėsiniu, jeigu nusikaltimas neįvykdomas dėl nuo kaltininko nepriklausančios valios.⁶⁵ Estijos BK 25 straipsnio 1 dalyje teigiama, kad pasikėsinimas yra tyčinis veiksmas, kuriuo kėsiniasi atlikti nusikalstamą veiką. Tačiau BK neminimas pasikėsinimas neveikimu. Taip pat Estijos BK reglamentuoja pasikėsinimą, kuris negali būti pabaigtas dėl pasirinkto netinkamo kėsiniamosi „objekto“ ar „subjekto“ bei netinkamų įrankių ir priemonių (BK 26 str. 1 d.).⁶⁶ Ir Anglijos 1981 m. Nusikaltimų prevencijos akte minimas tik pasikėsinimas veiksmis. Motyvuojama tuo, kad neįmanoma įsivaizduoti, kaip galima, pavyzdžiui, pasikėsinti nepranešti apie daromą nusikaltimą.⁶⁷ Vokietijos BK 22 straipsnyje numatyta, kad tas, kas tiesiogiai imasi veiksmų realizuoti nusikalstamos veikos elementus, kėsiniasi padaryti nusikaltimą. Būtinai trys esminiai elementai: apsispręsta įvykdyti veiką, veikos sudėtis pradedama tiesiogiai realizuoti ir kad veika neatliekama iki galo.⁶⁸ Teorijoje žinomas pasikėsinimas į netinkamą objektą (dalyką) ir pasikėsinimas netinkamomis priemonėmis, taip pat baigtas ir nebaigtas pasikėsinimas.⁶⁹ Be to, Vokietijos BK Bendrosios dalies skirsnyje, reglamentuojančiame bendrininkavimą, yra nustatytas nepavykusio kurstymo padaryti nusikaltimą, susitarimo su kitu asmeniu padaryti nusikaltimą bei kito asmens pasiūlymo padaryti nusikaltimą priėmimo baudžiamumas. Tokie veiksmai, pagal mūsų įstatymus galėtų būti laikomi rengimusi, o Vokietijos BK jie įvardijami

⁶³ Stankevičius V. Baudžiamoji teisė: paskaitos. – Kaunas, 1925. P. 64.

⁶⁴ Latvijos baudžiamasis kodeksas,

<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1683/file/4b5d86c3826746957aa400893abc.htm/preview>; prisijungimo laikas: 2010-09-01.

⁶⁵ Rusijos baudžiamasis kodeksas, <http://www.russian-criminal-code.com/PartI/SectionII/Chapter6.html> ; prisijungimo laikas 2010-09-03.

⁶⁶ Estijos baudžiamasis kodeksas,

<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1280/file/4d16963509db70c09d23e52cb8df.htm/preview>; prisijungimo laikas: 2010-09-01.

⁶⁷ Elliot C., Quinn F. Criminal law. Sixth Editon. Harlow : Pearson : Longman, 2006. P. 260.

⁶⁸ Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P.189.

⁶⁹ Nevera A. Vokietijos baudžiamoji teisė ir procesas.

http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/baudziamosios_teises_ir_kriminologijos_katedra/studijos/paskaitos/ ; prisijungimo laikas: 2010-09-01. P.5-6.

pasikėsiniu bendrininkauti.⁷⁰ Jungtinių Amerikos valstijų baudžiamieji įstatymai pasikėsinimą suvokia kaip pradėtą ir nebaigtą realizuoti nusikalstamą veiką, kuri kelia tiesioginį pavojų saugomam teisiniam gėriui. Tuo tarpu Prancūzijos BK 121-5 straipsnis pasikėsinimą įvardija kaip aiškiai pradėtą nusikalstamą veiką, nutrauktą ar nutrūkusią nuo kaltininko valios nepriklausančių aplinkybių. Kėsanimasis atsiranda tada, kai „jis išreiškiamas darymo pradėjimu“.⁷¹ Taigi, bet kurioje iš paminėtų šalių pasikėsinimas suvokiamas kaip nusikalstamos veikos darymo pradėjimas ir dėl kokių nors aplinkybių jos neužbaigimas. Tačiau, kai kuriose šalyse į pasikėsinimo veiksmų sampratą įeina ir veiksmai, Lietuvos baudžiamojoje teisėje išreiškiami kaip rengimasis.

LR BK analizė leidžia teigti, kad baudžiamoji atsakomybė kyla už pasikėsinimą daryti bet kurios rūšies nusikalstamą veiką, t.y. ir nusikaltimą, ir baudžiamąjį nusizengimą. Tas pats buvo įtvirtinta ir 1961 m. BK. Tačiau 1903 m. Baudžiamajame statute buvo numatyta, kad baudžiamas tik pasikėsinimas padaryti tam tikras nusikalstamas veikas: „Pasikėsinimas padaryti didįjį nusikaltimą baudžiamas visada, o pasikėsinimas padaryti šiaip nusikaltimą – baudžiamas tik tais atsitikimais, kurie yra nurodyti tam tikruose įstatymuose.“⁷² Kaip ir mūsų šalyje, Estijos, Latvijos kodeksuose įtvirtintas baudžiamumas pasikėsinimo padaryti bet kurią baudžiamojo įstatymo draudžiamą veiką. Tuo tarpu, pavyzdžiui, Švedijoje būtina pasikėsinimo baudžiamumo sąlyga yra normos, apibrėžiančios konkrečią nusikalstamą veiką, dispozicijoje numatyta galimybė traukti baudžiamojon atsakomybėn už pasikėsinimą padaryti šią veiką. Tai veikos, už kurias numatyta ne mažesnė nei 2 metų laisvės atėmimo bausmė.⁷³ Anglijos 1981 m. Nusikalstamų kėsinių akto 4 (1) straipsnis numato, kad nebaudžiamas pasikėsinimas padaryti nusizengimą, nagrinėjamą supaprastinta tvarka.⁷⁴ Kaip matome, abejose šalyse baudžiamumo kartelė pakelta neaukštai, pasikėsinimas baudžiamas už didžiąją dalį nusikaltimų. Tuo tarpu Prancūzijos BK 121-4 straipsnyje teigiama, kad visais atvejais baudžiamas pasikėsinimas padaryti sunkų nusikaltimą, o pasikėsinimas padaryti žemesnės kategorijos nusikaltimą, baudžiamas tik baudžiamojo įstatymo numatytais atvejais.⁷⁵ Taip pat ir Vokietijos BK 23 straipsnyje nurodoma, kad pasikėsinimas padaryti sunkų nusikaltimą baudžiamas visada, o pasikėsinimas padaryti lengvesnį nusikaltimą baudžiamas tik išskirtinai įstatymo nustatytais

⁷⁰ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. Ir kt. Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003. P.261.

⁷¹ Prancūzijos baudžiamasis kodeksas,

<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1672/file/e4c081a2fe81d7963b6e937113b6.htm/preview>; prisijungimo laikas: 2010-09-01.

⁷² Stankevičius V. Baudžiamoji teisė: paskaitos. – Kaunas, 1925. P. 66.

⁷³ Švedijos baudžiamasis kodeksas, <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>; prisijungimo laikas: 2010-09-01.

⁷⁴ Anglijos 1981 metų Nusikaltimų prevencijos aktas,

http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1953/14/pdfs/ukpga_19530014_en.pdf; prisijungimo laikas: 2010-10-02.

⁷⁵ Prancūzijos baudžiamasis kodeksas,

<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1672/file/e4c081a2fe81d7963b6e937113b6.htm/preview>; prisijungimo laikas: 2010-09-01.

atvejais.⁷⁶ Tarptautinėje baudžiamojoje teisėje taip pat galima rasti teisės aktų, kuriuose nustatyta baudžiamoji atsakomybė už pasikėsinimą. Pavyzdžiui, 1970 m. Konvencijos dėl kovos su neteisėtu orlaivio pagrobimu 1 straipsnyje nurodyta, kad skrendančiame orlaivyje esantis asmuo, kuris: „a) neteisėtai, prievarta ar grasindamas pavartoti prievartą, arba bet kokia kita grasinimo forma pagrobia arba kontroliuoja orlaivį, arba bando atlikti tokį veiksma ... įvykdo nusikaltimą“.⁷⁷ 1948 m. Konvencijoje dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį 3 straipsnyje pasikėsinimą vykdyti genocidą įvardija kaip baustiną veiką.⁷⁸ Tarptautinio Baudžiamojo Teismo statuto 23(3)(f) straipsnyje teigiama, kad asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, jei „pasikėsinama padaryti tokį nusikaltimą ir imasi veikslių, kurie gali būti vertinami kaip rimtas žingsnis pradedant daryti nusikaltimą, tačiau nusikaltimas nepadaromas dėl aplinkybių, nepriklausančių nuo asmens ketinimų.“⁷⁹ Tai rodo, kad ši stadija daugumoje šalių bei tarptautinės teisės laikoma pavojinga ir baustina. Dėl baudžiamumo ribų, autorė mano, kad Lietuvos BK įtvirtintas pasikėsinimo baudžiamumas padaryti bet kurią nusikalstamą veiką yra teigiama nuostata. Jei asmuo nori, yra pasiryžęs padaryti bet kurią nusikalstamą veiką (vėliau aptarsime pasikėsinimą netiesiogine tyčia), ir tik tai, kad kažkas asmeniui sutrukdo pabaigti šį kėsinimąsi, negali būti priežastis jo netraukti baudžiamojon atsakomybėn. Taip pat autorė pastebi, kad nerasta valstybių, kuriose pasikėsinimas iš viso nebūtų baudžiamas. „Priešiškos teisei valios pareiškimas, priešingas visuomenės teisei sąmonei ir galintis pakenkti teisei santarvei – tai pagrindas kaltą asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn už pasikėsinimą.“⁸⁰

Pagal BK 22 straipsnio atitinkamas dalis baudžiamosios teisės teorija išskiria šias pasikėsinimo rūšis: baigtas ir nebaigtas, tinkamas ir netinkamas.

Baudžiamojo kodekso 22 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta pasikėsinimo samprata apima baigto ir nebaigto pasikėsinimo rūšis. Baigtas pasikėsinimas yra toks pasikėsinimas, kai kaltininkas atlieka viską, ką jis manė esant būtina, kad realizuotų nusikalstamą sumanymą, tačiau nusikaltimas nebuvo baigtas dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jo valios.⁸¹ Kaltininkas yra įsitikinęs, kad nusikalstamas rezultatas bus pasiektas be kokių nors papildomų veikslių, tačiau tam sutrukdo nenumatytos aplinkybės, pavyzdžiui, asmuo šauna į nukentėjusį su tikslu jį nužudyti, bet asmuo nemiršta, suteikus tinkamą medicininę pagalbą. Tuo tarpu nebaigtas pasikėsinimas yra toks pasikėsinimas, kai kaltininkas dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jo

⁷⁶ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. Ir kt. Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003. P.261.

⁷⁷ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=36761&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas: 2010-09-03.

⁷⁸ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=161369&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas: 2010-09-03.

⁷⁹ http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=211305, prisijungimo laikas: 2010-09-04.

⁸⁰ Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P.189.

⁸¹ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. Ir kt. Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003. P.251.

valios, neatliko visko, ką jis manė esant būtina, kad realizuotų nusikalstamą sumanymą.⁸² Pavyzdžiui, asmuo šauna, tačiau ginklas užsikerta. Šiuo atveju kaltininkas suvokia, kad veika nepabaigta, nes nepavyko atlikti viso to, kas buvo numatyta ir būtina nusikalstamiems padariniams atsirasti. Taigi, pagrindinis kriterijus, skiriantis baigtą pasikėsinimą nuo nebaigto yra subjektyvus kaltininko įsitikinimas veikos baigtumu. „Atskirti baigtą ir nebaigtą pasikėsinimą remiantis objektyviu kriterijumi, t.y. pasikėsinimą laikyti baigtu, kai atlikta viskas, kas objektyviai būtina nusikalstamam sumanymui realizuoti (o ne ką kaltininkas numatė atlikti), negalima, nes kai nusikalstamas sumanymas nerealizuojamas ir pasekmės neatsiranda, paprastai tenka pripažinti, kad objektyviai ne viskas arba ne viskas tinkamai buvo padaryta, kad jos atsirastų“.⁸³ Praktikoje pasikėsinimo rūšies nustatymas reikšmingas sprendžiant dėl bausmės skyrimo. Kadangi baigtas ir nebaigtas pasikėsinimas skiriasi nusikalstamo sumanymo realizavimo laipsniu bei atstumu iki nusikalstamų padarinių, tad jų pavojingumo laipsnis taip skirtingas – baigtas pasikėsinimas, be abejo, yra pavojingesnis. Tuo remiantis gali būti skiriama didesnė bausmė esant baigtam pasikėsinimui.

To paties straipsnio 2 dalies analizė leidžia išskirti tinkamą ir netinkamą pasikėsinimus. Tinkamu pasikėsinimu reikia laikyti tokį pasikėsinimą, kuris yra sumanytas realizuoti ir realizuojamas būdais, įrankiais ir priemonėmis, realiai leidžiančiomis pažeisti baudžiamojo įstatymo saugomus interesus bei padaryti jiems žalą. Taigi, tinkamas pasikėsinimas yra tada, kai kėsinamasi į tinkamą objektą (dalyką), tinkamomis priemonėmis (ar įrankiais), tačiau veika nepabaigiama dėl kitų, nuo kaltininko valios nepriklausančių priežasčių, pavyzdžiui, sutrukdo netikėtai atsiradę pašaliniai asmenys ir pan. Tuo tarpu netinkamu pasikėsinimu vadinamas toks pasikėsinimas, kuris dėl pasirinktų nusikalstamo sumanymo realizavimo būdų, įrankių ar priemonių realiai negali pažeisti baudžiamojo įstatymo saugomų vertybių ir padaryti jiems žalos dėl priežasčių, nepriklausančių nuo kaltininko valios. Netinkamas pasikėsinimas atsiranda dėl kaltininko klaidos arba paprasčiausio neišmanymo, pasirenkant šiuos veiksnius. Pagal tai, kas netinkamai pasirinkta, ši pasikėsinimo rūšis skirstomas į du porūšius – pasikėsinimas į netinkamą objektą (dalyką) ir pasikėsinimas netinkamomis priemonėmis ir įrankiais.⁸⁴

Pasikėsinimu į netinkamą objektą (dalyką) laikytini atvejai, kai kaltininkas klysta vertindamas to dalyko savybes. Išanalizavus doktrinoje rastas klasifikacijas, galime rasti išskirtas šias situacijas:

1) nusikalstamos veikos dalyko apskritai nėra (pavyzdžiui, vietoj tam tikrų dokumentų pavagiami tušti lapai, netikri pinigai);

⁸² Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. Ir kt. Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003. P.251.

⁸³ Ten pat. P.252-253.

⁸⁴ Ten pat.

2) pasikėsiniimo dalykas yra netekęs būtinų savybių, kurios lėmė, kad jis buvo saugomas baudžiamojo įstatymo (pavyzdžiui, pavagiamas negaliojantis pažymėjimas).⁸⁵

Pasikėsiniimo netinkamomis priemonėmis (ar įrankiais) atveju kaltininkas klysta dėl nusikaltimo priemonių, įrankių ar jų panaudojimo būdo, naudoja tokias priemones ar įrankius, kuriais, dėl jų objektyvių savybių, neįmanoma to nusikaltimo padaryti. Pasikėsiniimą netinkamomis priemonėmis ar įrankiais galime klasifikuoti taip:

1) panaudojamos priemonės ar įrankiai, kurie tik konkrečiu atveju negali sukelti siekiamų pasekmių (pavyzdžiui, šaunama iš neužtaisyto ginklo);

2) panaudojamos priemonės ar įrankiai, kurie apskritai neturi savybių, galinčių sukelti nusikalstamas pasekmes (pavyzdžiui, bandoma iššauti iš mokojo ginklo);

3) asmuo mano, jog naudojami priemonėmis ar įrankiais, tačiau jie išvis neegzistuoja (pavyzdžiui, naudojami burtai, maldos, užkalbėjimai ir panašiai, siekiant pakenkti asmens sveikatai, išvaizdai, karjerai, šeimyniniam gyvenimui ir pan.).⁸⁶

Tik naudojant neegzistuojančius įrankius ar priemones, jei asmuo nepripažįstamas nepakaltinamu, veika vertintina kaip nebaudžiamas tyčios atskleidimas ar kaip mažareikšmiškumas, bet ne kaip pasikėsiniimas. Nors tie veiksmai rodo asmens tyčią padaryti nusikalstamą veiką, netinkamai pasikėsiniama ne dėl kaltininko klaidos, o dėl jo visiško neišmanymo, tamsumo, neišprusimo.⁸⁷ Visi kiti atvejai, kai asmuo kėsiniasi į netinkamą dalyką arba netinkamais įrankiais ar priemonėmis, baudžiamosios atsakomybės nepanaikina.

Kadangi pasikėsiniimo tinkamumas ar netinkamumas atspindi nusikalstamo sumanymo realumą, jo realizavimo tikimybės laipsnį, praktikoje tai gali turėti reikšmės pripažįstant veiką nusikaltimu bei skiriant bausmę.

Toliau panagrinėsime pasikėsiniimo padaryti nusikalstamą veiką objektyviuosius ir subjektyviuosius požymius atskirai.

1.2.1. Pasikėsiniimo objektyvieji požymiai

Pirmasis objektyvusis pasikėsiniimo požymis yra tas, kad pasikėsiniimu padaryti nusikalstamą veiką laikomas veikimas ar neveikimas, kuriais tiesiogiai pradedama daryti nusikalstama veika. „Nusikalstamos veikos darymo pradžia laikoma veika – pirmas kūno judesys, aprašytas BK atitinkamo straipsnio dispozicijoje kaip pavojingos veikos požymis.“⁸⁸ Vadinasi, neveikimo atveju, nusikalstamos veikos pradžia laikomas privalomo pirmo kūno

⁸⁵ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 143.

⁸⁶ Ten pat. P. 144.

⁸⁷ Ten pat.

⁸⁸ Piesliakas. Lietuvos baudžiamoji teisė. II knyga. – Vilnius: Justitia, 2008. P. 62.

judesio nepadarymas. Nuo numatytos ir realizuojamos nusikalstamos veikos sudėties priklauso, kokie veiksmai ar neveikimas gali būti pripažinti pasikėsiniu. Jei konkrečioje sudėtyje numatytas veikimas, tai tokia sudėtis realizuojama aktyviais veiksmais, o jei neveikimas - pasikėsinimas pasireiškia nurodytu neveikimu. Pasikėsinimas veikimu – dažniausiai pasitaikantis kėsinimosi būdas. Pasikėsinimas neveikimu pasitaiko nusikalstamosiose veikose, apibūdintose materialiomis sudėtimis, pagal kurias tarp veiksmų (neveikimo) ir jų padarinių atsiradimo įmanomas laiko tarpas.⁸⁹ Pavyzdžiui, motina nemaitina savo kūdikio, siekdama jo mirties. Neveikimu pasikėsinti formalia sudėtimi aprašytą nusikalstamą veiką sunkiai įvykdoma, kadangi pats pareigos neatlikimas jau reiškia baigtą nusikalstamą veiką. Tačiau visgi praktikoje tokia situacija gali pasitaikyti – pavyzdžiui, asmuo padaro autoįvykį ir nežinodamas, kad nukentėjusysis mirė, pabėga iš įvykio vietos, taip nesuteikdamas nukentėjusiajam pagalbos. Asmuo klysta dėl nusikalstamos veikos dalyko (kad nukentėjusysis miręs) ir taip pasikėsina padaryti veiką, numatytą 144 straipsnyje.⁹⁰

Antrąjį objektyvųjį požymį išreiškia aplinkybės, dėl kurių, pradėta veika nepabaigiama. Jos turi nepriklausyti nuo kaltininko valios - pasikėsinimo metu kaltininkas arba nenumato aplinkybių, kurios sutrukdytų pabaigti pradėtą nusikalstamą veiką, arba nors ir numato, vis tiek yra įsitikinęs, kad jos nesutrukdytų įvykdyti nusikalstamą ketinimą.⁹¹ Pasikėsinimas yra nebaigtas nusikaltimas, kai neatlikta visa veika (nėra dalies būtinųjų objektyviųjų veikos požymių), arba veika atlikta nekokybiškai ir dėl to ji nesukėlė nusikalstamų pasekmių, jeigu jos šiai sudėčiai yra būtinos. Aplinkybės, nepriklausančios nuo kaltininko valios ir neleidžiančios sėkmingai pabaigti pradėtą nusikalstamą veiką gali būti įvairaus pobūdžio. Tik svarbu, kad būtent jos, o ne pats kaltininkas sustabdo nusikalstamą veiką. Tai gali būti tiek nukentėjusiojo veiksmai („*Padarytų sužalojimų pobūdis ir jų lokalizacija rodo, kad M. B. buvo siekiama nužudyti, tačiau šio sumanymo R. S. nebaigė dėl ne nuo jo valios priklausančių aplinkybių, nes nukentėjusioji pabėgo, pasislėpė kitame bute ir jai buvo suteikta kvalifikuota medicininė pagalba.*“⁹²), tiek išorinės aplinkybės („*L. D. <...> Vilniaus respublikinėje universitetinėje ligoninėje įsibrovė į ligoninės personalo kambarį bei pasikėsino pagrobti V. P. 245 Lt vertės turtą, tačiau nusikalstamos veikos nebaigė dėl aplinkybių, nepriklausančių nuo jo valios, nes buvo sulaikytas ligoninės personalo*“⁹³), tiek pačio kaltininko nesugebėjimas pabaigti nusikaltimą („*G. V. nuteistas už tai, kad jis 2007 m. vasario 13 d., apie 0.20 val., Prienuose, (duomenys neskelbtini), pasikėsino pagrobti nesaugomoje automobilių stovėjimo aikštelėje stovėjusį L. T. priklausančią 1000 Lt*

⁸⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 140.

⁹⁰ Pranka D. Pasikėsinimo padaryti nusikalstamą veiką problematika baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje // Jurisprudencija. 2008, Nr.11(113). P. 35.

⁹¹ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. Ir kt. Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003. P.250.

⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. rugsėjo 28 d. nutartis Nr. 2K-476/1999.

⁹³ Vilniaus miesto 1-ojo apylinkės teismo 2004 m. vasario 3 d. baudžiamoji byla Nr. 1-48-14/2004.

vertės 1988 m. laidos automobilį „VW Passat“ (duomenys neskelbtini) ir sugadino 50 Lt vertės plastmasinę apdailą, esančią prie vairo, 200 Lt vertės automobilio vairo kolonėlę, 50 Lt vertės automobilio daiktų dėtuve – taip padarė nukentėjusiajam 300 Lt turtinės žalos, tačiau nusikaltimo nebaigė dėl nuo jo valios nepriklausančių aplinkybių, nes nesugebėjo užvesti automobilio.⁹⁴) ir pan. Jeigu asmuo nusikalstamos veikos nepabaigia savo noru, kol dar nėra baigtos nusikalstamos veikos požymių, tai laikoma savanorišku atsisakymu ir asmuo baudžiamojon atsakomybėn netraukiamas. Savanoriško atsisakymo institutą aptarsime vėliau.

1.2.2. Pasikėsینimo subjektyvieji požymiai

Remiantis BK 22 straipsnio 1 dalimi, pasikėsinimas yra tyčinė veika, kuria tiesiogiai siekiama padaryti nusikaltimą. Pasikėsinimas yra kryptinga, tikslinga veika, todėl padaroma tiesiogine tyčia, kuri gali būti apgalvota iš anksto („R. P., vykdydamas V. J. organizuotą nusikaltimą, įsibrovė į V. B. individualios įmonės patalpas, manydamas, jog jose yra V. B. 30 000 JAV dolerių, sušuko rusiškai „ograblenije“, šovė iš minėto pistoleto į nukentėjusįjį, bandė pistoletą užtaisyti dar kartą, tačiau nusikaltimo nebaigė, nes buvo sulaukytas V. B. ir kartu su juo buvusios A. J.“⁹⁵), arba kilusi staiga („Šiuo atveju kasatorius buvo supykęs ant žmonos dėl pastarosios neįtikimybės ir siekio nutraukus santuoką gyventi su kitu. Kasatorius virtuvėje paėmė peilį, nuėjęs į miegamąjį, kur gulėjo žmona, kėde ne bet kaip užrėmė duris, o taip, kad jų iš koridoriaus negalėtų atidaryti. Žmoną jis užpuolė ir pradėjo badyti peiliu netikėtai, gulinčią.“⁹⁶). Baudžiamajame įstatyme nėra nustatyta, kad pasikėsinimas negalimas netiesiogine tyčia, tačiau didžioji dalis autorių bei teismų praktika išreiškia poziciją, kad kėsintis galima tik tiesiogine tyčia, t.y. siekiant, turint tikslą padaryti konkretų nusikaltimą, sukelti nusikalstamas pasekmes. „Pasikėsinti padaryti nusikaltimą netiesiogine tyčia, juo labiau dėl neatsargumo, neįmanoma. Jeigu neatsargia arba tyčine, bet be tiesioginės tyčios, veika ir galėjo būti sukeltos sunkios pasekmės, bet nebuvo sukeltos, tai nėra ir pasikėsinimo.“⁹⁷ Daktaras Skirmantas Bikelis savo straipsnyje⁹⁸ yra išanalizavęs ydingą teismų praktiką, kada vietoj pasikėsinimo netiesiogine tyčia, veika kvalifikuojama pagal kilusius padarinius, kas lemia neadekvačios baudmės skyrimą už padarytą veiką (kasacinėse nutartyse 2K-249/2009, 2K-144/2006 kaltininkų veiksmai bei nukentėjusiesiems nustatytas sužalojimų pobūdis atitinka netiesioginę tyčia nužudyti, o veiksmai kvalifikuojami pagal padarinius – kaip nesunkus sveikatos sutrikdymas). Tai taip pat suponuoja

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis Nr. 2K-736/2007.

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. spalio 22 d. nutartis Nr. 2K-610/2002.

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. gruodžio 19 d. nutartis Nr. 2K-742/2000.

⁹⁷ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. Ir kt. Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003. P.250.

⁹⁸ Bikelis S. Baudžiamoji atsakomybė už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia – kelias link nuoseklesnės ir pagrįstesnės baudžiamosios politikos? // Jurisprudencija 2009, Nr. 4(4). P. 107-120.

galimybę baudžiamosios atsakomybės išvengti, jei padarinių iš viso nekyla. Pavyzdžiui, girtas ir supykęs asmuo meta kirvį į kitą asmenį, be tiesioginės tyčios nužudyti, tačiau savo veiksmais sąmoningai sukeldamas didelį pavojų padariniams kilti. Jei asmuo spėja pasitraukti, arba kokios nors kitos aplinkybės lemia gyvybės neatėmimą ar sveikatos sutrikdymo nebuvimą, asmuo atsakomybės už savo veiksmus gali išvengti. D. Pranka viename iš savo straipsnių taip pat išsakė nuomonę, kad „pasikėsinimas įmanomas ir netiesiogine tyčia, nes abejingumas būsimiems padariniams išlieka ir tuo atveju, kai padariniai nekyla“.⁹⁹ Kadangi BK tiesiogiai neįtvirtina pasikėsinimo netiesiogine tyčia negalimumo, o Lietuvos baudžiamosios teisės doktrina nepateikia įtikinamų argumentų dėl tokios atsakomybės formos negalimumo, pritarčiau nuomonei, kad vertėtų praktikoje įtvirtinti pasikėsinimo netiesiogine tyčia galimumą. „Principinė nuostata, kad baudžiamąja politine prasme nėra esminio skirtumo tarp tiesioginės ir netiesioginės tyčios ir kad abiem tyčios formomis padarytoms nusikalstamosioms veikoms turėtų būti taikomi tokie patys baudžiamosios atsakomybės principai (kvalifikavimo taisyklės, sankcijų ribos), yra išieties pozicija tų autorių, kurie pritaria, kad būtų numatyta baudžiamoji atsakomybė už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia.“¹⁰⁰

Tuo tarpu neatsargumu padaromas pasikėsinimas, kaip ir rengimasis, neigiamas ne tik teorijoje, bet ir baudžiamajame įstatyme. „Neatsargioms veikoms stadijos nebūdingos. Taigi jei veikia, kuriai būdinga neatsargi kaltė, pasižymi kai kuriais sudėties požymiais, padarytos veikos negalima vertinti kaip pasibaigusios esant pasikėsinimo stadijai.“¹⁰¹ Ši situacija aktuali, kai pavyzdžiui, pažeidžiamos Kelių eismo taisyklės, sukeltant pavojų eismo saugumui, tačiau eismo įvykyje kito asmens sveikata nebuvo sutrikdyta (BK 281 str.). Tokiu atveju asmuo gali būti traukiamas tik administracinėn atsakomybėn kaip už baigtą veiką.

2. Parengtinės nusikalstamos veikos stadijų atribojimo problematika

Baudžiamasis įstatymas mums duoda konkrečius rengimosi ir pasikėsinimo veiksmų apibrėžimus. Iš šių sąvokų galime atskirti, kad rengimusi tiesiogiai į numatytąjį nusikaltimo dalyką dar nesikėsinama, kaltininkas šioje stadijoje tik atlieka parengiamuosius veiksmus, po kurių atitinkamai pradės daryti sumanytąjį nusikaltimą.¹⁰² Tuo tarpu pasikėsinimo stadija prasideda tada, kai kaltininkas betarpiškai savo veiksmus kreipia į nusikaltimo padarymą, t.y. jau

⁹⁹ Pranka D. Pasikėsinimo padaryti nusikalstamą veiką problematika baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje // *Jurisprudencija*. 2008, Nr.11(113). P. 40.

¹⁰⁰ Bikelis S. Baudžiamoji atsakomybė už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia – kelias link nuoseklesnės ir pagrįstesnės baudžiamosios politikos? // *Jurisprudencija* 2009, Nr. 4(4). P. 107-120.

¹⁰¹ V.Piesliakas. Lietuvos baudžiamoji teisė. II knyga. – Vilnius: Justitia, 2008. P. 63.

¹⁰² Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 135.

tiesiogiai kėsinaisi į sumanytojo nusikaltimo objektą.¹⁰³ Taigi, pasikėsینimo atveju kaltininko veikoje jau yra objektyvūs veikos požymiai, numatyti baudžiamajame įstatyme – nebaigtos nusikaltimo sudėties požymiai.¹⁰⁴ Aptarus kiekvienos iš šių stadijų bruožus, jų stadijų atskyrimas atrodo ganėtinai aiškus, tačiau praktikoje pasitaiko didelių sunkumų, sprendžiant konkrečias nusikalstamas veikas. „Nėra jokios stebuklingos formulės, kuri kiekvienu konkrečiu atveju garantuotų neabejotiną rengimosi ir pasikėsینimo atribojimą.“¹⁰⁵ Tą patį būtų galima pasakyti ir apie pasikėsینimo atribojimą nuo baigtos nusikalstamos veikos. Tad toliau darbe pabandysime susisteminti informaciją, kuri visgi padeda atriboti atitinkamas nusikalstamos veikos stadijas.

2.1. Rengimosi ir pasikėsینimo stadijų atribojimas

Kiekvienoje valstybėje rengimosi ir pasikėsینimo stadijų atribojimo reglamentavimas skiriasi. Pavyzdžiui, Estijos BK 25 straipsnyje nustatyta, kad pasikėsینimo pradžia laikomas momentas, nuo kurio, kaltininko suvokimu, jis tiesiogiai pradeda vykdyti nusikalstamus ketinimus (2 d.). Jei pasikėsینimas vykdomas pasinaudojant kitu asmeniu, pasikėsینimo pradžia laikomas momentas, kada kaltininkas praranda įvykių kontrolę arba nuo to momento, kai tarpininkas savo suvokimu tiesiogiai pradeda vykdyti nusikalstamus ketinimus (3 d.). Bendrininkavimo atveju, pasikėsینimo pradžia laikoma bent vieno iš dalyvaujančių asmenų tiesioginiai veiksmai, nukreipti į nusikaltimo pradėjimą, jei yra kitų bendrininkų pritarimas (4 d.). Nusikaltimo, kuris padaromas neveikimu atveju, pasikėsینimo pradžia laikomas veiksmo neatlikimas, kurį kaltininkas privalėjo atlikti, kad užkirstų kelią neigiamų padarinių kilimui (5 d.).¹⁰⁶ Taigi, šioje šalyje pasikėsینimo pradžia reglamentuojama panašiai kaip ir Lietuvoje – kada asmuo tiesiogiai pradeda daryti nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą. Tuo tarpu Vokietijos Federalinis teismas taip yra išaiškinęs pasikėsینimo pradžios momentą: „Rengimosi ir pasikėsینimo riba peržengiama ne tik tada, kai kaltininkas realizuoja veikos sudėtį, bet jau tada, kai jis ima daryti tai, kas pagal jo veikos planą turi būti atlikta prieš realizuojant veikos sudėtį ir kas tiesiogiai turi pereiti į veikos sudėties poelgį bei dėl to (kaltininko požiūriu) kyla konkretus pavojus saugomam teisiniam gėriui. Pagal tai pasikėsینimo stadija apima poelgius, kurie, jei neatsiras trukdžių, tiesiogiai prives prie veikos sudėties įvykdymo, arba kurie erdvės ar laiko prasme yra tiesiogiai susiję su veikos sudėties įvykdymu. Tai yra atvejis, kai kaltininkas

¹⁰³ Klimka A. Nusikaltimo padarymo stadijos. – Vilnius, 1968. P 15.

¹⁰⁴ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. Ir kt. Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003. P.250-251.

¹⁰⁵ Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 192.

¹⁰⁶ Estijos baudžiamasis kodeksas, <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1280/file/4d16963509db70c09d23e52cb8df.htm/preview>; prisijungimo laikas: 2010-09-01.

subjektyviai peržengia „dabar bus pradedama“ ribą, o objektyviai pradeda veikos sudėtį atitinkantį puolimą taip, kad jo veikimas be (esminių) tarpinių aktų turi peraugti į veikos sudėties realizavimą.¹⁰⁷ Anglijos 1981 m. Nusikaltimų prevencijos akto 1 straipsnis nustato: „Jeigu, ketindamas padaryti nusikaltimą, <...> asmuo atlieka veiksmą, kuris veikiau yra paprastas rengimosi padaryti šį nusikaltimą veiksmas, tas asmuo yra kaltas dėl pasikėsینimo padaryti nusikaltimą“.¹⁰⁸ Tais atvejais, kai kaltininkas veikia dar prieš pradėdant vykdyti veikos sudėtyje numatytą poelgį, rengimosi ir pasikėsینimo riba nėra aiški. Atliktų veiksmų vertinimas, ar tai yra parengiamieji veiksmai, ar jau daugiau, laikoma ne teisės, o fakto klausimu ir paliekama žiuri sprendimui.¹⁰⁹ Taip pat Anglijos įstatyme dėl kovos su terorizmu kriminalizuoti bet kokie veiksmai, kuriais rengiamasi ar padedama rengtis įgyvendinti teroristinius ketinimus.¹¹⁰ Tai dar kartą įrodo, kad Vokietijoje ir Anglijoje į pasikėsینimo sąvoką įeina ir rengimasis, nes nebūtina pradėti realizuoti objektyviųjų nusikalstamos veikos požymių, kas yra privaloma pagal Lietuvos BK.

Apžvelgiant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato išaiškinimus nutarimuose ir apžvalgose, tik nutarime dėl seksualinių nusikaltimų randame konkrečius kriterijus, kokie veiksmai laikomi rengimusi, o kokie pasikėsینimu: „Jei kaltininkas pradėjo naudoti fizinį smurtą ar išreiškė grąsinimus jį panaudoti, arba padarė veiksmus kitaip atimdamas galimybę priešintis, padaryta veika kvalifikuojama kaip pasikėsینimas padaryti išžaginimą ar seksualinį prievartavimą pagal BK 22 straipsnio ir BK 149 straipsnio 1, 2, 3 ar 4 dalį arba 150 straipsnio 1, 2, 3 ar 4 dalį, nors kaltininkas ir ne pradėjo lytinio santykiavimo ar lytinės aistros tenkinimo dėl to, kad jam nepavyko įveikti nukentėjusiojo pasipriešinimo, arba dėl kitų nuo jo valios nepriklausančių aplinkybių. Jei asmuo siekia padaryti išžaginimą ar seksualinį prievartavimą pasinaudodamas bejėgiška nukentėjusiojo būkle, pasikėsینimu gali būti laikomas nukentėjusiojo pernešimas į nusikaltimo vietą, jo nurengimas ar kiti panašaus pobūdžio veiksmai. Smurto naudojimas ar kitoks atėmimas galimybės priešintis gali būti kvalifikuojamas kaip rengimasis padaryti išžaginimą ar seksualinį prievartavimą, jei jis naudojamas ne pasipriešinimui įveikti, o tik sudaryti palankias sąlygas nusikaltimui padaryti (pavyzdžiui, įsodinti nukentėjusįjį į automobilį ir nuvežti į nusikaltimo vietą).“¹¹¹ Visais kitais atvejais tenka remtis baudžiamosios teisės doktrina bei konkrečiais teismų sprendimais.

¹⁰⁷ Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003. P.190.

¹⁰⁸ Anglijos 1981 metų Nusikaltimų prevencijos aktas,

http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1953/14/pdfs/ukpga_19530014_en.pdf; prisijungimo laikas: 2010-10-02.

¹⁰⁹ Elliot C., Quinn F. Criminal law. Sixth Editon. Harlow : Pearson : Longman, 2006. P. 256.

¹¹⁰ Terrorism Bill, 2006, <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200506/cmbills/055/06055.1-7.html#iC001>; prisijungimo laikas: 2010-11-06.

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas Nr. 49 „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“, 13 punktas.

Profesorius V. Piesliakas yra išskyręs pagrindinius rengimosi nuo pasikėsینimo stadijų atribojimo kriterijus: „<...> siekiant teisingai išspręsti bylą būtina išsiaiškinti du dalykus: kokia veika yra dominančios nusikaltimo sudėties požymis, ir koks pirmas kūno judesys yra veikos pradžia. Jei atliktas kūno judesys tiesiogiai stato pavojun baudžiamojo įstatymo saugomą vertybę ir bent iš dalies atitinka įstatyme aprašytą veikos požymį, galima kalbėti apie pasikėsینimą daryti nusikalstamą veiką.“¹¹² Tad kiekvienu atveju teismai turi tiksliai nustatyti ar konkretus veiksmas yra rengimasis ar jau pasikėsینimas. Pavyzdžiui, žodis „nužudė“ aiškinamas kaip veika, kuria atimama gyvybė kitam žmogui. Užsimojimas peiliu ar ginklo nusitaikymas jau yra kūno judesiai, kuriais tiesiogiai keliama grėsmė gyvybei, todėl tokie veiksmai vertintini kaip pasikėsینimas žudyti pagal 129 straipsnio atitinkamas dalis, 130 ar 131 straipsnius.¹¹³ Visi kiti veiksmai, kurie atliekami prieš šiuos, laikomi rengimusi. Pavyzdžiui, „<...> V.R., turėdamas šautuvą ir du šovinius atvyko į įmonės, kurios direktorius buvo I. K., teritoriją, tyčia nužudė ten buvusį sargą S. S., kad šis netrukdytų nušauti I. K., po to pro langą įsibrovė į I. K. kabinetą ir jo laukė, bet šis neatvyko. <...> V. R. savo veiksmais nesukėlė tiesioginio pavojaus I. K. gyvybei, nes neatvykus I. K. nebuvo atlikti pasikėsینimo į jo gyvybę veiksmai, todėl V. R. veiksmai vertintini kaip tyčinio nusikaltimo padarymo sąlygų sudarymas, t. y. veika, numatyta BK 21 straipsnio 1 dalyje.“¹¹⁴ Taigi, pasikėsینimui reikalingas akivaizdumas – jis turi būti pradėtas ar tiesiogiai grėsti besiginančiojo ar kito asmens teisėms, valstybės ar visuomenės interesams.¹¹⁵

Kvalifikuojant veiksmus vagystės atveju, pasikėsینimo padaryti nusikaltimą stadija pagal BK 178 straipsnio 1 dalį prasideda nuo to momento, kai svetimas turtas pradedamas grobti. Veiksmai, atliekami iki tol, laikomi rengimusi: „<...> byloje nustatyta, kad nuteistieji atliko šiuos veiksmus, nukreiptus į D. Ž. turto pagrobimą: susirado žmones, su kuriais susitarė, kad jie paims metalą iš D. Ž. sodybos, susitarė dėl pinigų sumos, pasisamdė vairuotoją, kuris juos vežė iki sodybos, važiuodami mašina rodė sunkvežimiui kelią į sodybą. Visi šie veiksmai, be abejo, yra pavojingi, tačiau jie neatitinka pasikėsینimo padaryti nusikalstamą veiką – vagystę požymiams, taigi negali būti vertinami kaip pasikėsینimas padaryti vagystę. Nei Č. P., nei D. J. 2004 m. vasario 24 d. nepradėjo grobti turto iš D. Ž. sodybos, neinkriminuotas jiems byloje ir įsibrovimo požymis.“¹¹⁶ Nusikalstamos veikos vertinimo rengimosi ir pasikėsینimo stadijų požiūriu taip pat problema neretai kyla, kai asmenys randami ir sulaikomi patalpoje ar teritorijoje, tačiau dar nėra pasisavinę jokio turto, pavyzdžiui: „Bylos medžiaga nustatyta, kad kasatorius įsibrovė į gyvenamąją patalpą, vaikščiojo po ją ir priėjo prie sekcijos, kurioje qotėlyje buvo laikomi

¹¹² V.Piesliakas. Lietuvos baudžiamoji teisė. II knyga. – Vilnius: Justitia, 2008. P. 70-71.

¹¹³ Ten pat. P. 70.

¹¹⁴ Vilniaus apygardos teismo 2003 m. spalio 20 d. baudžiamoji byla Nr. 1-273/2003.

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1997 m. birželio 13 d. nutarimas Nr. 4 „Dėl teismų praktikos taikant įstatymus dėl būtiniosios ginties ir jos ribų peržengimo“, 6 punktas.

¹¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 30 d. nutartis Nr. 2A-7-75/2006.

*pinigai ir iš kurios jis anksčiau jau vogė pinigus. Tokie jo veiksmai vertintini kaip pasikėsinimas padaryti vagystę, įsibraunant į gyvenamąją patalpą.*¹¹⁷ Įsibrovimu į patalpą jau yra pradėdama daryti veika, numatyta BK 178 straipsnio 2 dalyje, vadinasi, taip prasideda ir pasikėsinimo stadija.

Plėšimo atveju (180 str. 1 d.) pasikėsinimas prasideda nuo fizinio smurto pavartojimo arba grasinimo jį pavartoti. Esant plėšimui įsibraunant į patalpą (180 str. 2d.) pasikėsinimas prasideda taip pat nuo šių veiksmų atlikimo: *„Kolegija laiko, kad plėšimas įsibraunant į gyvenamąją patalpą gali prasidėti ir ne nuo įsibrovimo į nukentėjusiosios namus momento, o nuo smurto panaudojimo momento, siekiant įsibrauti į tokią patalpą, jei smurtas panaudojamas tam, kad palaužti nukentėjusiosios pasipriešinimą ir įsibrauti. Todėl veikos kvalifikavimui šiuo atveju neturi reikšmės, kad M. P. nebuvo įėjęs į nukentėjusiosios kambario vidų, kadangi neginčytinai nustatyta, jog nusikaltimas nutrūko pasikėsinimo stadijoje: kaltininkams nepavyko užbaigti plėšimo ir pagrobti svetimo turto dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jų valios, nes nukentėjusioji jiems aktyviai pasipriešino ir jos šauksmą išgirdęs tuo metu pro šalį ėjęs R. Jakubauskas sutrukdė įvykdyti nusikaltimą.*¹¹⁸

Tačiau tas pats veiksmas, darant vieną nusikaltimą, gali reikšti rengimąsi, o darant kitą – pasikėsinimą, tad kiekvienu konkrečiu atveju atskirai sprendžiama, ar veika nutrūko pasikėsinimo, ar rengimosi stadijoje. Pavyzdžiui, jei kaltininkas laužėsi į butą, norėdamas iš ten pagrobti svetimą turtą, jis bus atsakingas už pasikėsinimą padaryti vagystę, nes tokiu atveju butas traktuojamas kaip turto saugykla, o brovimasis į butą vagystės tikslu sudaro betarpišką pavojų šiam turtui. Bet jeigu kaltininkas laužėsi į butą, norėdamas nužudyti ten esantį žmogų, tai laužimasis bus tik rengimasis nužudyti, nes laužimosi veiksmai dar nėra betarpiškai nukreipti į gyvybės atėmimą žmogui.¹¹⁹ Vadinasi, kiekvienu atveju svarbiausia nustatyti, ar kaltininkas pradėjo realizuoti nusikalstamos veikos objektyviuosius sudėties požymius. Pavyzdžiui, rengimasis realizuoti didelį kiekį netikrų pinigų (pagal 1961 m. BK 16 str. 1 d. ir 327 str. 2 d.): *„O. V. M. veiksmai dar neperaugo į pasikėsinimą padaryti nusikaltimą, nes, nustatydamas sąlygą – grąžinti perduodamas netikrų pinigų kupiūras, šiais veiksmais jis nesiekė paskleisti netikrus pinigus. Šie veiksmai vertintini kaip vieni iš rengimosi padaryti nusikaltimą stadijos veiksmų, kuriais buvo siekiama supažindinti netikrų pinigų pirkėjus su jų kokybe ir taip sudaryti sąlygas nusikaltimo padarymui.*¹²⁰ Arba pasikėsinimas gaminti didelį kiekį naminės degtinės (pagal 1961 m. BK 16 str. 2 d. ir 310 str. 6 d.): *„Kasatorius kartu su kitais nuteistaisiais pripažintas kaltu dėl naminės degtinės gaminimo. Nustatyta, kad šioje byloje kasatorius su kitais asmenimis nuteistais*

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. rugsėjo 25 d. nutartis Nr. 2K-671/2001.

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutartis Nr. 2K-566/2002.

¹¹⁹ Klimka A. Nusikaltimo padarymo stadijos. – Vilnius, 1968. P. 16.

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. sausio 29 d. nutartis Nr. 2K-111/2002.

*šioje byloje, supylė į statines vandenį, supylė miltus, pradėjo mišinį maišyti. Taigi gaminimo procesas jau buvo prasidėjęs. Nusikaltimo objektyvioji pusė pradėta realizuoti. Taigi teismai pagrįstai padarytą veiką įvertino ne kaip rengimąsi, o pasikėsinimą padaryti nusikaltimą, numatytą BK 310 str. 6 d.*¹²¹

Taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad yra daug nusikalstamų veikų, kurių sudėtys BK sukonstruotos taip, kad ne tik pasikėsinimas, bet ir rengimasis padaryti veiką laikomi baigtu nusikaltimu. Pavyzdžiui, kėsinimasis į Lietuvos Respublikos Prezidento gyvybę (BK 115 str.) ar antikonstitucinės grupės ar organizacijos kūrimas (BK 121 str.).

Taigi, remiantis teorija, praktikoje svarbiausia atribojant rengimąsi nuo pasikėsinimo yra išsiaiškinti konkretaus nusikaltimo sudėties požymius bei nustatyti pirmą asmens judesį, kuriuos veika pradeda daryti.

2.2. Pasikėsinimo ir baigtos nusikalstamos veikos stadijų atribojimas

Daug painiavos kelia ir pasikėsinimo atskyrimas nuo baigtos nusikalstamos veikos. Būtent nebaigtumu pasikėsinimas padaryti nusikalstamą veiką ir skiriasi nuo pabaigto nusikaltimo. Vienais pasikėsinimo atvejais kaltininkas nėra atlikęs visų veiksmų, kuriuos jis buvo numatęs atlikti darydamas nusikaltimą, o kitais atvejais nusikaltimas yra nepabaigtas net jei kaltininkas ir atliko visus numatytus veiksmus, tačiau jie nesukėlė siekiamo nusikalstamo rezultato.¹²² Tačiau ta riba, kada pasikėsinimas pereina į baigtą nusikaltimą, labai paslanki kiekvienu konkrečiu atveju. Šių stadijų atskyrimo kriterijus yra pakankamai plačiai išnagrinėjęs Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas, tad jais remsimės atskiriant šias stadijas.

Pasikėsinimas paprastai negalimas nusikalstamosiose veikose, apibūdintose formaliomis sudėtimis, kuriose jau po pirmo veiksmo ar bet kurio iš numatytų sudėtyje alternatyvių veiksmų, ji laikoma baigta. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2007 m. sausio 4 d. Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalgoje nurodyta, kad kyšininkavimas laikomas baigtu, padarius bent vieną iš šių veikų: 1) priimant kyšį, 2) pažadant jį priimti, 3) susitariant jį priimti, 4) reikalaujant jį duoti, 5) provokuojant jį duoti. Kyšis laikomas priimtu, kai valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo pats ar per trečiuosius asmenis priima visą ar bent dalį kyšio. Kada kyšis priimtas, t. y. iki ar po kokių nors kyšio davėjo interesais veiksmų atlikimo (ar neatlikimo), kur ir kaip (atvirai ar užmaskuotai) jis priimtas, ar, priėmus kyšį, buvo patenkinti kyšio davėjo interesai, veikos kvalifikavimui reikšmės

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. balandžio 2 d. nutartis Nr. 2K-285 /2002.

¹²² Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. Ir kt. Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003. P.P.251.

neturi. Jeigu valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo kyšio nepriima dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jo valios, tačiau dėl jo buvo susitaręs, pažadėjęs priimti, reikalavęs ar provokavęs duoti, veika vis tiek kvalifikuojama kaip baigtas nusikaltimas.¹²³ Praktikoje su kyšininkavimo baigtumo momentu dažniausiai problemų nekyla, pavyzdžiui: „*M. M. kyšį pareigūnams davė su teisėsaugos institucijos žinia, t. y. atliekant nusikalstamą veiką imituojančius veiksmus, tačiau teismas, nustatęs, kad kyšis buvo priimtas prieš tai jo pareikalavus, S. B. ir A. B. nusikalstamą veiką kvalifikavo pagal BK 225 straipsnio 2 dalį kaip baigtą kyšininkavimą.*“¹²⁴

Papirkimo nusikalstamos veikos sudėtis taip pat formali, taigi įstatymas sieja šios veikos baigtumą su momentu, kai atlikta bent viena iš trijų alternatyvių veikų - kyšio davimas, jo pasiūlymas ar pažadėjimas: „*Prokurorė kyšio, kurį rado V. G. paliktą tarp kitų jai pateiktų dokumentų, nepriėmė, tačiau teismas papirkimą pripažino baigta nusikalstama veika ir kvalifikavo pagal BK 227 straipsnio 1 dalį.*“¹²⁵ Tai, kad asmuo kyšį atsiima, veikos kvalifikavimo kaip baigto nusikaltimo nekeičia: „*Teismas nustatė, kad V. Č. priimti kyšį atsisakė ir J. Ū. duotą kyšį atsiėmė, tačiau papirkimą pripažino baigtu ir kvalifikavo pagal BK 227 straipsnio 1 dalį.*“¹²⁶ Kada kyšis duodamas (prieš ar po pageidaujamų veiksmų atlikimo ar neatlikimo) taip pat veikos kvalifikavimui reikšmės neturi: „*Byloje nustatyta, kad polietileninius maišelius, kuriuose buvo pinigai ir maisto produktai, L. Š., paaiškinusi, kad tai ne kyšis, o dovanėlė, paliko kabinete ir skubiai pasišalino. <...> Teismas L. Š. veiką kvalifikavo kaip baigtą nusikaltimą, o L. Š. versiją, kad ji davusi ne kyšį, o dovaną, – atmetė.*“¹²⁷ Jeigu valstybės tarnautojas, jam prilygintas asmuo ar tarpininkas duodamo kyšio nepriima dėl aplinkybių, nepriklausančių nuo papirkėjo valios, teismai papirkėjo veiką kvalifikuoja kaip baigtą nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą: „*Pasiūlymo ir pažadėjimo duoti kyšį baigtumas nepriklauso nuo paperkamo asmens reakcijos į tai, jo sutikimo ar nesutikimo priimti kyšį, papirkėjo tikslų suvokimo lygio. <...> Visa tai leido teismui padaryti pagrįstą išvadą, kad D. L., vykdydamas nusikalstamą A. Z. sumanymą, pasiūlė sudaryti tariamą projektavimo darbų sandorį ir pažadėjo V. D. 45 000 Lt kyšį už tai, kad šis mero rinkimų metu balsuotų už A. Z.. Kita vertus, padaręs tokią išvadą, teismas turėjo šią veiką kvalifikuoti kaip baigtą papirkimą neatsižvelgdamas į tai, kaip V. D. suprato šį pasiūlymą.*“¹²⁸; Tačiau Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikoje galime rasti ir sprendimą, kada kvalifikuojant veiką vis dėlto atsižvelgiama į

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2007 m. sausio 4 d. Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga. 4, 5, 6 punktai.

¹²⁴ Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2004 m. birželio 29 d. baudžiamoji byla Nr. 1-616-29/04.

¹²⁵ Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2004 m. lapkričio 19 d. baudžiamoji byla Nr. 1-1155-26/04.

¹²⁶ Vilkaviškio rajono apylinkės teismo 2005 m. kovo 18 d. baudžiamoji byla Nr. 1-74-402/05.

¹²⁷ Vilniaus miesto 2-ojo apylinkės teismo 2005 m. rugsėjo 15 d. baudžiamoji byla Nr. 2K-195/2006.

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 18 d. nutartis Nr. 2K-7-48/2009.

paperkamo asmens veiksmus bei pačio papirkėjo suvokimas, ar kyšis priimtas: „Nusikaltimo baigtumo momentui reikšmės turi ir kitos pusės veiksmai, t. y. valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens sutikimas, pritarimas ar kyšio priėmimas ir kaltininko suvokimas, kad valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo priėmė kyšį. Jeigu asmuo perduoda kyšį ir suvokia, kad valstybės tarnautojas ar jam prilygintas pareigūnas nepriėmė kyšio, veika kvalifikuojama kaip pasikėsinimas kyšininkauti pagal BK 22 straipsnio 1 dalį ir BK 227 straipsnio atitinkamą dalį priklausomai nuo kyšio dalyko vertės. Tačiau tuo atveju, kai papirkėjas atlikęs savo veiksmus nutraukia pokalbį ar pasišalina, nesulaukęs kyšio priėmėjo reakcijos į jo veiksmą, ar ji jam nesvarbi, veika laikoma baigta, neatsižvelgiant į tai, ar valstybės tarnautojas ar jam prilygintas asmuo priėmė ar nepriėmė duotą kyšį.“¹²⁹ Taip pat ir šioje nutartyje minima kaltinamojo galimybė nutraukti veiką, nors kyšis jau duotas: „Teismo posėdžio metu ištirti įrodymai patvirtina, jog A. V. P. policijos pareigūnų automobilyje padėjo 100 litų ir, net įspėtas apie baudžiamąją atsakomybę, pinigų neatsiėmė. Todėl teisingas prokuroro kasacinio skundo teiginys, jog A. V. P. nusikalstamus veiksmus baigė laisva valia ir jam suteikta galimybė nutraukti nusikalstamus veiksmus bei pasiimti pinigų nepasinaudojo. Remiantis išdėstytais motyvais, jo veika kvalifikuotina kaip baigtas nusikaltimas.“¹³⁰ Autorės nuomone, tokia praktika yra ydinga. Kadangi papirkimas yra formalia sudėtimi apibrėžtas nusikaltimas, ši veika yra baigta nuo kyšio pasiūlymo, pažadėjimo, davimo momento. Tai lemia pasikėsinimo objektas – valstybės tarnyba ir viešieji interesai, kurie pažeidžiami iškart, tik pradėjus daryti nusikalstamą veiką. Todėl, nei paperkamo asmens veiksmai po kyšio davimo, nei papirkėjo suvokimas dėl veikos baigtumo, nei kyšio atsiėmimas neturėtų būti laikoma aplinkybėmis, kurios turėtų įtakos veikos baigtumui.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senatas yra taip pat yra pasisakęs ir dėl kitų formalių nusikalstamų veikų baigtumo. Kontrabandos nusikaltimas (BK 199 str.) laikomas baigtu nuo privalomų pateikti muitinei daiktų nepateikimo muitinės kontrolei ar jos išvengimo momento, kadangi kontrabandos nusikaltimo sudėtis yra formali. Jei privalomi pateikti muitinei daiktai gabenami ne per muitinių postus, nusikaltimas yra baigtas nuo tų daiktų pateikimo į Lietuvos Respublikos valstybės pasienio juostos ribas momento. Kai privalomi pateikti muitinei daiktai gabenami į Lietuvos Respublikos teritoriją per muitines, nusikaltimas yra baigtas nuo jų įvežimo į Lietuvos Respublikos teritoriją ir nepateikimo muitinės kontrolei ar kitokio jos išvengimo momento. Tuo tarpu kai privalomi pateikti muitinei daiktai gabenami iš Lietuvos Respublikos teritorijos per muitines, nusikaltimas yra baigtas nuo nepateikimo jų muitinės kontrolei ar kitokio

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutartis Nr. 2K-195/2006.

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 12 d. nutartis Nr. 2K-53/2008.

jos išvengimo momento.¹³¹ Nusikalstamo susivienijimo kūrimas (BK 249 str.) suprantamas kaip jų dalyvių parinkimas, verbavimas, sutelkimas bendrai nusikalstamai veiklai, vaidmenų susivienijimo nariams paskirstymas, nusikalstamos veiklos planų parengimas, ginklų, sprogstamųjų medžiagų, transporto, ryšio ar kitokių techninių priemonių įgijimas ir panašūs veiksmai. Tad nusikalstamo susivienijimo kūrimas laikomas baigtu nusikaltimu atlikus bent dalį minėtų veiksmų.¹³² Taip pat pasisakyta ir dėl kai kurių formalių nusikaltimų finansų sistemai. BK 214 straipsnyje nustatyta nusikalstama veika laikoma baigta: 1) pradėjus gaminti netikrą ar suklastotą mokėjimo instrumentą arba įrangą, kompiuterinę programą ar kitokią priemonę, tiesiogiai skirtą ar pritaikytą netikriems mokėjimo instrumentams ar jų dalims gaminti ar tikriems mokėjimo instrumentams klastoti; 2) įgijus, laikius ar realizavus netikrą ar suklastotą mokėjimo instrumentą arba įrangą, kompiuterinę programą ar kitokią priemonę, tiesiogiai skirtą ar pritaikytą netikriems mokėjimo instrumentams ar jų dalims gaminti ar tikriems mokėjimo instrumentams klastoti; 3) pagrobęs ar kitaip neteisėtai įgijus, laikius ar realizavus svetimą mokėjimo instrumentą; 4) neteisėtai panaudojus netikrą, suklastotą ar svetimą mokėjimo instrumentą finansinei operacijai inicijuoti. BK 215 straipsnyje numatyta veika laikoma baigta, kai: 1) žinomai neteisėto mokėjimo instrumento panaudojimą pripažinus teisėtu; 2) neteisėtai perdavus mokėjimo instrumento identifikavimo duomenis; 3) neteisėtai panaudojus tikrus identifikavimo duomenis; 4) panaudojus žinomai netikrus identifikavimo duomenis inicijuojant arba nustatyta tvarka atliekant finansinę operaciją mokėjimo instrumentu.¹³³

Išžaginimo ir seksualinio prievartavimo nusikaltimų sudėtys taip pat yra formalios. Įstatymų leidėjas nesieja padarytos veikos kvalifikavimo nei su išžaginimo ir seksualinio prievartavimo veiksmų pabaiga, nei su dėl to kilusiais padariniais. Išžaginimas ir seksualinis prievartavimas yra baigti nusikaltimai nuo lytinio santykiavimo ar lytinės aistros tenkinimo pradžios nepriklausomai nuo to, ar kaltininkas pabaigė lytinį aktą, ar patenkino lytinę aistrą.¹³⁴ Tenkinant lytinę aistrą oraliniu būdu nusikaltimas laikomas baigtu nuo lytinio organo įkišimo į burną momentu.¹³⁵ Tačiau, kol lytinė aistra dar netenkinama, arba lytinis santykiavimas nėra pradėtas, fizinio smurto naudojimas, grasinimai jį panaudoti ar pasinaudojimas bejėgiška būkle, laikomi pasikėsiniu: „*E. S. nuteistas už tai, kad 2004 m. rugpjūčio 21 d., apie 23 val., būdamas*

¹³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose“, Nr. 43., 5 punktas.

¹³² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2007 m. vasario 22 d. Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga.

¹³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose (BK 214, 215, 219, 220, 221, 222, 223 straipsniai), Nr. 55., 7, 13 punktai.

¹³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“, Nr. 49., 13 punktas.

¹³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimu Nr. 49. Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga.

*apsvaigęs nuo alkoholio, parke, (duomenys neskelbtini), panaudodamas fizinį smurtą prieš V. Š. pasikėsino ją išžaginti, tačiau nusikalstamos veikos nebaigė, nes į įvykio vietą atėjo pašaliniai asmenys. <...> Įvykio metu prie šalia klubo buvusios nukentėjusiosios priėjęs E. S. nusivedė ją į netoliese esantį parką, paguldė ant suoliuko, bandė nurengti, šiai besipriešinant sudavė į veidą, o kai į nukentėjusiosios pagalbos šauksmą atėjo žmonės, E. S. nuo nukentėjusiosios pasitraukė.*¹³⁶ Tokia praktika vadovaujasi ir žemesnių instancijų teismai: „Klaipėdos rajono apylinkės teismo 2003 m. rugpjūčio 7 d. nuosprendžiu D. V. nuteistas pagal BK 22 ir 149 straipsnius už tai, kad pasikėsino lytiškai santykiauti su nepilnamečiu prieš jo valią, panaudodamas smurtą, t. y. 2002 m. spalio 18 d., apie 2 val., T. B. bute švenčiant gimtadienį, neblaivus jėga įsitempė nepilnametę E. S. į gretimą kambarį ir pareikalavo lovoje su juo lytiškai santykiauti. Jai atsisakius, D. V., panaudodamas smurtą, t. y. apglėbęs E. S. per liemenį, perplėšė nugaros srityje kelnių juosmenį, stumdamas pargriovė nukentėjusiąją ant sofos, numovė perplėštas kelnes, o E. S. bandant atsistoti, laikė ją prispaudęs rankomis, tačiau nukentėjusiajai E. S. aktyviai pasipriešinus pavyko ištrūkti – kumščiu išdaužus lango stiklą pabėgti iš kambario.“¹³⁷; „Radviliško rajono apylinkės teismo 2002 m. balandžio 2 d. nuosprendžiu S. V. nuteistas pagal 1961 m. BK 16 straipsnio 2 dalį, 118 straipsnio 2 dalį už tai, kad 2001 m. lapkričio 23 d., apie 4 val., būdamas girtas, bendrabučio pirmojo aukšto koridoriuje užpuolė Ž. M. ir panaudodamas fizinį smurtą pasikėsino nukentėjusiąją išžaginti. Nukentėjusioji parodė, kad S. V. reikalavo lytinių santykių, o jai nesutikus panaudojo prieš ją fizinį smurtą – parvertė ant grindų, bandė nurengti, tačiau nusikaltimo S. V. nebaigė dėl priežasčių, nepriklausančių nuo jo valios, nes nukentėjusiajai pasipriešinus ir šaukiantis pagalbos pabudo bendrabučio gyventojai, kurių balsus išgirdęs S. V. pabėgo.“¹³⁸ Visais šiais atvejais lytinė aistra dar nepradedama tenkinti, tad nėra ir baigto nusikaltimo. Taip pat, jeigu kaltininkas, panaudodamas fizinį smurtą, grasinimus tuoj pat jį panaudoti ar kitaip atimdamas galimybę priešintis, tenkino su nukentėjusiuoju lytinę aistrą, tačiau lytinio santykiavimo pradėti nepavyko dėl aplinkybių, nepriklausančių nuo kaltininko valios, veika kvalifikuojama pagal BK 150 straipsnio atitinkamą dalį kaip baigtas seksualinis prievartavimas ir pagal BK 22 straipsnį bei 149 straipsnio atitinkamą dalį kaip pasikėsinimas padaryti išžaginimą.

Tuo tarpu turto prievartavimas (BK 181 str.) jau laikomas baigtu nusikaltimu nuo to momento, kai grasinant, šantažuojant ar panaudojant kitokią prievartą pateikiamas reikalavimas perduoti turtą, teisę į turtą arba atlikti konkrečius turtinio pobūdžio veiksmus ar susilaikyti nuo

¹³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis Nr. 2K-703/2006.

¹³⁷ Klaipėdos rajono apylinkės teismo 2003 m. rugpjūčio 7 d. baudžiamoji byla Nr. 1-59-03/2003.

¹³⁸ Radviliško rajono apylinkės teismo 2002 m. balandžio 2 d. baudžiamoji byla Nr. 2K-868/2002.

jų.¹³⁹ „Turto prievartavimas yra baigtas nusikaltimas nuo reikalavimo pareiškimo momento. Realus turto užvaldymas nusikaltimo baigtumui reikšmės neturi.“¹⁴⁰

Esant materialiajai nusikaltimo sudėčiai, pasikėsینimo atirbojimas nuo baigto nusikaltimo taip pat gali būti nelengvas. Juridiškai tinkamai įvertinti, ką padarė kaltininkas – pasikėsinimą ar baigtinį nusikaltimą, painesniais atvejais esmingai padeda kaltininko tyčios krypties išaiškinimas.¹⁴¹ „Nusikalstamos veikos subjektyvieji požymiai nusako asmens įsivaizduojamus tikslus, objektyvius tikrovės pasikeitimus, kurie turi atsirasti padarius veiką, t.y. atskleidžia, ko siekė kaltininkas.“¹⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarime „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“, Nr. 46. teigiama, kad veika gali būti kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti tik esant apibrėžtai kaltininko tyčiai atimti gyvybę.¹⁴³ Veika gali būti kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti pagal BK 22 straipsnį ir 129 straipsnio 1 dalį tik tuo atveju, jei kaltininkas suvokė ne abstraktų daromos veikos pavojingumą, bet jos pavojingumą kito asmens gyvybei, numatė gyvybės atėmimo galimybę ir norėjo atimti gyvybę nukentėjusiajam. Tyčinis sveikatos sutrikdymas, padarytas esant tiesioginei apibrėžtai tyčiai atimti gyvybę, kvalifikuojamas kaip pasikėsinimas nužudyti pagal BK 22 straipsnio 1 dalį ir 129 straipsnį, 130 ar 131 straipsnius: „*Savo veikai prieš F. B. nuteistasis pasirinko pavojingą, sunkiai kūną žalojantį įrankį – virtuvinį kirvuką, juo sudavė ne mažiau kaip tris smūgius nukentėjusiajai į gyvybiškai svarbią kūno dalį – galvą, kasatoriaus veika nutrūko tik dėl to, kad nukentėjusioji sugebėjo pabėgti iš buto. Šios aplinkybės akivaizdžiai parodo, kad kasatorius, smurtaudamas prieš F. B., siekė konkretaus rezultato – atimti jai gyvybę.*“¹⁴⁴; *Vilniaus apygardos teismo 2002 m. spalio 10 d. nuosprendžiu J. J. R. nuteistas už pasikėsinimą nužudyti savo žmoną G. R. Teismas nustatė jo veikoje tiesioginę apibrėžtą tyčių nužudyti nukentėjusiąją, atsižvelgdamas į faktines bylos aplinkybes: peiliu sužalota gyvybiškai svarbi žmogaus kūno dalis – kaklas, padaryta horizontali apie 20 cm ilgio žaizda su kiauryminiu gerklų sužalojimu ir kairiosios išorinės jungo venos pažeidimas, po šių veiksmų J. J. R. atsisakė iškviesti medicinos pagalbą, pasakydamas „gaišk, jau vėlu“.*¹⁴⁵ Taip pat kvalifikuojama veika, nesukėlus jokių padarinių (šovė ir nepataikė), arba asmuo nemiršta dėl tinkamai suteiktos medicininės pagalbos: „*Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2000 m. spalio 2 d. nuosprendžiu V. R. nuteistas už tai, kad girtas pasikėsino nužudyti V. S. tyčia*

¹³⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo bylas“, Nr. 43., 6, 8 punktai.

¹⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. spalio 5 d. nutartis Nr. 2K-580/1999.

¹⁴¹ Klimka A. Nusikaltimo padarymo stadijos. – Vilnius, 1968. P 18.

¹⁴² V.Piesliakas. Lietuvos baudžiamoji teisė. II knyga. – Vilnius: Justitia, 2008. P. 75-76.

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“, Nr. 46., 4 punktas.

¹⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 13 d. nutartis Nr. 2K-134/2007.

¹⁴⁵ Vilniaus apygardos teismo 2002 m. spalio 10 d. baudžiamoji byla Nr. 2K-365/2003.

*smogdamas du kartus peiliu į gyvybiškai svarbias kūno vietas – kaklo kairiąją pusę ir kairiąją pažandinę sritį, taip dėl gausaus kraujavimo sukeldamas nukentėjusiajam hemoraginį šoką su gyvybei pavojingu arterinio kraujospūdžio kritimu. Nukentėjusiojo gyvybė buvo išgelbėta suteikus kvalifikuotą medicinos pagalbą. Išvadą dėl kaltininko tyčios kryptingumo – siekimo mirties – teismas pagrindė dviejų smūgių sudavimu į gyvybiškai svarbią žmogaus kūno dalį - kaklą.*¹⁴⁶

Tačiau nutarime yra nustatyta, kad, kai yra tiesioginė neapibrėžta tyčia, veika kvalifikuojama pagal atsiradusius padarinius – kaip nužudymas ar sveikatos sutrikdymas. Neapibrėžta tyčia yra tuomet, kai darydamas pavojingą veiką asmuo numato, kad, skirtingai nei apibrėžtos tyčios atveju, tiesiog kils tam tikri rūšiniai negatyvūs padariniai. Tokiu atveju žmogus nekoncentruoja dėmesio ties konkrečiais galimais pavojingais padariniais. Esant neapibrėžtai tyčiai žmogaus veika turi būti kvalifikuojama pagal faktiškai kilusius padarinius, su sąlyga, kad tikrai nebuvo apibrėžtos tyčios sukelti žymiai pavojingesnius padarinius. Visgi, yra autorių, kurie teigia, kad esant alternatyviai tyčiai, „kvalifikavimas pagal realiai kilusius padarinius, o ne pagal nustatytą į sunkiausio nusikaltimo padarymą nukreiptą tyčią, neatitinka realaus tyčinių nusikalstamų veikų pavojingumo“.¹⁴⁷ Tuo pačiu išreiškiama nuomonė, kad reiktų iš viso atsisakyti tiesioginės tyčios skirstymo į tiesioginę ir netiesioginę. Tai nėra autorės darbo tema, todėl į gilesnę analizę šiuo klausimu nesiplėšime.

Tačiau nutarime nustatyta, kad pagal atsiradusius padarinius kvalifikuojama veika ir tada, kai nustatoma, kad kaltininkas veikė netiesiogine tyčia. Autorė ankstesniame skyriuje išsakė nuomonę, kad esant netiesioginei tyčiai taip pat įmanomas pasikėsinimas ir veika turėtų būti kvalifikuojama pagal tai, ko kaltininkas siekė. Jei asmuo suvokė, kad kitas asmuo nuo jo veiksmų gali žūti, nenorėjo, bet sąmoningai leido šiems padariniams kilti, veika turėtų būti kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti.

Taip pat šiame nutarime galime rasti nurodymus, kaip reikia kvalifikuoti veikas, esant konkretiems atvejams. Pavyzdžiui, jei dėl kaltininko veikos buvo sunkiai sutrikdyta nukentėjusiojo sveikata, tačiau mirtį sukėlė kita aplinkybė (pvz., dėl to, kad gydymo metu buvo užkrėstas kraujas, per klaidą buvo pavartoti ne tie vaistai ir pan.), veika, atsižvelgiant į tyčios rūšį, kvalifikuojama kaip pasikėsinimas nužudyti pagal BK 22 ir 129 straipsnių atitinkamas dalis arba kaip sunkus sveikatos sutrikdymas pagal BK 135 straipsnio atitinkamas dalis. Taip pat nutarime labai tiksliai aptariami atvejai, kaip reikia kvalifikuoti veikas, kai kėsinamasi į kelių asmenų gyvybes (16, 18, 19 punktai).

Vieni teisininkai mano, kad vagystės baigtumui konstatuoti pakanka, kad kaltininkas pagrobtą turtą fiziškai turėtų, nors galimybės juo naudotis dar neturi, bet suvokia, kad tokią

¹⁴⁶ Vilniaus apygardos teismo 2000 m. spalio 2 d. baudžiamoji byla Nr. 2K-204/2001.

¹⁴⁷ Bikelis S. Alternatyvios (neapibrėžtos) tyčios samprata ir jos baudžiamoji teisinė reikšmė // Jurisprudencija. 2008. T. 11(113). P. 27 – 33.

galimybę turės. Kiti nurodo, kad gramatiškai svetimo turto pagrobimas gali būti suprastas ir kaip svetimo turto grobimo procesas, ir kaip proceso rezultatas.¹⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarime „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“, Nr. 52. teigiama, kad vagystė ir plėšimas laikomi baigtais, kai kaltininkas užvaldo svetimą turtą ir taip įgyja galimybę neteisėtai valdyti, naudotis ir disponuoti turtu pagal savo valią.¹⁴⁹ Sprendžiant klausimą, ar turto pagrobėjas, fiziškai užvaldęs svetimą turtą, jau buvo įgijęs tokių galimybių, svarbu atsižvelgti į šio turto specifinius požymius ir paskirtį, laiko tarpą, kuriam kaltininkas buvo užvaldęs turtą, realias jo galimybes per šį laiką pasinaudoti turto naudingomis savybėmis, savo nuožiūra spręsti jo tolesnį likimą. Svarbu ir tai, ar kaltininkas buvo spėjęs pasišalinti iš įvykio vietos bei iš nukentėjusiojo ar kitų asmenų, galinčių sutrukdyti pagrobti turtą, akiračio. Kaltininko sulaikymas įvykio vietoje, kai jis jau buvo fiziškai užvaldęs, bet dar neturėjęs galimybės pasinaudoti svetimu turtu savo nuožiūra, paprastai vertintinas kaip nuo jo valios nepriklausanti aplinkybė, sukliudžiusi jam baigti nusikalstamą veiką.¹⁵⁰ Kaip pasikėsinimas kvalifikuojamas ir toks atvejis, kai pagrobėjas, ką tik paėmęs grobiamą daiktą, bet dar nespėjęs pasišalinti iš įvykio vietos, priverstas juo atsikratyti dėl aplinkybių, nepriklausančių nuo jo valios.¹⁵¹ Kita vertus, kaltininkui pasišalinus iš įvykio vietos kartu su pagrobtu turtu ir įgavus bent trumpalaikę galimybę netrukdomai jį paslėpti arba išmesti, turto pagrobimas gali būti pripažintas baigtu.¹⁵² Kai kaltininkas grobia svetimą turtą iš patalpos, saugyklos ar kitos saugomos teritorijos, vagystė negali būti laikoma baigta, kol turtas neišnešamas iš saugomo objekto teritorijos. Taip pat pagrobimas yra nebaigtas, jei kaltininkas sulaikomas iš karto už objekto ribų. Tuo tarpu automobilio vagystės atveju svarbu įvertinti tokias aplinkybes, kaip automobilio radimo vieta, pagrobimo būdai (atvirai ar slaptai) ir t.t. Automobilio vagystė dažniausiai laikoma baigta pradėjus judėti automobiliu arba atvykus į iš anksto numatytą jam paruoštą saugią vietą.¹⁵³ Taigi, kiekvienu atveju nusikalstamos veikos baigtumui nustatyti reikia konstatuoti, kad nėra jokių objektyvių kliūčių kaltininkui naudotis ar disponuoti paimtu turtu savo nuožiūra. Kai kaltininkas neturi tokios galimybės, yra pasikėsinimas padaryti vagystę ar plėšimą.

¹⁴⁸ Vosyliūtė A. Vagystės baigtumo nustatymo problemos Lietuvos Respublikos teismų praktikoje // Teisė, 2007. 64 tomas. P. 137.

¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“, Nr. 52., 8 punktas.

¹⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis Nr. 2K-741/2007; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 22 d. nutartis Nr. 2K-193/2005 ir kitos.

¹⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. sausio 14 d. nutartis Nr. 2K-48/2003.

¹⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 4 d. nutartis Nr. 2K-234/2006; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. sausio 2 d. nutartis 2K-25/2002 ir kitos.

¹⁵³ Vosyliūtė A. Vagystės baigtumo nustatymo problemos Lietuvos Respublikos teismų praktikoje // Teisė, 2007. 64 tomas. P. 140-148.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gruodžio 22 d. nutarime „Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo baudžiamosiose bylose (BK 274 ir 275 straipsniai)“, Nr. 19. nustatyta, kad sukčiavimas užvaldant svetimą turtą taip pat laikomas baigtu nuo momento, kai turto savininkas ar valdytojas arba asmuo, kurio žinioje yra turtas, perleidžia jį kaltininkui, o šis turi realią galimybę juo naudotis ar disponuoti. Sukčiavimas įgyjant teisę į svetimą turtą laikomas baigtu, kai kaltininkas įsigyja dokumentus, suteikiančius teisę į turtą, nepriklausomai nuo to, ar kaltininkas užvaldė tą turtą, ar ne. Taip pat nustatyta, kad ir pasisavinimas laikomas baigtu neteisėtai užvaldžius svetimą turtą ir turint realią galimybę juo naudotis ar disponuoti.¹⁵⁴ Sprendimas byloje, kai sukčiavimas laikomas baigtu nusikaltimu: „Kasatoriai ginčija jiems inkriminuoto nusikaltimo baigtumo momentą. Sukčiavimo kaip nusikaltimo baigtumą įstatymas sieja su turto (natūra) užvaldymu ar teisės į turtą įgijimu (dokumento, patvirtinančio tokią teisę įgijimas ar valdymas). Kasatoriai teisūs, teigdami, kad pinigai banko sąskaitoje nėra sąskaitos turėtojo nuosavybė. Šie pinigai pagal įstatymą yra banko, kurio sąskaitoje jie yra nuosavybė. Tačiau asmuo turintis banko sąskaitą įgyja ir turi teisę į turtą, esantį sąskaitoje. Jis bet kuriuo momentu gali pareikalauti banko išmokėti jam sąskaitoje esančius pinigus. Taigi pervedus pinigus į sąskaitą, kasatoriai įgijo teisę į turtą. Jis yra dar banko nuosavybė, tačiau kasatoriai jau įgijo reikalavimo į jį teisę, nes turi tos sąskaitos mokėjimo kortelę. Kadangi BK 274 str. sukčiavimo kaip nusikaltimo baigtumą sieja ne tik su turto fiziniu užvaldymu, bet ir su teisės į turtą įgijimu, teismas pagrįstai jų padarytas veikas visais nusikaltimų padarymo atvejais įvertino kaip baigtą nusikaltimą. Nusikaltimas yra baigtas ne vien užvaldžius turtą, bet ir įgijus teisę į jį. Todėl nusikaltimo baigtumui neturi reikšmės ar turtas jau išimtas, ar pervestas į asmens sąskaitą. Kartu kolegija pažymi, kad padarytų veikų kvalifikavimui kaip stadijų, taip ir kitais požiūriais neturi reikšmės ir tas faktas, kad pinigai buvo pervesti ne į kasatorių vardines sąskaitas, o į realiai neegzistuojančių asmenų sąskaitas. Kadangi būtent kasatoriai atidarė šias sąskaitas, tik jie žinojo kodus ir turėjo galiojantį priėjimo prie jų ir disponavimo jomis raktą, jie vieni galėjo valdyti sąskaitas ir disponuoti juose esančiomis lėšomis. Todėl nepaisant to, kad pinigai kasatorių buvo pervesti ne į jų vardines sąskaitas, o į realiai neegzistuojančių asmenų sąskaitas, teismai pagrįstai laikė, kad mokėjimo kortelių skaitytuvu padarydami pinigų pervadimo operaciją, jie įgijo teisę į turtą.“¹⁵⁵

Kai kuriais atvejais darymas veikų, numatytų BK straipsnio dispozicijoje, vertinamas kaip nusikalstamų veikų daugetas, t.y. kaip baigtas nusikaltimas ir rengimasis daryti kitą nusikaltimą. Tai atvejai, kai padarytos veikos vieno BK straipsnio požiūriu sudaro baigtą nusikaltimą, o kito – rengimąsi daryti nusikaltimą. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų senato

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo baudžiamosiose bylose (BK 274 ir 275 straipsniai)“, Nr. 19., 5, 11 punktai.

¹⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. spalio 9 d. nutartis Nr. 2K-682/2001.

2002 m. 21 d. nutarime Nr. 37 „Dėl teismų praktikos nagrinėjant psichotropinių ar narkotinių medžiagų grobimo, neteisėto šių medžiagų ir jų pirmos kategorijos pirmtakų (prekursorių) gaminimo, įgijimo, laikymo, gabenimo, siuntimo, pardavimo ar kitokio platinimo baudžiamąsias bylas“ išaiškinta, kad narkotines medžiagas grobiant turint tikslą jas parduoti ar kitaip platinti, veika kvalifikuojama pagal BK 263 straipsnį ir papildomai kaip rengimasis daryti nusikaltimą, nurodytą BK 260 straipsnio atitinkamoje dalyje.¹⁵⁶ Taip pat šiame nutarime yra nustatyti keli konkretūs atvejai, kokie veiksmai priskiriami kuriai stadijai. Tuo atveju, kai asmuo, kuris, būdamas apgautas ar dėl kitų priežasčių, įgijo tariamai narkotines ar psichotropines medžiagas, atsako už pasikėsinimą neteisėtai įgyti psichotropines ar narkotines medžiagas arba pirmos kategorijos jų pirmtakus (prekursorius) pagal BK 22 straipsnio 1 dalį ir 259 ar 260 straipsnį. Taip pat išaiškinta, kad lenkimas vartoti narkotines ar psichotropines medžiagas pagal 264 straipsnį yra baigtas nusikaltimas nuo to momento, kai buvo atliktas bet kuris veiksmas, kuriuo siekiama sukelti kito asmens norą vartoti psichotropines ar narkotines medžiagas. Lenkimas gali reikštis įkalbinėjimu, patarimu, pasiūlymu vartoti, apgaule, grasinimais, prievarta ir kt.¹⁵⁷

Remiantis visu tuo, kas išdėstyta galime teigti, kad yra pakankamai daug doktrininio ir teismo išaiškinimo, sprendžiant atskirų nusikalstamų veikų rūšių baigtumo stadiją. Tačiau, kaip matome, vis tiek pasitaiko problemų nagrinėjant konkrečias nusikalstamas veikas, bei konkrečias situacijas. Tai rodo rengimosi ir pasikėsinimo stadijų sudėtingumą.

2.3. Nusikalstamos veikos imitacijos modelis.

Dar vienas klausimas, susijęs su stadijų atribojimu, yra susijęs su veikų išaiškinimu pasitelkiant nusikalstamų veikų imitacijos modelį. Lietuvos Respublikos Operatyvinės veiklos įstatymas leidžia teisėsaugos institucijų pareigūnams imituoti nusikalstamą veiką. Nusikalstamos veikos imitacijos modelis naudojamas siekiant surinkti ir užfiksuoti konkretaus asmens nusikalstamos veikos įrodymus ir jis grindžiamas siekiu apginti svarbesnius valstybės, visuomenės ar asmens interesus.¹⁵⁸ Ilgą laiką veikos, išaiškintos pagal šį modelį buvo laikomos baigtomis nusikalstamomis veikomis. Tai buvo motyvuojama tuo, kad nusikalstamų veikų sudėtys, kurios išaiškinamos pagal šį modelį (kyšininkavimas, papirkimas, nusikalstamos veikos, susijusios su narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, netikrų pinigų realizavimu) yra

¹⁵⁶ V. Piesliakas. Lietuvos baudžiamoji teisė. II knyga. – Vilnius: Justitia, 2008. P. 63-68.

¹⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos nagrinėjant psichotropinių ar narkotinių medžiagų grobimo, neteisėto šių medžiagų ir jų pirmos kategorijos pirmtakų (prekursorių) gaminimo, įgijimo, laikymo, gabenimo, siuntimo, pardavimo ar kitokio platinimo baudžiamąsias bylas (BK 232¹, 232², 232⁵, 232¹⁰ str.)“, Nr. 37., 18, 22, 32 punktai.

¹⁵⁸ Lietuvos Respublikos Operatyvinės veiklos įstatymas

http://www3.lrs.lt/pls/inter2/dokpaieska.showdoc_l?p_id=212375; prisijungimo laikas: 2010-10-09.

formalios, tad užtenka pačių veiksmų, kad veika būtų laikoma baigta.¹⁵⁹ Tačiau vėliau (nuo 2002 m.) susiformavo teismų praktika, kad išaiškinus nusikaltimą šiuo būdu, asmuo baudžiamas už pasikėsinimą atlikti norimą veiką. Pirmoji byla, kurioje nusikalstama veika, išaiškinta pagal imitacijos elgesio modelį, kvalifikuota kaip pasikėsinimas, grindžiama šiais motyvais: *„Imituodami nusikalstamą veiką, teisėsaugos institucijų pareigūnai daugeliu atvejų neišvengiamai atlieka veiksmus, lemiančius kitų asmenų elgesį. Būtent tokia situacija ir buvo susiformavusi nagrinėjamojoje byloje: žinodami, jog M. U. rengiasi platinti netikrus pinigus, teisėsaugos institucijų pareigūnai, neatskleisdami savo tapatybės ir veikdami pagal nusikalstamą veiką imituojantį elgesio modelį, išreiškė jam pageidavimą tokius pinigus įsigyti ir tolesnė M. U. veika iš dalies buvo sąlygota tokio pareigūno elgesio, t.y. jis pardavė jiems netikrus pinigus. Nors šiuo atveju M. U. veika formaliai atitiko nusikaltimo, numatyto BK 327 str. 1 d., sudėties objektyviąją pusę, tačiau ta aplinkybė, jog jo elgesį kontroliavo ir iš dalies darė jam įtaką teisėsaugos institucijų pareigūnai, veikdami pagal nusikalstamos veikos imitavimo elgesio modelį, reiškia, kad M. U. pasikėsino padaryti nusikaltimą, numatytą BK 327 str. 1 d. <...> Nusikaltimo, numatyto BK 327 str., rūšinis objektas yra Lietuvos Respublikos finansų sistema, o tiesioginis objektas – normali pinigų ir vertybinių popierių apyvarta. Teisėsaugos institucijų pareigūnams, veikiantiems pagal nusikalstamos veikos imitavimo elgesio modelį, iš M. U. įsigijus netikrus pinigus, esminė žala baudžiamojo įstatymo saugomiems objektams nebuvo padaryta. Šiuo atveju netikri pinigai apyvartoti nebuvo paleisti ir reali žala finansų sistemai bei normaliai pinigų apyvartai nebuvo padaryta, nes M. U. veika buvo kontroliuojama teisėsaugos institucijų pareigūnų. M. U. parduodamas netikrus pinigus liudytojams „Rolandui“ ir „Mindaugui“, buvo įsitikinęs, jog netikrus pinigus paleidžia apyvartoti, ir tokie jo veiksmai kėlė grėsmę BK 327 str. saugomam objektui, tačiau dėl priešasčių, nepriklausančių nuo jo valios, reali žala BK 327 str. saugomam objektui nebuvo padaryta, t.y. nusikaltimas nebuvo baigtas.“¹⁶⁰ Po šios nutarties sekė daug teismo sprendimų, kuriuose nusikalstamos veikos, atskleistos pagal nusikalstamos veikos imitacijos modelį, laikomos nutrūkusiomis pasikėsinimo stadijoje.¹⁶¹ Tačiau, reikia atkreipti dėmesį, kad, jei asmuo padarė kelias alternatyvias veikas, numatytas tame pačiame įstatyme ir ne visos iš jų buvo kontroliuojamos teisėsaugos, baudžiamoji atsakomybė kyla kaip už baigtą nusikaltimą: *„Taigi byloje nustatyta, kad L. S. padarė kelis alternatyvius nusikalstamus veiksmus, už kuriuos numatyta atsakomybė pagal BK 260 straipsnio 3 dalį – neteisėtai įgijo, gabeną, laikė ir pardavė**

¹⁵⁹ Pranka D. Pasikėsinimo padaryti nusikalstamą veiką problematika baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje // Jurisprudencija. 2008, Nr.11(113). P. 38.

¹⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. spalio 8 d. nutartis Nr. 2K-562/2002.

¹⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. sausio 7 d. nutartis Nr. 2K-11/2003; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. balandžio 25 d. nutartis Nr. 2K-289/2006; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. spalio 4 d. nutartis Nr. K-549/2006; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 2 d. nutartis Nr. 2K-533/2007; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. sausio 15 d. nutartis Nr. 2K-15/2008 ir kt.

*labai didelį kiekį psichotropinės medžiagos. <...> pagal pirmąjį epizodą neteisėtai labai didelio kiekio psichotropinės medžiagos įgijimas, laikymas, gabenimas ir pardavimas nebuvo kontroliuojamas teisėsaugos institucijų pareigūnų. <...> Teismai nustatė, kad pagal antrąjį epizodą (2007 m. kovo 11–16 d.) tik labai didelio kiekio – 2207,09 g amfetamino pardavimas buvo kontroliuojamas Baltarusijos Respublikos ir Lietuvos Respublikos teisėsaugos institucijų pareigūnų. Taigi, kadangi psichotropinės medžiagos įgijimas, gabenimas, laikymas nebuvo kontroliuojamas teisėsaugos institucijų pareigūnų, visa nusikalstama veika laikoma baigta.*¹⁶²

Lektorius D. Pranka savo straipsnyje išsakė nuomonę, kad jei nusikalstama veika išaiškinama pagal nusikalstamos veikos imitacijos modelį, kiekvienu konkrečiu atveju veikos kvalifikacija kaip pasikėsینimo ar baigto nusikaltimo turi priklausyti nuo to, ar realizuoti visi objektyvieji nusikalstamos veikos požymiai. Dėl to reikia daugiau dėmesio skirti konkrečios nusikalstamos veikos objekto sampratos išsiaiškinimui. Pavyzdžiui, kyšininkavimo atveju, nusikaltimo objektas yra valstybės tarnyba ir viešieji interesai. Kadangi valstybės tarnautojas, priimdamas, pažadėdamas ar susitardamas priimti, reikalaujamas ir provokuodamas jį priimti, pažeidžia valstybės tarnautojų veiklos etikos principus (pagarba žmogui ir valstybei, teisingumas, nesavanaudiškumas, padorumas, nešališkumas, atsakomybė, viešumas, pavyzdingumas¹⁶³), vadinasi, tokiais veiksmais iš karto realiai padaroma žala valstybės tarnybai, todėl veika turi būti kvalifikuojama kaip baigtas nusikaltimas.¹⁶⁴ Autorė pritarė šiai nuomonei. Imitacinio modelio taikymas neturėtų švelninti kaltininko atsakomybės, jei kaltininko veiksmais ar neveikimu jau padaryta žala baudžiamojo įstatymo saugomoms vertybėms.

3. Atvejai, kada baudžiamoji atsakomybė nekyla

Visų pirma, ne bet kokie asmens veiksmai, padaryti iki nusikalstamos veikos darymo pradžios, jau reiškia parengtinę nusikalstamą veiką. Būtina tinkamai išsiaiškinti, kurie asmens poelgiai jau pakankamai pavojingi visuomenei ir yra realus pagrindas už juos bausti. Taip pat labai svarbu aiškiai nustatyti ribą, iki kada asmuo dar gali atsisakyti pabaigti nusikalstamą veiką ir taip išvengti baudžiamosios atsakomybės. Taigi, toliau panagrinėsime dvi atskiras situacijas, kurias sieja tai, kad asmuo baudžiamojon atsakomybėn netraukiamas – tyčios iškėlimą aikštėn, bei savanorišką atsisakymą pabaigti nusikalstamą veiką.

¹⁶² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. sausio 20 d. nutartis Nr. 2K-44/2009.

¹⁶³ Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios 2002, Nr. 45-1708, 3 straipsnis.

¹⁶⁴ Pranka D. Pasikėsینimo padaryti nusikalstamą veiką problematika baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje // Jurisprudencija. 2008, Nr.11(113). P. 39-40.

3.1. Tyčios iškėlimas aikštėn

Nusikalstamas ketinimas pirmiausia susiformuoja žmogaus sąmonėje. Tai mintys, kuriose asmuo planuoja nusikalstamą veiką.¹⁶⁵ Kai tokia asmens smegenų veikla neįgauna konkrečių veiksmų išraiškos, savaime suprantama, kad asmuo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už rengimąsi padaryti nusikalstamą veiką, kadangi tokių ketinimų neįmanoma net užfiksuoti. Bet kaip yra tuo atveju, kai asmuo savo ketinimus išsako kitiems asmenims? Tyčios iškėlimo aikštėn terminu apibūdinami kaltininko veiksmai, padaromi žodžiu ar raštu, kuriais jis atskleidžia tretiesiems asmenims savo ketinimą ar apsisprendimą padaryti konkretų nusikaltimą.¹⁶⁶ Kaip ir rengimasis, tai veiksmai, kurie atliekami prieš nusikalstamos veikos padarymą, tačiau baudžiamosios atsakomybės neužtraukia, nes ketinimo ar apsisprendimo atskleidimas kitiems asmenims dar nepalengvina nusikalstamos veikos padarymo ar padarinių kilimo, kadangi tai yra tik informacijos atskleidimas. Savo ketinimų, apsisprendimo nupasakojimas nėra nusikaltimas.¹⁶⁷

Rengimosi ir tyčios atskleidimo santykį teisininkai analizavo jau seniai. Nors „kai kurie tarybiniai kriminalistai nusikalstamo ketinimo atsiradimą ir tyčios iškėlimą aikštėn jau laiko pirmosiomis nusikaltimo padarymo stadijomis“¹⁶⁸, vėliau įsivyravo priešinga nuomonė. Tyčios iškėlimu aikštėn, kaip ir dabar, buvo laikomas „turimo ketinimo padaryti nusikaltimą pareiškimas kam nors, koku nors būdu atskleidimas jo kitiems žmonėms, tai gali būti padaroma žodžiu pasisakant, apie tai parašant kam nors laiške, ketinimą išdėstant savo dienoraštyje ir pan.“¹⁶⁹ Tačiau reikia atkreipti dėmesį į teiginį, jog rengdamasis padaryti nusikaltimą kaltininkas atlieka veiksmus, nukreiptus į nusikalstamo ketinimo realizavimą, o „tie veiksmai, kuriais iškeliamas aikštėn tyčia, neturi tokio pobūdžio, jais nesiekiamas sumanytąjį nusikaltimą paversti realybe.“¹⁷⁰ Vadinasi, anksčiau tyčios iškėlimas aikštėn buvo suvokiamas tik kaip tuščios kalbos, kurios nereiškia, kad nusikaltimas iš tikrųjų gali būti įvykdomas ateityje.

„Žmogaus pažiūros, įsitikinimai, mintys ir sumanymai ką nors daryti ar nedaryti, nors jų realizavimas būtų labai pavojingas, negali būti baudžiami.“¹⁷¹ Tai garantuoja Lietuvos Konstitucija, kurios 25 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti

¹⁶⁵ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. Ir kt. Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. - Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 246.

¹⁶⁶ V. Piesliakas. Lietuvos baudžiamoji teisė. II knyga. – Vilnius: Justitia, 2008. P. 67.

¹⁶⁷ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 13-7.

¹⁶⁸ Klimka A. Nusikaltimo padarymos stadijos. – Vilnius, 1968. P 2-3.

¹⁶⁹ Ten pat.

¹⁷⁰ Ten pat. P 12.

¹⁷¹ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. Ir kt. Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003. P. 246-247.

informaciją. Tačiau to pačio straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, kad „laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją nesuderinama su nusikalstamais veiksmais – tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymu, šmeižtu ir dezinformacija.“¹⁷² Taigi, jei asmuo kursto rasinę neapykantą, ragina smurtu nuversti teisėtą valdžią ir pan., ši konstitucinė nuostata pateisina tam tikrų žodine forma išreikštų ketinimų kriminalizavimą ir baudimą. 2010 m. rugpjūčio 5 d. Lietuvos Apeliacinis Teismas pasisakė dėl tyčios iškelimo aikštėn nutartyje dėl suėmimo: „Byloje surinktų įrodymų visetas leidžia daryti neabejotiną išvadą, kad E. K., priėmusi, kaip ji pati aiškina, musulmonų tikėjimą, ne vieną kartą išreiškė kraštutinius, radikalius, agresyvius ketinimus apie kitatikių (ne musulmonų) žudymą, kerštą Rusijos Federacijos kariškiams už jų veiksmus Čečėnijoje, kalbėjo apie galimą susisprogdinimą Rusijos Federacijos karinėse bazėse, taip nužudant daug žmonių. Tačiau religiniai, rasiniai ar kitokie įsitikinimai, mintys, pažiūros, ketinimai, sumanymai, kad ir kokie jie kraštutiniai, agresyvūs bebūtų, net, jeigu jų realizavimas būtų labai pavojingas, negali būti baudžiami, kol asmuo nieko konkrečiau nepadaroma. Tyčios padaryti nusikaltimą iškelimas nėra nusikaltimas, nusikaltimas yra tik tuo atveju, kai padaroma nusikalstama veika.“¹⁷³ Autorės nuomone, nors E.K. neatliko jokių konkrečių rengimosi veiksmų, visgi jos veiksmai turėtų būti vertinami kaip baigtas nusikaltimas pagal BK 170 straipsnį - E.K žodžiu tyčiojosi, niekino, skatino neapykantą diskriminuoti žmonių grupę. Ši nutartis pažeidžia konstitucinį principą, kuris draudžia tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymą.

Taip pat reikia atkreipti dėmesį, ar nėra jau imtasi kokių nors konkrečių veiksmų nusikalstamam sumanymui įgyvendinti, kaip, pavyzdžiui, šioje byloje: „Nusikalstamas sumanymas paleisti apyvartan netikrus JAV dolerius nuteistojo O. V. M. sąmonėje buvo kilęs dar prieš pokalbį su įslaptintu liudytoju „Vitoldu“. Tai matyti iš minėto pokalbio įrašo, kuriame nuteistieji teigia, kad realizuoti padirbtus JAV dolerius jie mėginę ir anksčiau. Kasacinio skundo motyvuose teisingai pastebima, kad mintis, sumanymas padaryti nusikaltimą nėra baudžiamas. Tačiau minėtuose nuteistojo veiksmuose yra rengimasis padaryti nusikaltimą.“¹⁷⁴ Kaip matome, nors abstraktūs teiginiai, kuriais išreiškiamas noras padaryti nusikalstamą veiką, pakenkti asmeniui, pasisavinti turtą ar pan., negali būti baudžiami, tačiau jei yra duomenų, kad jau imtasi konkrečių veiksmų, asmenį galima patraukti baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 21 straipsnį.

Taigi, nors tyčios atskleidimas neužtraukia baudžiamosios atsakomybės, teisėsaugos institucijos gali imtis priemonių asmens veiksmus sekti ir, gavus pakankamai įrodymų, asmenį patraukti už rengimosi veiksmus, arba imtis priemonių, kad tokie veiksmai neperaugtų į

¹⁷² Lietuvos Respublikos Konstitucija, <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm>; prisijungimo laikas: 2010-11-05.

¹⁷³ Lietuvos Apeliacinio Teismo 2010 m. rugpjūčio 5 d. nutartis Nr. 1S-145/2010.

¹⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. sausio 29 d. nutartis Nr. 2K-111/2002.

nusikalstamą veiką.¹⁷⁵ Taip pat reikia pastebėti, kad tarp tyčios iškelimo aikštėn ir rengimosi yra tik vienas žingsnis. Jeigu asmuo viešai išsakęs savo ketinimus padaryti nusikalstamą veiką tuo pačiu ragina prie jos prisidėti, klausia informacijos ar prašo pagalbos, tai jau galima laikyti rengimosi veiksmais arba bendrininkavimu.

3.2. Savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką

Nusikalstama veika gali būti nebaigta dėl įvairių priežasčių. Šios priežastys gali būti susijusios su aplinkybėmis, nepriklausančiomis nuo kaltininko valios. Tačiau įmanomos ir tokios situacijos, kai asmuo nebaigia nusikalstamos veikos savo noru, nors ir galėdamas įgyvendinti visus įstatyme numatytus nusikalstamos veikos požymius. Baudžiamojo kodekso 23 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtinta, kad savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą ar baudžiamąjį nusizengimą yra tada, kai asmuo savo noru nutraukia pradėtą nusikalstamą veiką suvokdamas, kad gali ją pabaigti. Tik tokiu atveju, kai asmuo yra neverčiamas objektyvių aplinkybių nutraukti nusikalstamą veiką, tai yra aplinkybė, šalinanti baudžiamąją atsakomybę.

Savanoriško atsisakymo institutas galioja ir kitose valstybėse, pavyzdžiui, Vokietijoje - BK 24 straipsnyje nurodyta, kad už pasikėsinimą nėra baudžiamas tas, kuris savarankiškai atsisako tęsti veiką ar užkerta kelią tai veikai baigti.¹⁷⁶ Tokia galimybė taip pat įtvirtinta Estijos (40 str. 2 d.), Rusijos (31 str.) baudžiamuosiuose kodeksuose. Tačiau, pavyzdžiui, Prancūzijos kodeksas aiškiai nereglamentuoja savanoriško atsisakymo instituto, tačiau doktrinoje išaiškinta, kad tokia baudžiamosios atsakomybės netaikymo galimybė yra.¹⁷⁷ Tuo tarpu Anglijos teisėje savanoriško atsisakymo nuo nusikalstamos veikos institutas taikomas tik bendrininkams, ir nepripažįstamas baudžiamąją atsakomybę šalinančia aplinkybe.¹⁷⁸ Grindžiama tuo, kad jei asmuo jau padarė kokius nors veiksmus, kurie yra daugiau nei rengimasis, asmuo nebeturi galimybės savo veiksmais jos sustabdyti, gali ją tik pabaigti.¹⁷⁹ Švedijos BK (23 skyrius, 3 straipsnis) yra numatyta galimybė netaikyti baudžiamosios atsakomybės, jeigu nusikalstama veika pabaigiama, tačiau asmuo labai stengėsi padarinių išvengti. Lietuvoje tokiu atveju baudžiamoji atsakomybė galėtų būti tik švelninama.

Savanoriškas atsisakymas pripažįstamas aplinkybe, naikinančia baudžiamąją atsakomybę už parengtinę nusikalstamą veiką dėl dviejų priežasčių, kurias įvardina daugelis autorių (A.Klimka, Stankevičius V. ir kt). Pirma, kadangi asmuo pats nutraukia nusikalstamos

¹⁷⁵ V.Piesliakas. Lietuvos baudžiamoji teisė. II knyga. – Vilnius: Justitia, 2008. P. 68.

¹⁷⁶ Vokietijos baudžiamasis kodeksas, <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>; prisijungimo laikas: 2010-09-02.

¹⁷⁷ <http://site.juristudiant.com/La-tentative-en-droit-penal.html?lang=en>; prisijungimo laikas: 2010.12.06.

¹⁷⁸ Jean Pradel. Lyginamoji baudžiamoji teisė. – Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 232.

¹⁷⁹ Elliot C., Quinn F. Criminal law. Sixth Editon. Harlow : Pearson : Longman, 2006. P. 262.

veikos darymą parengtinėje stadijoje, tai rodo, jog asmuo yra nepavojingas visuomenei. Kadangi jo veiksmai taip pat tampa nebepavojingi, nepadaro žala įstatymo saugomiems interesams. Antra, šis institutas atlieka prevencinę užduotį - asmeniui paliekama galimybė atsisakyti pabaigti nusikaltimą, taip išvengiant baudžiamosios atsakomybės. Tačiau turi būti įgyvendinti visi šio instituto reikalavimai, kad asmens veiksmai būtų laikomi savanorišku atsisakymu. Jus panagrinėsime plačiau.

Visų pirma, reikalingas asmens atsisakymo tęsti veiką savanoriškumas. Svarbu, kad asmuo nuspręstų nebetęsti nusikalstamos veikos ir būtų subjektyviai įsitikinęs, jog jis vis dar turi galimybę pabaigti savo ketinimus: „Pagal bylos aplinkybes G. S. svetimo turto neužvaldė, nes nerado tokio turto, kokį norėjo užvaldyti, – tai objektyvi aplinkybė, kurią jis suvokė ir dėl kurios iš automobilio nieko nepasisavino. Taigi G. S. veikoje nėra nustatyta esminė BK 23 straipsnio 1 dalyje numatyta aplinkybė – suvokimas, kad jis gali tęsti savo nusikalstamą veiką – svetimo turto užvaldymą. Braudamasis į automobilį G. S. nesuvokė, kad jame nėra vertingų daiktų, ir dėl to jis nepasiekė savo tikslo, tačiau jis atliko visus reikalingus veiksmus, įgyvendindamas iki veikos susiformavusią tiesioginę tyčią padaryti vagystę ir užvaldyti svetimą turtą.“¹⁸⁰ Kai asmuo nutraukia veiką dėl tam tikrų objektyvių priežasčių, dėl kurių nebuvo įmanoma baigti kėsinimosi, tai nelaikoma savanorišku atsisakymu: „Nukentėjusiajam ginantis, V. P. iššovė į jo pusę, A. V. peiliu sužalojo jam ranką. Po tokių aktyvių veiksmų, kuriais buvo siekiama palaužti nukentėjusiojo pasipriešinimą, šiam nenustojus priešintis ir dėl kilusio triukšmo, V. P. ir A. V. nutraukė nusikalstamą veiką ir iš nusikaltimo vietos pasitraukė, o nukentėjusysis juos persekiojo. Tokiomis aplinkybėmis nutraukta nusikalstama veika nėra savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikaltimą. Netikėtai aktyvus nukentėjusiojo pasipriešinimas, nepaisant aiškiai pareikšto reikalavimo atiduoti pinigus, grasinimo tuoj pat panaudoti fizinį smurtą ir tokio smurto panaudojimo, buvo kliūtis, neleidžianti pabaigti pradėto plėšimo.“¹⁸¹ Taip pat nėra savanoriško atsisakymo ir šioje situacijoje: „Kasatoriai mano, kad ypač charakteringi šie S. D. žodžiai, įrodantys savanorišką atsisakymą: „S. D. užsisėgė kelnes bei pasakęs: pažiūrėk, kokia tu baisi, man net nestovi ant tavęs, iš kambario išėjo“. Tačiau, kolegijos manymu, šie S. D. žodžiai visai nerodo savanoriško atsisakymo pabaigti nusikaltimą, o liudija apie tai, kad jis dėl fiziologinių priežasčių, nepriklausančių nuo jo valios, nesugebėjo pabaigti pradėto nusikaltimo“.¹⁸² Kliūtys, neleidžiančios savanoriškai pabaigti pradėtą nusikalstamą veiką, gali būti įvairios: tam tikri išoriniai faktoriai (pašalinių asmenų dėmesys, policijos atvykimas, buto šeimininko grįžimas, taip pat vertingų daiktų patalpoje nebuvimas, suveikusi signalizacija, staiga pasikeitusios gamtinės sąlygos ir pan.), nukentėjusiojo elgesys (aktyvus jo pasipriešinimas, pabėgimas,

¹⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. kovo 20 d. nutartis Nr. 2K-253/2007.

¹⁸¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gegužės 31 d. nutartis Nr. 2K-391/2005.

¹⁸² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 23 d. nutartis Nr. 2K-854/2003.

užkrečiamos ligos, tokios kaip ŽIV ir pan.), asmens būseną (nuovargis, ligos priepuolis ir pan.), paties asmens veiksmai (netinkami įrankiai, priemonės, neryžtingumas, nesugebėjimas įeiti į saugyklą, triukšmo sukėlimas ir pan.) ir kt. Savanoriško atsisakymo nėra ne tik tada, kai kaltininkas, nepabaigęs nusikaltimo, sulaikomas arba kai jis nusikalstamos veikos vykdymo procese susiduria su neįveikiama kliūtimi, bet ir tada, kai kaltininkas meta nepabaigtą nusikaltimą, paaiškėjęs didesniems jo įvykdymo sunkumams ar pavojams, negu buvo tikėtasi.¹⁸³ Visais šiais atvejais asmens veiksmai kvalifikuojami kaip parengtinės nusikalstamos veikos nutraukimas dėl priežasčių, nepriklausančių nuo kaltininko valios.

Tačiau reikia atkreipti dėmesį, kad asmuo savanoriškai gali nutraukti daromą veiką tiek savo iniciatyva (gailestis nukentėjusiajam, sąžinės graužatis, bausmės baimė, elgesio amoralumo suvokimas), tiek paveiktas aplinkos (nukentėjusiojo prašymas, paklausęs šalia esančio asmens, savo artimųjų, giminių, draugų ar net nusikaltimo bendrininkų patarimo). Svarbu ne paskatos priimant sprendimą nebetęsti nusikalstamos veikos, o tokio sprendimo realizavimas.¹⁸⁴ Tačiau priežastis neturi būti susijusi su realiu pavojumi asmeniui. „Tik abstrakti atsakomybės baimė, tik abstraktus pavojus saugumui gali pateisinti atsisakymą baigti nusikaltimą.“¹⁸⁵

Savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikaltimą gali būti dviejų formų: pasyvus ir aktyvus. Pasyvus savanoriškas atsisakymas – tai pradėtos parengtinės nusikalstamos veikos nutraukimas, susilaikymas nuo tolimesnių veiksmų. Aktyvus savanoriškas atsisakymas – tai sukliudymas kilti nusikalstamoms pasekmėms. Savanoriško atsisakymo formą lemia atliktos parengtinės nusikalstamos veikos ypatumai ir stadija: rengimasis ar pasikėsinimas bei pasikėsinimo rūšis – nebaigtas ar pabaigtas.¹⁸⁶ Tik įgyvendinus visus atitinkamo BK straipsnio nusikaltimo sudėties požymius savanoriškas atsisakymas negalimas. Taigi, savanoriškas atsisakymas dažniausiai negalimas formalia sudėtimi aprašytose nusikalstamosiose veikose, jeigu pradėti realizuoti objektyvieji požymiai: „BK 131¹ str. 1 d. numatyto nusikaltimo sudėtis yra formali. Nusikaltimas yra baigtas, paėmus įkaitą ir pareiškus BK 131¹ str. numatytus reikalavimus. Vėlesnis įkaito paleidimas gali būti traktuojamas tik kaip atsakomybę lengvinanti aplinkybė, bet ne kaip savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikaltimą.“¹⁸⁷ Tačiau Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimo „Dėl teismų praktikos išžagavimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“, Nr. 49. 14 punkte yra nurodyta, kad pagal BK 149 ar 150 straipsnį už padarytą veiką neatsako asmuo, savo noru nutraukęs pradėtą išžaginimą ar seksualinį prievartavimą suvokdamas, kad gali tai pabaigti. Savanoriškas atsisakymas gali-

¹⁸³ Klimka A. Nusikaltimo padarymo stadijos. – Vilnius, 1968. P 30-31.

¹⁸⁴ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 148.

¹⁸⁵ V.Piesliakas. Lietuvos baudžiamoji teisė. II knyga. – Vilnius: Justitia, 2008. P. 79-80.

¹⁸⁶ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. Ir kt. Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003. P.258-261.

¹⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. kovo 6 d. nutartis Nr. 2K-221/2001.

mas rengimosi ir pasikėsinimo padaryti nusikaltimą stadijose iki lytinio santykiavimo ar lytinės aistros tenkinimo pradžios momento. Tik pradėjus lytinį santykiavimą ar lytinės aistros tenkinimą, savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikaltimą negalimas, nes nuo to momento nusikaltimas jau laikomas baigtu.¹⁸⁸ Vadinasi, galimos tam tikros išimtys, kada savanoriškas atsisakymas galimas ir formaliuose nusikaltimuose. Taip pat kyla klausimas dėl savanoriško atsisakymo galimumo esant baigtam pasikėsinimui. Visgi tokiu atveju asmuo atlieka viską, ką jis manė esant būtina, kad realizuotų nusikalstamą sumanymą, tačiau veika nebuvo baigta dėl aplinkybių, nepriklausančių nuo jo valios. Autorės nuomone, veiksmai, kuriuos asmuo atlieka po baigto pasikėsinimo, siekiant išvengti padarinių, nebegali būti laikomi savanorišku atsisakymu. Tai galima grįžti tuo, kad tokio pasikėsinimo atveju kaltininkas yra įsitikinęs, kad nusikalstamas rezultatas bus pasiektas be kokių nors papildomų veiksmų, vadinasi, asmuo nori pabaigti veiką. Kai asmuo imasi aktyvių veiksmų po nusikalstamos veikos padarymo, baudžiamoji atsakomybė už kėsinimąsi kyla, tačiau gali būti švelninama.

Dar viena sąlyga, norint veiksmus vertinti kaip savanorišką atsisakymą yra ta, kad atsisakymas pabaigti konkretų pradėtą nusikaltimą turi būti besąlygiškas ir galutinis. Tai ne laikina pertrauka pradėtoje veikoje. Subjektas turi ne sustabdyti pradėtą nusikalstamą veiką nukeliant baigtumo momentą, laukiant palankesnių aplinkybių, o turi nutraukti veiką negrįžtamai. Nėra savanoriško atsisakymo ir tais atvejais, kai veika, kaltininko manymu turėjusi sukelti nusikalstamas pasekmes, jų nesukelia, ir kaltininkas, turėdamas galimybę tą veiką pakartoti, to nedaro.¹⁸⁹ Tik besąlyginio ir galutinio atsisakymo atveju galima kalbėti apie kaltininko asmenybės ir jo veikos pavojingumo visuomenei atkritimą, o todėl ir apie baudžiamosios atsakomybės netaikymą.¹⁹⁰

Savanoriškas atsisakymas galimas esant bendrininkavimui. Atsisakyti pabaigti nusikalstamą veiką gali visi bendrininkai arba kiekvienas iš jų atskirai, nepriklausomai nuo kitų asmenų sprendimų. Tačiau BK 23 straipsnio 3 dalyje kurstytojui ir organizatoriui iškeltos griežtos savanoriško atsisakymo sąlygos – jie privalo imtis visų nuo jų priklausančių priemonių, kad kiti bendrininkai, kuriuos suorganizavo ar sukurstė, nepadarytų veikos (formaliose sudėtyse), o jei veika padaryta, kad būtų išvengta tos veikos sudėtyje numatytų padarinių (materialiose sudėtyse). Tai įmanoma padaryti tik aktyviais teisėtais veiksmais. Jei vykdytojas vis dėlto veiką įvykdė, organizatoriaus ir kurstytojo veiksmai vertinami kaip nepavykęs savanoriškas atsisakymas baigti nusikalstamą veiką, tačiau tai nepašalina baudžiamosios atsakomybės. Tuo tarpu padėjėjo savanoriškas atsisakymas priklauso nuo to, kokius veiksmus jis padarė ar susitarė

¹⁸⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“, Nr. 49.

¹⁸⁹ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. Ir kt. Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003. P.258-261.

¹⁹⁰ Klimka A. Nusikaltimo padarymo stadijos. – Vilnius, 1968. P 30-31.

padaryti. Jei jis suteikė fizinę pagalbą (pavyzdžiui, duodami įrankiai ir priemonės), jam reikia tokią pagalbą pašalinti. Jei pagalba žodinė (patarimai, konsultavimas) – jam reikia įtikinti bendrininkus šia informacija nesinaudoti. Tačiau, skirtingai nei organizatoriui ir kurstytojui, padėjėjui pakanka tik pašalinti (neutralizuoti) savo indėlį bendroje nusikalstamoje veikoje.¹⁹¹

BK 23 straipsnyje taip pat yra numatyti atvejai, kada baudžiamoji atsakomybė vis dėl to kyla. Šio straipsnio 2 dalyje yra numatyta, kad asmuo, savo noru atsisakęs pabaigti nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, baudžiamojon atsakomybėn traukiamas tik tuo atveju, jeigu padarytoje veikoje yra kito nusikaltimo ar baudžiamąjo nusižengimo sudėtis. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimo „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“, Nr. 49. 14 punkte nurodyta, kad padarytoje išžaginimo ar seksualinio prievartavimo požymius turinčioje veikoje, nuo kurios pabaigimo asmuo vėliau savanoriškai atsisakė, gali būti sveikatos sutrikdymo, turto sunaikinimo, sugadinimo arba kitos nusikalstamos veikos požymių, atsiradusių dėl smurto prieš nukentėjusįjį naudojimo ar kitokių panašių veiksmų. Tokiu atveju asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už šiuos sukeltus padarinius.¹⁹² To paties BK 23 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta nepavykusio savanoriško atsisakymo samprata. Teigiama, kad, asmuo, kuris bandė savu noru atsisakyti pabaigti nusikaltimą ar baudžiamąjį nusižengimą, bet nusikalstamos veikos arba jos padarinių jam nepavyko išvengti, traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, tačiau bausmė jam gali būti švelninama remiantis BK 59 straipsnio 1 dalies 13 punktu. Atvejai, kai asmuo baigtos nusikalstamos veikos atveju atvyksta į teisėsaugos ar kitas institucijas ir prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką, aktyviais veiksmais stengiasi savanoriškai pašalinti nusikalstamus padarinius, atlyginti ar sumažinti padarytą žalą, susitaikyti su nukentėjusiuoju, aktyviai padeda teisėsaugos institucijoms atskleisti nusikalstamą veiką, išaiškinti jos subjektus ir t.t., vadinami aktyviaja atgaila.¹⁹³ Tačiau, skirtingai nuo savanoriško atsisakymo pabaigti nusikaltimą, tai padaroma jau po to, kai nusikaltimas yra pabaigtas. Todėl aktyvioji atgaila nėra aplinkybė, šalinanti veikos pavojingumą ir baudžiamumą, o yra aplinkybė, lengvinanti baudžiamąją atsakomybę.¹⁹⁴

¹⁹¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 150-151.

¹⁹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“, Nr. 49.

¹⁹³ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 148.

¹⁹⁴ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. Ir kt. Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003. P.258-261.

Teismų praktikoje dažniausiai pasitaiko atvejai, kada kaltininkas ginasi, jog nusikaltimo nepabaigė savanoriškai, bet iš situacijos matyti, kad tai lėmė aplinkybės, nepriklausančios nuo kaltininko valios.¹⁹⁵

4. Bausmės skyrimas už parengtinę nusikalstamą veiką

BK 2 straipsnio 3, 4 dalyse reglamentuojama, kad asmuo atsako pagal šį kodeksą, jeigu jis yra kaltas padaręs nusikalstamą veiką bei jo atlikti veiksmai ar neveikimas atitinka baudžiamojo įstatymo numatytą nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo sudėtį. Parengtinė nusikalstama veika nėra pabaigtas nusikaltimas. Rengimosi ar pasikėsینimo atveju kaltininkas dar nėra galutinai realizavęs nusikalstamo sumanymo. Taigi, parengtinės nusikalstamos veikos atveju kaltininko veikoje nėra baigto nusikaltimo sudėties, už kurią Specialiosios dalies normoje yra nustatyta baudžiamoji atsakomybė. Tada kyla klausimas, kuo grindžiama baudžiamoji atsakomybė už rengimąsi ir pasikėsینimą? Juk gali būti taip, kad neatlikta nieko, kas sudaro būtinuosius sudėties objektyviusius požymius (rengimosi atveju) arba realizuojami ne visi iš jų (pasikėsینimo atveju). Atsakymą randame BK 1 straipsnyje, kuriame teigiama, kad šis kodeksas yra vientisas baudžiamasis įstatymas, kuris apibrėžia, kokios nusikalstamos veikos yra baudžiamos ir nustato baudžiamosios atsakomybės pagrindus ir sąlygas už jas. Taigi, nusikaltimo sudėties sampratą sudaro ne tik požymiai, reglamentuoti Specialiosios dalies normose, bet ir esantys Bendrojoje dalyje. Šių normų tarpusavio ryšys ir galimybė jas naudoti kartu sudaro galimybę bausti už parengtinius veiksmus. Tad nors parengtine nusikalstama veika galima ir nepadaryti konkrečios žalos įstatymo saugomiems interesams, tačiau baudžiamumą lemia tai, kad ji sudaro sąlygas arba kelia tiesioginį pavojų, kad tokia žala atsirastų.¹⁹⁶ Rengimosi ir pasikėsینimo baudžiamumu siekiama sutrukdyti realizuoti nusikalstamą sumanymą jau pirmosiose jo realizavimo stadijose patraukiant atsakomybėn asmenis, besirengiančius daryti nusikaltimą ir besikėsینančius jį padaryti.¹⁹⁷ O įstatymo nuostata, kad už pradėtą, bet nebaigtą nusikalstamą veiką nebaudžiama, jeigu asmuo pats savo noru atsisako tęsti pradėtąjį nusikaltimą, ragina savanoriškai atsisakyti nusikalstamo sumanymo ir taip išvengti baudžiamosios atsakomybės. Toliau panagrinėsime klausimus, susijusius bausmės skyrimu už rengimąsi ir pasikėsینimą.

¹⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gegužės 31 d. nutartis Nr. 2K-391/2005; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 14 d. nutartis 2K-561/2006; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gegužės 15 d. nutartis 2K-208/2008 ir kitos.

¹⁹⁶ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 138-139.

¹⁹⁷ Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. Ir kt. Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003. P.256-257.

4.1. Bausmės skyrimas už rengimąsi padaryti nusikalstamą veiką

LR BK 21 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad asmuo už rengimąsi padaryti nusikaltimą atsako pagal šio straipsnio 1 dalį ir BK straipsnį, kuris numato atitinkamą baigtą nusikaltimą. Iš šios normos galime daryti išvadą, kad rengimasis padaryti nusikaltimą baudžiamas taip pat kaip ir baigtinis nusikaltimas. Tuo tarpu toje pačioje dalyje įtvirtinta tai, kad bausmė tokiam asmeniui gali būti (bet neprivalomai) švelninama remiantis BK 62 straipsniu. LR BK 62 straipsnio 2 dalies 4 punkte teigiama, kad teismas, atsižvelgęs į visas bylos aplinkybes, gali už kiekvieną nusikalstamą veiką paskirti švelnesnę, negu įstatymo numatyta, bausmę tuo atveju, kai yra atsakomybę lengvinančių aplinkybių, bent iš dalies atlyginta ar pašalinta turtinė žala, jeigu ji buvo padaryta, ir veika nutrūko rengiantis ar pasikėsinant padaryti nusikaltimą. Užsienio šalių kodeksų analizė leidžia teigti, kad daugumoje valstybių už rengimąsi, kaip ir Lietuvoje, įtvirtintas švelnesnis baudžiamumas nei už baigtą nusikaltimą. Pavyzdžiui, Estijoje bausmės švelninamos atsižvelgiant į BK 60 straipsnį: švelnesnė bausmė negali būti didesnė nei 2/3 maksimalios skiriamos bausmės, tačiau negali būti mažesnė nei minimali bausmė, skiriama už tą nusikalstamą veiką.¹⁹⁸ Rusijoje bausmės švelninamos pagal BK 66 straipsnio nuostatas: už rengimąsi nusikalstamai veikai bausmė negali viršyti 1/2 maksimalios bausmės už tą nusikalstamą veiką. Nei mirties bausmė, nei laisvės atėmimas iki gyvos galvos negali būti skiriamas už rengimąsi.¹⁹⁹ Suomijoje bausmė skiriama pagal tas pačias taisykles kaip ir asmenims padariusiems nusikaltimus, kol jiems buvo nuo 15 iki 18 metų amžiaus.²⁰⁰ Vadinasi, numatytos bausmės už rengimąsi taip pat yra švelnesnės nei už baigtą nusikaltimą. Autorės nuomone, rengimasis nusikalstamai veikai visada turėtų būti švelninamas, kadangi tokie veiksmai bet kuriuo atveju yra mažesnio pavojingumo, nei ta pati baigta nusikalstama veika.

Skiriant bausmę už rengimąsi nusikaltimui, turi būti remiamasi bendraisiais bausmės skyrimo pagrindais. Rengimosi veiksmai patys savaime, nesusieti su nusikaltimo, kuriam buvo rengtasi, pobūdžiu, baudžiamumu, neatskleidžia savo pavojingumo. Individualizuojant bausmę už rengimąsi nusikaltimui, turi būti atsižvelgta ir į nusikaltimo, kurį padaryti kaltininkas rengėsi, objektą, nusikaltimo padarymo būdą, pasekmes ir kitus požymius, apibūdinančius nusikaltimo

¹⁹⁸ Estijos baudžiamasis kodeksas, <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1280/file/4d16963509db70c09d23e52cb8df.htm/preview>; prisijungimo laikas 2010-09-01.

¹⁹⁹ Rusijos baudžiamasis kodeksas, <http://www.russian-criminal-code.com/PartI/SectionIII/Chapter10.html>; prisijungimo laikas 2010-09-03.

²⁰⁰ Nevera A. Skandinavijos šalių baudžiamoji teisė ir procesas. http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/audziamosios_teises_ir_kriminologijos_katedra/studijos/paskaitos/; prisijungimo laikas: 2010-09-01. P.4.

pavojingumą, vietą BK specialiosios dalies sistemoje.²⁰¹ Latvijos BK 53 straipsnyje taip pat nustatyti konkretūs kriterijai, į kuriuos atsižvelgiama skiriant bausmę - reikia atsižvelgti į nusikaltimo pobūdį, padarytą žalą, ketinimo realizavimo laipsnį ir priežastis, kodėl nusikalstama veika nebuvo baigta.²⁰² Rusijoje bausmės taip pat švelninamos remiantis BK 66 straipsnio nuostata: turi būti atsižvelgiama į tai, dėl ko nusikalstama veika nebuvo baigta.²⁰³

Pažymėtina, kad ne bet kurie rengimosi veiksmai (neveikimas), nors ir formaliai atitinkantys požymius, numatytus komentuojamo straipsnio 1 dalyje, realiai užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Teismas sprendžia, kiek tokie veiksmai pavojingi visuomenei. „Baigiamieji rengimosi veiksmai, po kurių betarpiškai turi sekti pasikėsinimas, gali būti pagrįstai laikomi pavojingesniais visuomenei, negu pradiniai rengimosi veiksmai, žymiai labiau nutolę nuo tiesioginio pavojaus kėsinimosi objektui sudarymo. Pagaliau tam tikrą reikšmę rengimosi veikslių pavojingumui apibūdinti turi ir kaltininko ryžtingumo padaryti sumanytą nusikaltimą laipsnis. Didesnis ar mažesnis ryžtingumas realizuoti savo nusikalstamą sumanytą gali tam tikru mastu atsispindėti rengimosi veiksmuose.“²⁰⁴ Taigi, jei rengimasis nesudarė sąlygų, kurios padidintų tikimybę pasiekti numatytus nusikalstamus padarinius ir be atlikto rengimosi būtų buvę įmanoma tęsti nusikalstamą veiką ir realizuoti nusikalstamus ketinimus, pasiekti numatytus nusikalstamus padarinius, tokia kaltininko veika gali būti vertinama kaip mažareikšmiškumas.

Analizuojant teismų sprendimus, galime pastebėti didelę atskirtį tarp teorijos ir praktikos, kadangi baudžiamoji atsakomybė už rengimąsi padaryti nusikalstamą veiką kyla ganėtinai retai. Galime rasti labai nedaug Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutarčių, kuriose numatyta baudžiamoji atsakomybė už rengimąsi.²⁰⁵ Tai priklauso nuo tam tikrų priežasčių, kurios nekinta jau daugelį metų. 1925 m. vadovėlyje buvo išskiriamos tokios priežastys: „Pirma, iš rengimosi veikslių dar ne visada galima pažinti tam tikro nusikalstamo ketinimo turėjimą. Juk kirvis gali būti įsigyjamas ūkio reikalams, o ne žudymui. Antra, rengimasis net ir tais atvejais, kai jis neabejotinai rodo subjektą turint nusikalstamą ketinimą, vis dėlto paprastai dar nerodo, kad subjekto nusistatymas padaryti nusikaltimą jau yra neatšaukiamas, išaugęs į tvirtą pasiryžimą. Tie motyvai, kurie buvo pakankami rengimosi veiksliams atlikti, gali pasirodyti nepakankami pačiam nusikaltimui padaryti. Trečia, rengimosi nebaudžiamumą gali sąlygoti dar

²⁰¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 138-139.

²⁰² Latvijos baudžiamasis kodeksas,

<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1280/file/4d16963509db70c09d23e52cb8df.htm/preview>; prisijungimo laikas: 2010-09-01.

²⁰³ Rusijos baudžiamasis kodeksas, <http://www.russian-criminal-code.com/PartI/SectionIII/Chapter10.html>; prisijungimo laikas 2010-09-03.

²⁰⁴ Klimka A. Nusikaltimo padarymos stadijos. – Vilnius, 1968. P 14.

²⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. sausio 29 d. nutartis Nr. 2K-111/2002; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. sausio 2 d. nutartis 2K-25/2002; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 14 d. nutartis Nr. 2K-27/2006. 2006 m. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo balandžio 11 d. nutartis 2K-185/2006; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 30 d. nutartis Nr. 2K-203/2004 ir kitos.

ir tai, kad rengimasis pats savaime dar nesudaro realios grėsmės teisės saugomiems interesams, nestato jų į betarpišką pavojų.²⁰⁶ Kaip matome, šios priežastys ir dabar lemia rengimosi veiksmų nedidelį baudžiamumą.

4.2. Bausmės skyrimas už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką

LR BK 22 straipsnio 3 dalyje, kaip ir rengimosi normoje, įtvirtinta, kad asmuo už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką atsako kaip už baigtą nusikaltimą, tačiau bausmė gali būti švelninama remiantis BK 62 straipsniu. Vadinasi, už pasikėsinimą gali būti skiriama tokia pati bausmė kaip ir už baigtą nusikaltimą, tuo pačiu gali būti švelninama kaip ir už rengimąsi. Tai, kad bausmė kiekvienu atveju skiriama atsižvelgiant į bylos aplinkybes ir ne visada švelninama, rodo teismų praktika: „*Kasatoriaus teiginys, kad jam bausmė turėjo būti skiriama taikant BK 57 straipsnio 2 dalies taisyklės, atmestinas. BK 57 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką remiantis šio Kodekso 62 straipsniu gali būti paskirta švelnesnė negu už pabaigtą nusikalstamą veiką numatyta bausmė. Pagal šią įstatymo nuostatą teismas, atsižvelgdamas į byloje nustatytas aplinkybes, gali neskirti švelnesnės negu už pabaigtą nusikalstamą veiką bausmės netgi ir tais atvejais, kai yra BK 62 straipsnyje nurodytos šiam įstatymui taikyti būtinos sąlygos. Teismas, skirdamas D. J. bausmę, į tai, kad nusikaltimas nebuvo pabaigtas, atsižvelgė, kitų aplinkybių, kurios būtų pagrindas skirti švelnesnę bausmę, byloje nenustatyta.*“²⁰⁷ Kitoje byloje teismas taip pat bausmės už pasikėsinimą nešvelnino: „*Nusikalstamos veikos perkvalifikavimas iš baigto nusikaltimo ar baudžiamojo nusižengimo į parengtinę nusikalstamą veiką nelemia švelnesnės, nei įstatymo numatyta, bausmės besąlygiško skyrimo.*“²⁰⁸ Kiekvienu konkrečiu atveju teismas sprendžia, kokia bausmė už pasikėsinimą yra teisinga: „*Bausmė skirta neperžengiant BK 178 straipsnio 2 dalyje nustatytos sankcijos ribų, ji tik šiek tiek viršija šios normos sankcijoje nustatytos laisvės atėmimo bausmės vidurkį. Atsižvelgiant į tai, kad kasatorius pasikėsino padaryti apysunkį nusikaltimą, veikė tyčia, taip pat į kaltininko asmenybę charakterizuojančius duomenis (neišnykęs ankstesnis teistumas), jo atsakomybę sunkinančią aplinkybę (pasikėsinimas pagrobti svetimą turtą padarytas veikiant bendrininkų grupe), nėra pagrindo teigti, kad jam paskirta aiškiai per griežta bausmė.*“²⁰⁹

Tačiau daugelyje šalių įtvirtintos tam tikros bausmių mažinimo taisyklės. Pavyzdžiui, Estijos BK 60 straipsnyje, identiška kaip ir už rengimąsi, nustatyta, kad švelninant atsakomybę už pasikėsinimą, bausmė negali būti didesnė nei 2/3 maksimalios skiriamos bausmės, tačiau ji

²⁰⁶ Klimka A. Nusikaltimo padarymos stadijos. – Vilnius, 1968. P 13.

²⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 30 d. nutartis Nr. 2K-648/2007.

²⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 27 d. nutartis Nr. 2K-741/2007.

²⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. balandžio 5 d. Nr. 2K-298/2005.

negali būti mažesnė nei minimali bausmė, skiriama už tą nusikalstamą veiką.²¹⁰ Rusijoje bausmė švelninama pagal BK 66 straipsnio nuostatas, kuriose nurodyta, jog už pasikėsinimą įvykdyti nusikaltimą bausmė negali viršyti 3/4 maksimalios bausmės už tą nusikalstamą veiką. Nei mirties bausmė, nei laisvės atėmimas iki gyvos galvos negali būti skiriamas už pasikėsinimą įvykdyti nusikalstamą veiką.²¹¹ JAV numatyta, kad maksimaliai už pasikėsinimą gali būti skiriama ne daugiau kaip pusė bausmės, numatytos už atitinkamą baigtinę veiką. Federaliniai įstatymai kaip papildomą bausmę numato JAV pilietybės atėmimą, asmenims teisiamiems už išdavystę, pasikėsinimą jėga nuversti JAV vyriausybę arba tuo tikslu ginklo panaudojimą.²¹² Vokietijos BK 23 straipsnyje nurodoma, kad pasikėsinimas gali būti baudžiamas švelniau, nei pabaigta veika, nereglamentuojant konkrečių bausmių mažinimo taisyklių.²¹³

Visgi yra valstybių, kurių baudžiamieji įstatymai nenumato bausmių švelninimo už pasikėsinimą. Pavyzdžiui, Švedijos BK 23 skyriaus 1 dalyje teigiama, bausmė už pasikėsinimą skiriama maksimali, kokia numatyta už baigtą nusikaltimą ir ne švelnesnė nei laisvės atėmimas.²¹⁴ Lenkijos BK 14 straipsnio 1 dalyje už pasikėsinimą numatoma tokia pati bausmė kaip ir už baigtą nusikaltimą. Tačiau praktikoje bausmės paprastai skiriamos švelnesnės negu už baigtą nusikaltimą.²¹⁵ Anglijos 1981 m. Nusikalstamų kėsinimūsi akto 4(1) straipsnis numato, kad maksimali už pasikėsinimą skiriama bausmė paprastai tokia pati, kaip už pagrindinę veiką.²¹⁶ Grindžiama tuo, kad tiek kėsinantis, tiek baigiant nusikalstamą veiką, žala padaroma tokia pati – pažeidžiamas socialinis stabilumas.²¹⁷ Prancūzijos baudžiamasis kodeksas taip pat pabrėžia, kad nenumato jokių švelnesnių bausmių už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką.²¹⁸ Tačiau iš tikrųjų visose šiose šalyse bausmė, paskelbiama pasikėsinusiam asmeniui, yra gerokai, o Anglijoje kai kada net dukart ar dar daugiau mažesnė nei skiriamoji už baigtą

²¹⁰Estijos baudžiamasis kodeksas, <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1280/file/4d16963509db70c09d23e52cb8df.htm/preview>; prisijungimo laikas 2010-09-01.

²¹¹ Rusijos baudžiamasis kodeksas, <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1697/file/0cc1acff8241216090943e97d5b4.htm/preview>; prisijungimo laikas: 2010-09-01.

²¹²Nevera A. JAV baudžiamoji teisė ir procesas. http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/naudziamosios_teises_ir_kriminologijos_kate_dra/studijos/paskaitos/; prisijungimo laikas: 2010-09-01. P.2.

²¹³Vokietijos baudžiamasis kodeksas, <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>; prisijungimo laikas: 2010-09-02.

²¹⁴Švedijos baudžiamasis kodeksas, <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>; prisijungimo laikas 2010-09-01.

²¹⁵Nevera A. Lenkijos Respublikos baudžiamoji teisė ir procesas. http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/naudziamosios_teises_ir_kriminologijos_kate_dra/studijos/paskaitos/; prisijungimo laikas: 2010-09-01. P.4.

²¹⁶Anglijos 1981 metų Nusikaltimų prevencijos aktas, http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1953/14/pdfs/ukpga_19530014_en.pdf; prisijungimo laikas: 2010-10-02.

²¹⁷Elliot C., Quinn F. Criminal law. Sixth Editon. Harlow : Pearson : Longman, 2006. P. 261.

²¹⁸Prancūzijos baudžiamasis kodeksas, <http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1672/file/e4c081a2fe81d7963b6e937113b6.htm/preview>; prisijungimo laikas: 2010-09-01.

nusikaltimą.²¹⁹ Autorės nuomone, bausmė už pasikėsinimą ne visada privalo būti švelninama, kadangi tik iš konkrečios situacijos galima spręsti, ar didelis pavojus buvo sukeltas visuomeninėms vertybėms. Tačiau baudžiamasis įstatymas neturėtų riboti atsakomybės mažinimo galimybes, kuris gali būti pritaikytas atsižvelgiant į visas pasikėsinimo padarymo aplinkybes.

„Pasikėsinimo baudžiamumą lemia tai, kad asmuo norėjo baigti nusikalstamą veiką, bet tą padaryti jam sutrukdo nenumatytos aplinkybės. Dėl to, kad įstatymas nebaudžia vien už norą padaryti nusikaltimą, negalima daryti išvados, kad už nusikaltimą, pradėtą daryti tokiais veiksmais, kurie rodo norą jį pabaigti, nėra baudžiama net ir silpniau, negu už padarytą nusikaltimą.“²²⁰ Tačiau yra labai daug kriterijų, kurie lemia, kokia bausmė gali būti paskirta kaltininkui.

Visų pirma, teismas, skirdamas bausmę už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką privalo vadovautis bendraisiais bausmių skyrimo pagrindais. Ypač svarbu atsižvelgti į kaltininko asmenybę. Kaltininko asmenybę pirmiausia apibūdina tokios aplinkybės, kaip nusikaltimo darymo motyvų pobūdis, nusikaltimo darymas pakartotinai ar pirmą kartą, teistumo už tokius ar kitokius nusikaltimus buvimas ar nebuvimas. Toliau apie kaltininko asmenybės pavojingumo laipsnį galima spręsti iš pasirinktų nusikaltimui padaryti priemonių pobūdžio, iš atkaklumo, kuriuo buvo siekiama nusikalstamų pasekmių, pagaliau iš kaltininko elgesio po nepavykusio mėginimo padaryti nusikaltimą: ar jis atgailavo, ar stengėsi atitaisyti padarytą žalą, o gal, atvirkščiai, rūpinosi sudaryti sąlygas naujam kėsinimuisi, gal teisindamasis apkalbinėjo nekaltus žmones, grasino liudytojams ir t.t.²²¹

Nors Lietuvos baudžiamajame įstatyme nėra konkrečiai numatyti kriterijai, į kuriuos reikia atsižvelgti skiriant bausmes už pasikėsinimą, remiantis teorija, galime išskirti šias vertintinas aplinkybes: pasikėsinimo veiksmų pavojingumo visuomenei pobūdis ir laipsnis, pasikėsinimo rūšis (baigtas, nebaigtas; tinkamas, netinkamas), nusikalstamo ketinimo įvykdymo laipsnis, priežastys, dėl kurių nusikalstama veika nepabaigiama.

Taigi, bausmės skyrimas už parengtinę nusikalstamą veiką priklauso nuo konkrečios situacijos ir teisėjo vidinio įsitikinimo, kadangi baudžiamasis įstatymas nėra apibrėžęs konkrečių baudžiamosios atsakomybės taikymo ribų. Tačiau daugeliu atveju bausmė už rengimąsi ar pasikėsinimą skiriama mažesnė nei už baigtą nusikaltimą.

²¹⁹ Jean Pradel. Lyginamoji baudžiamoji teisė. – Vilnius: Eugrimas, 2001. P. 234.

²²⁰ Bekarija Č. Apie nusikaltimus ir bausmes. Teisinės minties palikimas. – Vilnius: „Mintis“, 1992. P. 60-61.

²²¹ Klimka A. Nusikaltimo padarymos stadijos. – Vilnius, 1968. P 25-28.

Išvados ir pasiūlymai

1. Parengtinės nusikalstamos veikos samprata Lietuvoje apima rengimosi ir pasikėsimo stadijas.
 2. Analizuojant įvairių šalių baudžiamąsias teisės normas pastebėta, kad daugelyje valstybių, kurios yra nustačiusios baudžiamąją atsakomybę už rengimąsi, reglamentuojami tapatūs arba panašūs rengimosi veiksmai, kaip ir Lietuvos BK 21 straipsnyje numatytieji - priemonių ir įrankių suieškojimas ar pritaikymas, veikimo plano sudarymas, bendrininkų telkimas arba kitoks tyčinis nusikaltimo padarymą lengvinančių sąlygų sudarymas (pavyzdžiui, Latvija, Rusija, Lenkija). Tačiau yra šalių, kuriose rengimosi veiksmai apibūdinami ir kitokiais požymiais (pavyzdžiui, Švedija, JAV). Nors rengimosi veiksmų reglamentavimas įvairiuose baudžiamuosiuose įstatymuose gali skirtis, šios stadijos išskyrimo esmė išlieka ta pati – galimybė bausti už veiksmus, kurie sudaro sąlygas arba palengvina padaryti nusikalstamą veiką ateityje.
 3. Yra šalių, kurių baudžiamuosiuose kodeksuose neįtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už rengimąsi (pavyzdžiui, Prancūzija, Anglija). Visgi, dažnai rengimosi veiksmai įeina į pasikėsimo sampratą (pavyzdžiui, Vokietija, JAV), tad baudžiamoji atsakomybė už juos taip pat kyla. Autorė darbe išsakė nuomonę, kad LR BK įtvirtintas rengimosi baudžiamumas yra teigiama nuostata. Nors rengimosi pavojingumas priklauso nuo kiekvienos situacijos aplinkybių, visgi, rengimosi veiksmais ar neveikimu asmuo apgalvotai siekia sudaryti sąlygas, kad ateityje galėtų realizuoti ar palengvinti nusikalstamą sumanymo įgyvendinimą. Taigi, jei nesutrukdytų tam tikros, nuo jo valios nepriklausančios aplinkybės, asmuo tą veiką atliktų.
 4. Baudžiamoji atsakomybė už rengimąsi padaryti nusižengimą, nesunkų arba apysunkį nusikaltimą pagal Lietuvos baudžiamąjį įstatymą nekyla. Dauguma šalių taip pat yra įvedę tam tikras atsakomybės kilimo ribas, susijusias su nusikalstamų veikų, kurioms rengiamasi, pavojingumo laipsniu ir pobūdžiu (pavyzdžiui, Rusija, Švedija, Lenkija, Suomija, Estija). Visgi, autorė išsako nuomonę, kad baudžiamasis įstatymas neturėtų užkirsti kelio baudžiamosios atsakomybės taikymui, kai nustatomas labai intensyvus pasiruošimas bet kurios nusikalstamos veikos darymui ateityje (kuris galėtų priklausyti nuo to, kokie ir kiek veiksmų, numatytų BK 21 straipsnio 1 dalyje, imtasi). Baudžiamoji atsakomybė turėtų priklausyti nuo to, kaip kokybiškai nusikalstamai veikai pasirengta.
- Taigi, autorė siūlytų LR BK 21 straipsnio 1 dalyje esantį žodį „nusikaltimas“ pakeisti žodžiu „nusikalstama veika“, atsisakyti nuostatos, kad „asmuo atsako tik už rengimąsi padaryti sunkų ir labai sunkų nusikaltimą“ ir šią normą išdėstyti taip: Rengimasis padaryti nusikalstamą veiką yra

priemonių ir įrankių suieškojimas ar pritaikymas, veikimo plano sudarymas, bendrininkų telkimas arba kitoks tyčinis nusikalstamos veikos padarymą lengvinančių sąlygų sudarymas.

5. Daugelio šalių baudžiamuosiuose įstatymuose pasikėsinimas reglamentuojamas pasitelkiant tuos pačius šios stadijos požymius kaip ir Lietuvoje - tyčinis veikimas ar neveikimas, kuriais tiesiogiai pradedamas daryti nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas, jeigu veika nebuvo baigta dėl nuo kaltininko valios nepriklausančių aplinkybių (pavyzdžiui, Latvija, Rusija, JAV, Estija, Prancūzija). Taip pat dažnai pasikėsinimas laikomas vienintele parengtine nusikalstamos veikos stadija (pavyzdžiui, Anglija, Prancūzija, Vokietija, JAV).

6. Daugumoje valstybių baudžiamoji atsakomybė kyla tik už pasikėsinimą padaryti didesnę pavojų įstatymo saugomoms vertybėms keliančias nusikalstamas veikas (pavyzdžiui, Švedija, Anglija, Prancūzija, Vokietija). Tačiau kai kuriuose kodeksuose, kaip ir Lietuvoje, įtvirtintas baudžiamumas pasikėsinimo padaryti bet kurią baudžiamąjį įstatymo draudžiamą veiką (pavyzdžiui, Estija, Latvija). Autorė mano, kad, Lietuvos BK įtvirtinta atsakomybė už pasikėsinimą padaryti bet kokio laipsnio ir pobūdžio nusikalstamą veiką, yra teigiama nuostata. Kėsinimasis rodo asmens norą padaryti nusikalstamą veiką, kuris neįgyvendinamas iki galo tik dėl nuo jo valios nepriklausančių aplinkybių. Tai negali lemti baudžiamosios atsakomybės išvengimą.

7. Baudžiamajame įstatyme nėra nustatyta, kad pasikėsinimas netiesiogine tyčia negalimas, tačiau didžioji dalis autorių bei teismų praktika išreiškia poziciją, kad kėsintis galima tik tiesiogine tyčia. Autorė pritartų priešingai nuomonei, kadangi, nustatius netiesioginę tyčią ir kvalifikuojant veiką pagal kilusius padarinius, gali būti paskiriama neadekvati bausmė už padarytą nusikalstamą veiką. Tai taip pat suponuoja galimybę baudžiamosios atsakomybės išvengti, jei padarinių iš viso nekyla.

8. Nėra vienos formulės, kuri kiekvienu konkrečiu atveju garantuotų neabejotiną rengimosi, pasikėsinimo ir baigtos nusikalstamos veikos stadijų atribojimą. Tad, apžvelgus teismų sprendimus pastebėta, kad neišvengiama klaidų, atskiriant parengtinės nusikalstamos veikos stadijas viena nuo kitos bei nuo baigtos nusikalstamos veikos.

9. Jei nusikalstama veika išaiškinama pagal nusikalstamos veikos imitacijos modelį, veikos kvalifikacija kaip pasikėsinimo ar baigto nusikaltimo, kiekvienu konkrečiu atveju turi priklausyti nuo to, ar realizuoti visi objektyvieji nusikalstamos veikos požymiai. Imitacinio modelio taikymas neturėtų švelninti kaltininko atsakomybės, jei nusikalstama veika jau padaryta baudžiamąjį įstatymo saugomoms vertybėms.

10. Tyčios iškėlimo aikštėn terminu apibūdinami kaltininko veiksmai, padaromi žodžiu ar raštu, kuriais jis atskleidžia tretiesiems asmenims savo ketinimą ar apsisprendimą daryti nusikalstamą

veiką. Tokiais veiksmais asmuo dar nesiruošia nusikalstamos veikos darymui, todėl negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn.

11. Baudžiamojo kodekso 23 straipsnio 1 dalyje yra numatytas baudžiamosios atsakomybės netaikymas esant savanoriškam atsisakymui pabaigti nusikalstamą veiką. Tačiau turi būti išpildytos visos šios sąlygos: asmens atsisakymo tęsti veiką savanoriškumas, atsisakymas pabaigti konkretų pradėtą nusikaltimą turi būti besąlygiškas ir galutinis, bei jis turi būti pareikštas iki baigto nusikaltimo stadijos. Visgi, kai kurių valstybių baudžiamieji įstatymai nepripažįsta savanoriško atsisakymo kaip baudžiamąją atsakomybę šalinančios aplinkybės (pavyzdžiui, Anglija, Švedija). Teismų praktikos analizė leidžia teigti, kad savanoriškas atsisakymas pasitaiko pakankamai retai - dažniausiai kaltininkas ginasi, jog nusikaltimo nepabaigė savanoriškai, bet iš situacijos matyti, kad tai lėmė aplinkybės, nepriklausančios nuo kaltininko valios.

12. Analizuojant teismų sprendimus pastebėta, kad baudžiamoji atsakomybė už rengimąsi padaryti nusikalstamą veiką kyla ganėtinai retai. Tuo tarpu pasikėsinimas baudžiamas žymiai dažniau. BK 21 straipsnio 2 dalyje ir 22 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta galimybė (bet ne imperatyvas) švelninti remiantis BK 62 straipsniu. Užsienio šalių kodeksų analizė parodė, kad daugumoje valstybių už rengimąsi (pavyzdžiui, Estija, Rusija, Suomija) ir pasikėsinimą (pavyzdžiui, Estija, Rusija, JAV, Vokietija), kaip ir Lietuvoje, įtvirtinta galimybė švelninti bausmę. Tačiau yra valstybių, kurių baudžiamieji įstatymai nenumato bausmių švelninimo už pasikėsinimą (pavyzdžiui, Švedija, Lenkija, Anglija, Prancūzija). Nors bausmė už rengimąsi ir pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką ne visada privalo būti švelninama, visgi baudžiamasis įstatymas neturėtų užkirsti kelio teismui, atsižvelgus į visas aplinkybes, paskirti mažesnę bausmę, nei už baigtą nusikaltimą.

Literatūros sąrašas

Norminė medžiaga

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 31-953.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 1961, Nr. 18-147.
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 89-2741.
4. Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 45-1708.
5. Lietuvos Respublikos Operatyvinės veiklos įstatymas // Valstybės žinios. 2002, Nr. 65-2633.
6. Tarptautinio Baudžiamojo Teismo Romos Statutas // Valstybės žinios. 2003-05-21, Nr. 49-2165.
7. 1948 m. Konvencija dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį // Valstybės žinios. 2002-03-01, Nr. 23-855.
8. 1970 m. Konvencija dėl kovos su neteisėtu orlaivio pagrobimu // Valstybės žinios. 1997-03-05, Nr. 19-417.
9. 1971 m. Konvencija dėl kovos su smurtu prieš civilinės aviacijos saugumą // Valstybės žinios, 1997-03-05, Nr. 19-418.
10. 2001 m. gegužės 28 d. ES Tarybos pagrindų sprendimas, skirtas kovai su sukčiavimu negrynosiomis mokėjimo priemonėmis ir jų klastojimu (2001/413/TVR).

Mokslinė literatūra

1. Abramavičius A., Čepas A., Drakšienė A. Ir kt. Baudžiamoji teisė: bendroji dalis. Vilnius: Eugrimas, 2003.
2. Bekarija Č. Apie nusikaltimus ir bausmes. Teisinės minties palikimas. – Vilnius: „Mintis“, 1992.
3. Bikelis S. Alternatyvios (neapibrėžtos) tyčios samprata ir jos baudžiamoji teisinė reikšmė // Jurisprudencija 2008, T. 11(113).
4. Bikelis S. Baudžiamoji atsakomybė už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia – kelias link nuoseklesnės ir pagrįstesnės baudžiamosios politikos? // Jurisprudencija 2009, Nr. 4(4).
5. Elliot C., Quinn F. Criminal law. Sixth Editon. Harlow : Pearson : Longman, 2006.
6. Klimka A. Nusikaltimo padarymos stadijos. – Vilnius, 1968.

7. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
8. Piesliakas V. Lietuvos baudžiamoji teisė. Antroji knyga. – Vilnius: Justitia, 2008.
9. Pradel J. Lyginamoji baudžiamoji teisė. – Vilnius: Eugrimas, 2001.
10. Pranka D. Pasikėsینimo padaryti nusikalstamą veiką problematika baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje // Jurisprudencija. 2008, Nr.11(113).
11. Stankevičius V. Baudžiamoji teisė: paskaitos. – Kaunas, 1925.
12. Vosyliūtė A. Vagystės baigtumo nustatymo problemos Lietuvos Respublikos teismų praktikoje // Teisė, 2007. 64 tomas.
13. Wessels J. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra. – Vilnius: Eugrimas, 2003.
14. Werle G. Principles of International Criminal Law. - The Hague: TMC Asser Press, 2005.

Internetiniai šaltiniai

1. Anglijos 1981 metų Nusikaltimų prevencijos aktas,
<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/47>
2. Anglijos 2005 m. kovos su terorizmu įstatymas,
<http://www.publications.parliament.uk/pa/cm200506/cmbills/055/06055.1-7.html#jC001>
3. Estijos baudžiamasis kodeksas,
<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1280/file/4d16963509db70c09d23e52cb8df.htm/preview>
4. La tentative en droit pénal, <http://site.juristudiant.com/La-tentative-en-droit-penal.html?lang=en>
5. Latvijos Baudžiamasis kodeksas,
<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1683/file/4b5d86c3826746957aa400893abc.htm/preview>
6. Lietuvių kalbos žodynas, <http://www.lkz.lt/startas.htm>
7. Nevera A. JAV baudžiamoji teisė ir procesas.
http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/audziamosios_teises_ir_kriminologijos_katedra/studijos/paskaitos/
8. Nevera A. Lenkijos Respublikos baudžiamoji teisė ir procesas.
http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/audziamosios_teises_ir_kriminologijos_katedra/studijos/paskaitos/

9. Nevera A. Skandinavijos šalių baudžiamoji teisė ir procesas.
http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/ baudziamosios_teises_ir_kriminologijos_katedra/studijos/paskaitos/ Nevera A. Vokietijos baudžiamoji teisė ir procesas.
http://www.mruni.eu/lt/padaliniai/fakultetai/teises_fakultetas/katedros/ baudziamosios_teises_ir_kriminologijos_katedra/studijos/paskaitos/
10. Prancūzijos baudžiamasis kodeksas,
<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1672/file/e4c081a2fe81d7963b6e937113b6.htm/preview>
11. Rusijos Baudžiamasis kodeksas,
<http://www.legislationline.org/download/action/download/id/1697/file/0cc1acff8241216090943e97d5b4.htm/preview>
12. Švedijos Baudžiamasis kodeksas, <http://wings.buffalo.edu/law/bclc/sweden.pdf>
13. Vokietijos baudžiamasis kodeksas,
<http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>

Teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1996 m. birželio 21 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos nagrinėjant turto prievartavimo bylas“, Nr. 43.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gruodžio 22 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos sukčiavimo ir turto pasisavinimo arba iššvaistymo baudžiamosiose bylose (BK 274 ir 275 straipsniai)“, Nr. 19.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. birželio 21 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos nagrinėjant psichotropinių ar narkotinių medžiagų grobimo, neteisėto šių medžiagų ir jų pirmos kategorijos pirmtakų (prekursorių) gaminimo, įgijimo, laikymo, gabenimo, siuntimo, pardavimo ar kitokio platinimo baudžiamąsias bylas (BK 232¹, 232², 232⁵, 232¹⁰ str.)“, Nr. 37.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos kontrabandos bylose“, Nr. 43.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose“, Nr. 49.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. gruodžio 30 d. Teismų praktikos išžaginimo ir seksualinio prievartavimo baudžiamosiose bylose apžvalga.

7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2004 m. birželio 18 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose“, Nr. 46.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos nusikalstamų veikų finansų sistemai baudžiamosiose bylose (BK 214, 215, 219, 220, 221, 222, 223 straipsniai), Nr. 55.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2005 m. birželio 23 d. nutarimas „Dėl teismų praktikos vagystės ir plėšimo baudžiamosiose bylose“, Nr. 52.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2007 m. sausio 4 d. Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2007 m. vasario 22 d. Teismų praktikos nusikalstamo susivienijimo baudžiamosiose bylose apibendrinimo apžvalga.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. birželio 1 d. nutartis Nr. 2K–344/1999.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. rugsėjo 28 d. nutartis Nr. 2K–476/1999.
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 1999 m. spalio 5 d. nutartis Nr. 2K-580/1999.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2000 m. gruodžio 19 d. nutartis Nr. 2K–742/2000.
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. kovo 6 d. nutartis Nr. 2K-221/2001.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. rugsėjo 25 d. nutartis Nr. 2K-671/2001.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2001 m. spalio 9 d. nutartis Nr. 2K-682/2001.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. sausio 2 d. nutartis 2K-25/2002.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. sausio 29 d. nutartis Nr. 2K–111/2002.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. balandžio 2 d. nutartis Nr. 2K-285 /2002.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. rugsėjo 19 d. nutartis Nr. 2K- 566/2002.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. spalio 8 d. nutartis Nr. 2K–562/2002.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2002 m. spalio 22 d. nutartis Nr. 2K–610/2002.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. sausio 14 d. nutartis Nr. 2K-48/2003.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2003 m. gruodžio 23 d. nutartis Nr. 2K-854/2003.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. kovo 22 d. nutartis Nr. 2K-193/2005.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2004 m. kovo 30 d. nutartis Nr. 2K-203/2004.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. balandžio 5 d. Nr. 2K- 298/2005.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gegužės 31 d. nutartis Nr. 2K-391/2005.
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. vasario 14 d. nutartis Nr. 2K – 27/2006.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 4 d. nutartis Nr. 2K-234/2006.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. kovo 14 d. nutartis Nr. 2K- 195/2006.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 14 d. nutartis 2K–561/2006.

35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 28 d. nutartis Nr. 2K-703/2006.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. lapkričio 30 d. nutartis Nr. 2A-7-75/2006.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 13 d. nutartis Nr. 2K-134/2007.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. kovo 20 d. nutartis Nr. 2K-253/2007.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. liepos 15 d. nutartis Nr. 2K-465/2007.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 30 d. nutartis Nr. 2K-648/2007.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. spalio 27 d. nutartis Nr. 2K-741/2007.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. lapkričio 27 d. nutartis Nr. 2K-736/2007.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 12 d. nutartis Nr. 2K-53/2008.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. gegužės 15 d. nutartis 2K-208/2008.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. birželio 9 d. nutartis Nr. 2K-234/2009.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. sausio 20 d. nutartis Nr. 2K-44/2009.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. vasario 18 d. nutartis Nr. 2K-7-48/2009.
48. Vilniaus apygardos teismo 2000 m. spalio 2 d. baudžiamoji byla Nr. 2K-204/2001.
49. Radviliško rajono apylinkės teismo 2002 m. balandžio 2 d. baudžiamoji byla Nr. 2K-868/2002.
50. Vilniaus apygardos teismo 2002 m. spalio 10 d. baudžiamoji byla Nr. 2K-365/2003.
51. Klaipėdos rajono apylinkės teismo 2003 m. rugpjūčio 7 d. baudžiamoji byla Nr. 1-59-03/2003.
52. Vilniaus apygardos teismo 2003 m. spalio 20 d. baudžiamoji byla Nr. 1-273/2003.
53. Vilniaus miesto 1-ojo apylinkės teismo 2004 m. vasario 3 d. baudžiamoji byla Nr. 1-48-14/2004.
54. Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2004 m. birželio 29 d. baudžiamoji byla Nr. 1-616-29/04.
55. Klaipėdos miesto apylinkės teismo 2004 m. lapkričio 19 d. baudžiamoji byla Nr. 1-1155-26/04.
56. Vilkaviškio rajono apylinkės teismo 2005 m. kovo 18 d. baudžiamoji byla Nr. 1-74-402/05.
57. Vilniaus miesto 2-ojo apylinkės teismo 2005 m. rugsėjo 15 d. baudžiamoji byla Nr. 2K-195/2006.
58. Lietuvos Apeliacinio teismo 2008 m. gegužės 13 dienos nutartis 1A-11/2008.
59. Lietuvos Apeliacinio Teismo 2010 m. rugpjūčio 5 d. nutartis Nr. 1S-145/2010.

Santrauka

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjamos teorinės ir faktinės problemos, susijusios su baudžiamąją atsakomybe už parengtinę nusikalstamą veiką. Kadangi kiekviena šalis pasirenka, už kokius parengiamuosius veiksmus asmenį trauks baudžiamojon atsakomybėn, darbe pirmiausia siekiama susipažinti su parengtinės nusikalstamos veikos samprata Lietuvoje, parengtinėmis stadijomis (rengimusi ir pasikėsinimu), jų objektyviaisiais ir subjektyviaisiais požymiais. Analizuojami normų, įtvirtinančių baudžiamąją atsakomybę už rengimąsi ir pasikėsinimą, pokyčiai laike. Taip pat LR BK 21 ir 22 straipsniai lyginami su pasirinktų užsienio šalių (Anglija, Estija, Latvija, JAV, Lenkija, Prancūzija, Rusija, Švedija, Vokietija) parengtinės nusikalstamos veikos reglamentacija baudžiamuosiuose įstatymuose.

Toliau darbe aptariami pagrindiniai kriterijai, kuriais skiriamos rengimosi ir pasikėsinimo stadijos tarpusavyje, bei su baigta nusikalstama veika. Šiuos kriterijus bandoma susisteminti remiantis norminiu, doktrininu, teisminiu išaiškinimu.

Kadangi ne bet kokie asmens veiksmai ar neveikimas, padaryti iki nusikalstamos veikos darymo pradžios, jau reiškia parengtinę nusikalstamą veiką, būtina tinkamai išsiaiškinti, kurie asmens poelgiai jau pakankamai pavojingi visuomenei ir yra realus pagrindas už juos bausti. Be to, labai svarbu aiškiai nustatyti ribą, iki kada asmuo dar gali atsisakyti pabaigti nusikalstamą veiką ir taip išvengti baudžiamosios atsakomybės. Taigi, toliau darbe nagrinėjamos dvi atskiros situacijos, kurias sieja tai, kad asmuo baudžiamojon atsakomybėn netraukiamas – tyčios iškėlimas aikštėn, bei savanoriškas atsisakymas pabaigti nusikalstamą veiką.

Darbo pabaigoje analizuojami klausimai, susiję su bausmės už parengtinę nusikalstamą veiką skyrimu. Aptariami kriterijai, kurie lemia bausmės dydžio parinkimą veikai nutrūkus rengimosi ar pasikėsinimo stadijoje. Taip pat vertinama, ar reikalingos bausmės švelninimas už veikas, kurios dar nelaikomos baigtomis.

Summary

Author of scientific work analyses the main problems of criminal liability for preliminary criminal acts. Each country chooses what kind of preparatory acts is going to prosecute. That is why at the first part of work author reveals the concept of preliminary criminal acts, objective and subjective attributes of preparation for crime and attempted crimes in Lithuania. Also author analyses how the concept of these acts is changing in time. In all work author is comparing Lithuanian criminal code general rules of preliminary criminal acts with foreign countries' (United Kingdom, Estonia, Latvia, USA, Poland, France, Russia, Sweden and Germany) regulation of same subject.

Later in scientific work author discusses the main criteria that separates acts of preparation for crime from attempted crimes, also these uncompleted offences from completed. All these criteria are revealed using regulatory, doctrinal and judicial interpretation of these preliminary criminal acts.

While not all acts (or failure to act) that person does before starting to do an offence are considered as preliminary criminal acts, it is necessary to understand properly what kind of behaviour is already dangerous and need to be punished. Also it is very important to consider the line, when person is not able to refuse ending criminal act anymore. That is why author deals with explanation of these two situations: unveiling the intent to other persons and voluntary refusal to commit a crime.

The end of scientific work is dedicated to specific question in determination of sentence for preparation for a crime and for an attempted crime.